MAK MANDE

Makro Mande Tabango

Mak oowooyi gura Yon. Mak ngu ene oni koreteyingo, ngundo Anutro mande keta mesarango nga nakangoyingo. Mak ngu ene kirikiri oni kande eraya kegidemboro erayaga, nguromu gura kini. Asa, oni hamoo ingondudu eyingo oni ngu, enendo ngandiro eyingo. Mak, ene oo bidodo Pitando Yisasro mata mandeni ngu wesiyoro etoni ngu, asa, ene so uyimo nakangoyingo. Ene, ngu naruno Mak ngu simoo oore oriyingo. Yerusalem endemo nguno oodoore, enengo doongeyimbo nenengo Yisasro koni ngu kenoyingo. Ngundiro nguro, noorendo Makro mandeni ngu kandangero ingoweroyi ngu (Mak 14:51-52) nguro Makdo mande eyingo, ngu enengomboro eyingo. Kootuyisina, ngu naruno nguno, ene Pol Banabas erayaga nguro dobooyari tunootero, asa, ene nguya gobooro ko teyingo.

Rom oni sowe ngundo mera gidega bidodo sobowootoyi, ene Makdo ngu oni sowe gidarega, nguro gome ingoro, ngundo ngu, ene Yisasro ingondudu yowanggo. Ene ngu Rom oni sowe gidarega, ngundo ngu, digi beye yoweroyimboro ingonduduye gosiyoro, ene oni oowooye bingamiyedodo tero, merako ngano oo ngu bidodo tero oruwero tetoyi, ene Makro nakayano ngu, ngandiro ete. Yisas guranangge ngu yangangododo, enengo oowooyi bingaminidodo, ngundo Rom oni simoo bare nguya, ko noore Yuda

simoo bare bidodo ngu hamoo oorengo, ingowato. Hamoo oorengo ngu, Anutro nangoni eyingo. Yisasdo oo amana oni gidaregado ma teweroyi, ngu bidodo tetoni tunootetoni, asa, ngundo ngu, oni simoo barero ingonduduye oowooyingga yokutuyeroyingo. Makdo ngu oo nguro gome ero, ene nguro matani Yisasdo oni simoo bare mande yunoyingo, ngu oowooyingga ma nakangoyingo. Ene mande gura ngu Makdo ngundiro ero nakangoyingo. Ngu ngandiro: Yisas ngu ene yanggangonidodo, ngundo mete Setan dagaro, ene mete oni simoo bare ko yoyowa.

Sonoyeroyingo Yon, Ngundo Mande Wesiyoro Eyingo

(Matiyu 3:1-12; Luk 3:1-9, 15-17; Yon 1:19-28)

1 Nga mandega nga, ngu Yisas Krayis Anutro
Nangoni, nguro Mande Keta Mesarango.
2 Anutro ingondudu eyingo oni Ayisaya,
ngundo kuri Sonoyeroyingo oni Yon, ko, Yisasro
nguya nakangoro, ngandiro eyingo.
Ingoyi. Nondo noro ko oni ge koretenggu noro
soweyowano. Enendo ngu gengo oore
yomosiyonggunowa.
3 Kootuyisina, ngu oningga, ngundo oni kini
merako, nguno omburo meno ewa. Oo Bidodo
Simburi, nguro ooreni ngu yomosiyoyinowa!
Eyingo.*
4 Nguro ngu, Yon Sonoyeroyingo oni, ene
oni kini kingo merako nguno omburo, oni

* **1:3:** (Nga mandega nga Sonoyeroyingo oni Yon, ngundo Anutro Nangoni nguro ooreni yomosiyoyinowero eyingo).

simoo bareno mande wesiyoro ero eyingo. Ye komo nowoondoye hamoo yowoorengoya, sono kundingiyi gimuyi. Ngundiro tetoyi ngu, asa, Anutdo yengo weti mbumbuwa andangero kabeteyunowa.

5 Ene mande ngundiro wesiyoro etoni, nguro Yudiya mera, nguro simoo bare bidodo, Yerusalem endemo simoo bare bidodo, ene Yonno oorowuyingo. Ene nguno oororo, enengo weti mbumbuwaye Yonno wesiyoro etoyi, nguro Yondo Yodan sonono yoyoro uro, sonoyeroyingo.

6 Yonro nengguro pirungga, ngu Hos gura oowooyi Kamel, ngu uyimbo nengguroyi ngu teyingo. Ene Kamel goweyi, ngundo utoyi tero, wanggangomo nguya gosiyoyingo. Enengo oowari ngu diguno katu, siso, ngu nero oruwo.†

7 Ene mande ngandiro wesiyoro eyingo. Kootuyisina, oni gura no keneroro ombuwa. Ene ngu oningga, ngu yanggangoni ngu urungga oorengo. Yo, hamoo, ngu oningga nguro yanggangoni, ngundo noro yanggangone ngu dagate. No ene newendemo ootooro, enengo kirikiri oni nangge oorooteno.

8 No ye sonombo sonoyerooteno. Ene ngu oningga, ngundo ngu Anutro Yuka Kundingiyimbo sonoyerowa, ero eyingo.

Yondo Yisas Dowooro, Sono Newendemo Uro Sonowooyingo
(Matiyu 3:13-17; Luk 3:21-22)

---

† **1:6:** (Enengo nengguroni ngu Anutro ingondudu eyingo oni nguro nengguro ngundiro.)

9 Ngu narungga nguno, Yisas ene Nasaret
ende Galili merakonggo mayeyingo. Mayetoni,
Yondo Yisas yoro, Yodan sonongga nguno uro
sonowooyingo.
10 Ene ngundiro sonowootoni, Yisas sono
yokoro, sagigo ooretoni ngu, asa, sodedomangge
sambo goosootoni, nguwoore Yuka Kundingiyi
sambononggo nu mumukondiri ngundiro tero,
Yisasno ombuyingo.
11 Ngu naruno nangge, Anutdo sambononggo
Yisasya ngandiro meno ewo. Ge nenengo nan-
gone. No gengo gome ingooteno. Nowoondone
gengo gome oorengo ingooteno. Eyingo.

Setando Yisas Towoongoyingo (Matiyu 4:1-11; Luk 4:1-13)

12 Ngu naruno sodedomangge, Anutro Yuka
Kundingiyimbo Yisas soweyootoni, oni kini kingo
merako toongeyingo.
13 Toongero, ene oni kini kingo merako
nguno, sa naru onibi eraya ene nusako koki
kewooroyemo oriyingo. Nguno oodoni, ene
sambono Engel oni garodo omburo, Yisas
hoorooweyingo. Ngu naruno nguno, Setando
Yisas towoongoyingo.

Yisas Ene Galilino Ko Damoni Yero Teyingo (Matiyu 4:12-17; Luk 4:14-15)

14 Me onindo Yon dowooro, ya biyomimo yetoyi
oodoni, ngu naruno, Yisas Galili merako oororo,
nguno Anutro Mande Keta Mesarango simoo
bareno wesiyoro, ero eyingo.
15 Ataga narunggaku tunootete. Anut Oo
Bidodo Simburi Simbunani, ngundo naru enengo

oni simoo bare soboyerooteku, ngu kuri namoko ombute. Ngundiro nguro, ye mande gome ngaro nowoondoye yowoorengoya, Mande Keta Mesarango nga ingoya, nowoondoyemo hamoo teni! Eyingo.

Yisasdo Oni Namoraya, Ene Keyoweroyi, Nguro Negoyeroyingo
(Matiyu 4:18-22; Luk 5:1-11)

16 Ngu naruno, Yisas ene Galili sono koongeyingo dabemiwoore oorowuyingo. Oororo, ene Sayimon koneyo Enduru nguya yeyoyingo. Ngu erabasa erayaga ngu ene isoro si sono koongeyingomo oorongooro, ngu koyi teworiyo. Ene ngu ko ngu tero, iso uriyoro beye yoro oriyingo.
17 Ene ngundiro tetori ngu, Yisasdo erayaga nguya eyingo. Yari ombuya, no keneroya endeyori. Kootuyisina yarindo oni simoo bare yoyoro, Anutro mandeno yoyoweroyi ngu etuyerowano. Yo, hamoo, yari iso yooteriku ngundiro oni yoyowari.
18 Ene ngundiro etoni, ngu naruno nangge erayagaku isoro si ngu yokoro, oororo, ene keyoyingo.

19 Ngu naruno, Yisasdo bodaga nguya oororo ngu, ene Yemus, Yon erabasa, Sebediro simoongo yeyoyingo. Ngu erayaga nguya wanggo sanganimo isoro si yomosiyorootori yeyoyingo.
20 Yisasdo erayaga ngu yeyoro negoyeroyingo. Negoyerootoni, erabasa mandeni ngu ingoro, nguro ene awayari Sebedi enengo ko onidodo

wanggono yoyokootori, oodoyi, ene oororo, Yisas keyoyingo.

Yisasdo Oni Gurano Mbooro Biyomi Oweyingo (Luk 4:31-37)

21 Ene Kapeniyam endemo oororo, ngu Yuda oniro kando naru (Sabat) nguno ene yowuru ya newendemo uro, oni simoo bareno mande wesiyoro eyingo.
22 Ene ngundiro mande wesiyoro etoni, oni enengo mandeni ingoro, nguro ene sosoreyingo. Ndadiro nguro, enengo mandeni etuyerooteku, ngu yanggango oorengo. Yo, enengo mandeni, ngu mamana mande oniro mande etuyerootenggoku, ngundiro kini.
23 Ngu naruno, oni gura yowuru yano oruwo. Ngu oningga, nguno mbooro biyomi newendemo oorooteku, ngundo meno ero eyingo.
24 Yisas Nasaret oni, ge nooreno ngano ndawu ooga tewero ombute? Ge noore yomburiyerowero ombute, bine? No ge kuri ingooteno. Ge Anutro oni kundingiyi!
25 Ene ngundiro etoni ngu, Yisasdo mbooroga ngu kenoro, manggaruwooro eyingo. Ge manggoge gosiyoya, ge nga oningga nga yokoya toonge!
26 Ene ngundiro etoni, mbooro biyomi, ngundo mandeni ingoro, nguro ene sodedomangge oninggaku yeni, yanggango biyomi mboorombooro tetoni, mbooroga ngundo kimanggaru tero, ene oningga ngu yokoro besero toongeyingo.
27 Ene ngundiro tetoni, oni simoo bare bidodo soriyokoro, enengo nangge kewooroyemo mande mande ero eyingo. Ngu ndawu ooga? Nga

mande muri keta gura tunooteteku nga! Nga on-
ingga, nga enengo yanggangoni ngu yanggango
oorengo. Nguro ngu, ene mete mbooro biyomi
mande yunootoni, enengo manggowo ingoro key-
ootenggo. Ero eyingo.
28 Ngundiro tetoni, ngu mandegaku, sodedo-
mangge Galili meradodo rogowooyingo.

Yisasdo, Pita Konggeyi Yomosiyoyingo
(Matiyu 8:14-15; Luk 4:38-39)

29 Ngu naruno, ene Yemus koneyo Yon ngudodo
yowuru ya yokoro, endesina oorero, ene oororo,
Sayimon koneyo Enduru eragado yano uyingo.
30 Ene yano uro, Sayimon konggeyi ngu yabano
wetoro oodoni kenoyingo. Ene sayi urungga
moondeyi kookingo urungga tetoni, nguro ene
sodedomangge Yisasno nguro eyingo.
31 Yisasdo mandeye ngu ingoro, nguro ene
barega ngu tanggeyimo oorowuyingo. Oororo,
kandeyi dowooro hooroowetoni ootoogeyingo.
Ene ngundiro tetoni, ngu naruno nangge, sayini
kiniteyingo. Kinitetoni, nguro ngu baregaku
ootoogero, mete tero, Yisas garoro oo karo
yomosiyoyingo.

Yisasdo Oni Simoo Bare Oowooyingga Yomosiyeroyingo
(Matiyu 8:16-17; Luk 4:40-41)

32 Suwootetoni sa utoni, oni sayi oni, ko,
mbooro biyomimbo yoyoyingo nguya yoyoro
mayeyingo.
33 Ngundiro mayetoyi, nguro endemo oni simoo
bare bidodo endesina yamuko dabemimo yowu-
ruwooro, ende ndinditero oriyingo.

34 Asa, nguno Yisasdo oni simoo bare sayi
gura gura yomosiyeroro, mbooro biyomi oweye-
rootoni sayingo. Ngundiro tero, ene Yisasdo oo
mbooro biyomi nguya mande ma ewero, ero
roogo teyunoote. Ndadiro nguro, mbooro biyomi,
ngundo ene ingoyingo, Anutdo Yisas soweyootoni
ombuyingo, ngu ingootenggo.

Yisas Ene Galili Mera Nguno Endeyoro, Ko Teyingo
(Luk 4:42-44)

35 Sengewero tetoni, Yisas ootoogero, ende
oorero, oni kini mera nguno toongero, ene nguno
yemboongero oruwo.
36 Ene ngundiro yemboongero oodoni, Sayi-
mondo dobookuriyidodo ene erewero sayingo.
37 Saro, oororo ene kenoro ngu, asa, ene
Yisasno eyingo. Oni simoo bare bidodo ge
erewenggerootenggo!
38 Ngundiro etoyi, enebana gumi eyingo.
Nguno yokoyi. Noore ende gidarega namoko
ngano saro, nguno no Anutro mande nguya
wesiyoro ewero no ombuwono. Nguro damoni
ngandiro: no Anutro Mande Keta Mesarango
wesiyoro ewero nguro ombuwono. Eyingo.
39 Nguro ngu, ene Galili mera bidodomo oororo,
Yuda oniro yowuru yano ngu bidodomo uyingo.
Nguno uro, Anutro mande wesiyoro ero, ene
mbooro biyomi nguya andangeyingo.

Yisasdo Oni Gura Gorimambudodo Ngu Yomosiyoyingo
(Matiyu 8:1-4; Luk 5:12-16)

40 Ngu naruno, oni gura gorimambudodo ngu
Yisasno omburo sumoo ero, ngguyinggayi tero,
bodowo oondoogero, Yisasno eyingo. Ge mete
tetoningga ngu, no yomosinerootooga, mete
tewe. Eyingo.
41 Yisasdo, enengo mandeni ngu ingoro,
nowoondoyi urungga teyinoro, nguro ene
kandeyi eneno yero dowooro eyingo. Yo, no
ingooteno. Gengo sayingge kiniteni, eyingo.
42 Ene ngundiro etoni, arisa, sodedomangge
mambugori goweyimo oruwoku ngu besero
kiniteyingo. Ngundiro tero, ene mete teyingo.
43-44 Arisa, Yisasdo mande yanggango eneya
eyingo. Ge ingonda te! Ge oni gurano nga man-
dega, ngaro ma ewero. Kini, ge sodedomangge
yowuru yano oorowuya, Anutno wooro yeyingo
oni kundingiyingga, nguno gowege, ene etun-
goo. Gowege mete tewoku nguro ge wooro yeya,
Mosesndo kuri eyingo, ngundiya te! Ngundiro
tetoyi ngu, oni ene ingowanggo. Hamoo oorengo,
enengo sayi ngu kinitete. Ero ingowanggo.
45 Ene ngu oninggaku, ene mande ngu toon-
gooro, oororo, enengo moondeyi mete tewoku,
nguro mandeni mera bidodomo, ero endey-
oyingo. Ngundiro nguro, Yisas ende bidodo
newendesina tunoo ko ma uyingo. Kini, ene di-
guno oni kini kingo mera gumisina nguno nangge
oruwo. Ene nguno oodoni, ene oni simoo bare
mera bidodomonggo eneno mayeyingo.

2

Yisasdo Oni Gura Kekandeyi Biyomi Yomosiyoyingo
(Matiyu 9:1-8; Luk 5:17-26)

1 Naru gidega yokoro, Yisas Kapeniyam endemo ko oorowuwo. Oorowutoni, oni simoo bare, ene Yisas ya gurano oorooteku ngu, ero etoyi, ingoyingo.
2 Oni simoo bare oowooyingga ene ngundiro ingoro, nguro ene oororo, Yisas oruwoku yanggakuno yowuruwootoyi, ngu yanggaku ndinditetoyi, musiyo gura ma oriyingo. Yamuko dabemimo musiyo nguya ndinditeyingo. Nguno, Yisas ene Anutro mande yunoro oruwo.
3 Mande wesiyoro eroodoni, oni gidaregado sayi oni gura yoro, Yisasno mayeyingo. Ngu oningga ngu kekandeyi bidodo bingo yero kumooyingo. Ngundiro tetoni, nguro oni namorayagobo ngu sayi oninggaku, yaba tero, nguno yero, sumooro koorowooro mayeyingo.
4 Ene onindo musiyo kuri ukingowonggo. Nguro ngu, ene sayi oninggaku yoro, Yisas tanggeyimo uweroyi nguya kini. Ngundiro nguro, ene ya omungo Yisas oruwokusina awuno andangero, nguwoore ene sayi oninggaku wetorodoni yawasadodo yeyi, Yisas tanggeyimo uyingo.
5 Ene sayi oninggaku, yawasadodo yeyi utoni, Yisasdo enengo nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu kenoro, nguro ene ngu sayi oninggakuya eyingo. Nangone, no gengo weti mbumbuwage kuri andangenggunootoowe kinitete. Eyingo.
6 Ene ngundiro etoni, asa, ngu naruno nguno, Mosesro mamana mandero etuyeroyingo oni,

ene nguno bibitero oruwonggoku, ngundo
nowoondoyemo ingondudu tero, ngandiro ero
ingoyingo.
7 Ndadiro nguro, nga oningga, ngando
ngundiro ete? Hamoo oorengo, ene Anut
kootuyisina ero, yomooyinoro mande biyomi ete.
Noore ingootetoku, oni gurado weti mbumbuwa
andangeweroyi nguya kini. Ngu Anutdo nangge
mete weti mbumbuwa andangewa!
8 Ene mande ngundiro ingowonggoku, nguro
Yisas ene sodedomangge ngu ingonduduyega
nowoondoyemo ngu ingowo. Ngundiro nguro,
enebana gumi eyingo. Ndawu oogaro, ye
ngundiro ingonduduga ngu nowoondoyemo in-
gootenggo?
9 Nondo ndawu mandega etoowe, ngundo
mande gumingga dagayeroote? Gengo weti
mbumbuwa kinitete, ewano, bine; ngundi, ge
ootoogeya, gengo yawasa yoya, oorowu ewano.
Ndawu mandegado ngu dagate?
10 No, Oni Nangoni, merako ngano yanggan-
gonedodo oniro weti mbumbuwa mete andan-
geweroyi, ngu tero etuyerowero, nguro no sayi
oningga ngaya eteno.
11 Ge ootoogeya, dikaya, gengo yaba yoya,
gengo yano oorowu! Eyingo.
12 Ngundiro etoni, sayi oninggaku mandeni
ngu ingoro, sodedomangge ootoogero, oni simoo
bare bidodo doongeyemo, enengo yaba yoro,
koorowooro oorowuyingo. Ngundiro tetoni,
oni bidodo soriyokoro, mboorombooro tero,
Anut bingami ero okooro, ene ngandiro eyingo.
Hamoo oorengo, noore kuri oo ngandiro ma

kenoyingo! Eyingo.

Yisasdo Liwayi Negongootoni, Ene Keyoyingo (Matiyu 9:9-13; Luk 5:27-32)

13 Ngu naruno, Yisas ene Galili sono
koongeyingo tamakuri ko oorowutoni, oni simoo
bare oowooyingga oorengo eneno mayeyingo.
Mayetoyi, Yisasdo Anutro mande ero, nguno
etuyeroyingo.
14 Ngundiro tero, ene oororo, Liwayi, ngu
Alipiyas nangoni kenoyingo. Kenootoni, ene beye
yoweroyi yano (Gabuman Takis) nguno bibitero
oodoni, Yisasdo eyingo. Ge ombuya, no keneroya
endeyo. Ngundiro etoni, Liwayi ootoogero, Yisas
keyoro, endeyoyingo.*
15 Ende oororo, Liwayindo Yisas yoro, enengo
yano uro, bibitero oo neyingo. Digi beye yoyingo
oni oowooyingga, mbumbuwadodo oni oowooy-
ingga, ko, Yisasro kirikiri oni nguya Yisasdodo
bibitero, oo neyingo. Ngu naruno, oni oowooy-
ingga Yisasro nowoondoyemo hamoo teyingo,
nguro ene nguya Yisas keyoro endeyoyingo.
16 Ngundiro tetoyi, Yuda oni gidaregado,
Mosesro mamana mande etuyeroyingo oni,
oowooye Parisi, ngundo Yisas kenootoyi,
mbumbuwadodo oniya, ko, digi beye yoyingo
oniya oo netoyi, yeyoro, nguro ene Yisasro
kirikiri onikuno ero, sumoo ewonggo.
Ndadiro nguro, ene digi beye yoyingo oni,
ko, mbumbuwadodo oni nguya oo netenggo?
Eyingo.

---

* **2:14:** (Liwayi oowooyi gura ngu Matiyu.)

17 Yisas enengo mandeye ngu ingoro, enebana
gumi eyingo. Oni enengombo goweyimo, sayi
kini ingoro ngu, ene sayi mambu yomosiyingo,
onino (Doguta) nguno ma oorowuwanggo.
Ngundiro nangge, no oni metemi, ngu
yomosiyerowero ma ombuyingo. Kini, no oni
weti mbumbuwadodo ngu yomosiyerowero
ombuwono.

Oowari Roogo Teweroyi, Nguro Muri (Matiyu 9:14-17; Luk 5:33-39)

18 Naru gurano, Yonro kirikiri oni, Mosesro ma-
mana mande etuyeroyingo oni, oowooye Parisi
nguya oowari roogo tewonggo. Ndadiro nguro,
oowari neweroyi naruno, Anutno yemboongero
oowari ma neyingo. Asa, ngu naruno nguno,
oni gidaregado omburo, Yisasno sumoo eyingo.
Ndadiro nguro, Yonro kirikiri oni, ko, Parisi oniro
kirikiri oniya, ngundo oowari roogo tetoyi, ene
gengo kirikiri oni, ngando ngu oowari ma roogo
tetenggo?
19 Ene ngundiro sumoo ero etoyi, asa, enebana
gumi eyingo. Bare kame yoweroyi naruno,
dobooye ngu kenoro, oowari karo, ngu roogo
tewanggo, bine? Kini, oni mayewonggoku ngu
oodoyi, ene oni oni tero, oowari ma roogo
tewanggo.
20 Ene kootuyisina, oni bare yoweroyiga ngu
andangero, eneya nguya ma oodoni, asa, ngu
naruno, ene mete oowari roogo tewanggo.
Ngundiro nangge, no nenengo kirikiri oniya oo-
rootetoku ngano, ene oowari ma roogo tewanggo.
Ene kootuyisina, mundi onindo noyoro satoyi,

asa, ene kowuri koorowootenggoku naruno, ene
mete oowari roogo tewanggo.

21 Oni kumba sosowo ketangga yoro, ngundo
nengguro kuriminggа nguro witu ngu ma
ukingoro wesibiyowanggo. Ene ngundiro
tetoyi ngu, asa, ngu kumba sosowoongga
witu ukingowonggoku, ngundo nengguro ko
oomboongewa. Ketangga ngundo kuriminggа
ngu oomboongetoni, witu urungga tunootewa.
22 Parisi oniro mande kurimi, ngundo noro
mande keta nguya ma yowuruwoowari. Ngu
ngandiro, oni gurado bo nangoni ketangga si
kurimiyinggano siriyootoni ngu, asa, ngu si
kurimingga ngu oomboongero, si bo nguya ngu
biyomi yewari. Ngundiro nangge, ene bo ke-
tangga ngu yoro, si ketanggano siriyootoyi ngu,
asa, ngu siga ngu, ko boga nguya ngu gome
oruwari, ero eyingo.

Yuda Oniro Kando Naru Oowooyi Sabat, Nguro Mande
(Matiyu 12:1-8; Luk 6:1-5)

23 Yuda oniro kando naru Sabat gurano,
Yisasdo enengo kirikiri onidodo nggire gura,
oowooyi Wit, ko kewoorokuri endeyoyingo. Ene
oororo, Wit engge gidarega andangero, newero
yoyingo.
24 Ene ngundiro tetoyi, Parisi onindo Yisasro
kirikiri onindo oo tewonggoku ngu yeyoro, nguro
ene Yisasno sumoo ero eyingo. Ingo, kando
naruno, oo yoro neweroyi, ngu roogo oorengo.
Ndatero ene ngundiro tetenggo? Eyingo.

25 Ene mande ngundiro sumoo etoyi, asa,
enebana gumi eyingo. Ye bine Dewitdo teyingo
ngu mande ngu ma kandangero ingootenggo?
Ngu narungga nguno, ene enengo onidodo oo
kini, nguro ene oodooro kumooro oruwonggo.
26 Ngundiro tero, ngu naruno, Abayiyata ngu,
ene Anutno wooro yeyingo oni, nguro sobosobo
tabango oodoni, nguno Dewitdo Anutro yowuru
ya newendemo uro, ene ngu oomanongoyingo
kundingiyi Anut doongeyimo oruwoku, ngu yoro
neyingo. Ngu oomanongoyingo ngu roogo,
oni kundingiyi ngundo nangge mete newanggo.
Ene Dewitdo ngu yoro, nero, gumi enengo do-
bookuriyi nguya yunootoni neyingo. Ero eyingo.
27 Yisasdo mande gura soweyoro eyingo.
Anutdo kando naru kundingiyi (Sabat), ngundo
oni hooroowetoni, ene kengero, Anutro
ingondudu tewanggo. Anutro kando narungga,
ngundo oni ma sobowoowa. Hamoo oorengo
kini.
28 Ngundiro nguro, no Oni Nangoni, ngu kando
naru kundingiyingga, no nguro Simburi urungga
oorooteno.

3

Naru Kundingiyimo, Yisasdo Oningga Kandeyi Biyomi Ngu Yomosiyoyingo
(Matiyu 12:9-14; Luk 6:6-11)

1 Naru gurano, Yisas yowuru ya newendemo
ko uyingo. Utoni, oni gura nguno oruwoku, ngu
kandeyi biyomi, bingo yero, oo ma dowooweroyi
teyingongga, ngu kenoyingo.

2 Ngu naruno, Parisi oni, ko, oni gidarega
nguya Yisasdo oo tewero ingowoku, nguro
sobowooyingo. Ndadiro nguro, ene ngu oningga,
ngu naru kundingiyimo yomosiyowa, bine;
ngundi kini, bine? Ene nguno Yisasdo oningga
yomosiyootoni, kenoro, ngunonggo dowooro
mamanangowero nguro teyingo.*
3 Yisasdo ngu oni kandeyi biyomingga nguya
eyingo. Ge ootoogeya, kewooroko dikaya ombu,
eyingo.
4 Yisasdo ngundiro tero, yowoorengoro, yey-
oro, Parisi onino eyingo. Anutro mamana
mandedo kando naru kundingiyi, nguno ndawu
kongga tewero nguro ete? Noore mete oni
yomosiyoweroyi, bine; ngundi, noore muri biy-
omi teyunowato, bine? Ngundi noore Sabatno
oni hoorooweyerowato, bine; ngundi noore oni
yureyi kumoowanggo, bine? Ene ngundiro
sumoo etoni, ene Parisi onindo nenetero, ene
mande gumi gura ma eyingo.
5 Yisasdo yeyondandangero, nowoondoye
kenoyingo ngu, ko oo tewoku, nguro
nowoondoye ma ingoyingo. Kini, enengo
nowoondoye yanggango oorengo ukingoyingo.
Ngundiro tetoyi, Yisasdo sanggiri tero, oni
kandeyi biyomingga nguya eyingo. Kandege
yoonenengo! Ngundiro etoni, arisa, ene kandeyi
yoonenengootoni, kandeyi ko mete teyingo.
6 Ene ngundiro tetoni, kenoro, sodedomangge
Parisi oni ootoogero, saro, Gabuman oniro ta-

* **3:2:** (Ngundiro tero, Parisi onindo, Yisasno muri biyomi gura tetoni, ngu kenoya ngunonggo Yisas ureyi kumoowero, nguro oore erewero, ngundiro teyingo).

bango oowooyi Herod nguro keyimo onikuya saro yowuruwooyingo. Ene nguno yowuruwooro, Yisas ureyi kumoowero nguro oore erewero nguro mande mande ero ingoyingo.

Oni Oowooyingga Oorengo Sono Tanggeyimo Yowuruwooyingo

7-8 Ngu naruno, Yisas, ko, enengo kirikiri onikudodo, ene ngu endega ngu yokoro, ene Galili sono koongeyingo tanggeyimo uyingo. Nguno simoo bare oowooyingga oorengo Galilinonggo, Yudiyanonggo nguya, Yerusalem ende nguro simoo bare, Idumiya mera nguro simoo bare, Yodan sono anduroko simoo bare, Tayiya ende, ko, Sayidon endemo simoo bare oowooyingga oorengo, ngu bidodo Yisasdo ko oo tewoku, nguro mandeni ingowero nguro ene mayero yowuruwooyingo.

9 Yisasdo oni oowooyingga yeyoro, enengo kirikiri oniya eyingo. Oni simoo bare oowooyingga oorengo oorootenggoku, ngundo no wenggerenerowanggo, bine? Ngundiro nguro, ye wanggo gura yomosiyoya, no sobonero. No ngu sanganimo oorewano, eyingo.

10 Kuri oni simoo bare oowooyingga yomosiyerowoku, nguro oni sayidodo ngu ene mayero woorogongoyingo. Ndadiro nguro, ene ingootenggoku, ngu kandeye Yisas moondeyimo yetoyi, enengo sayiye kinitewa, ero ingootenggo.

11 Ngu naruno ngu, merambooro biyomi oowooyingga oni nowoondoyemo oorootenggoku, ngundo Yisas kenoro, ene

boodoo oondoogero, kiyero, Yisasno eyingo. Ge Anutro Nangoni! Eyingo.

12 Ene ngundiro etoyi ngu, Yisasdo mande yanggango merambooro biyomi nguya eyingo. Ge mande ero, no Anutro Nangoni ero, oni gidaregano ma yootunoro ewero. Ero eyingo.

Yisasdo Enengo Kirikiri Oni Kande Eraya Kegidemboro Eraya Rogoyeroyingo
(Matiyu 10:1-4; Luk 6:12-16)

13 Ngu naruno ngu, Yisas purimo ooreyingo. Ene oni gidarega enengombo ingowoku ngu, oni ngu enengo kirikiri oni teyi, ero yootunoyeroyingo. Ene ngu oniku negoyeroyingoku, ngu eneno ombuyingo.

14-15 Ene oni kande eraya kegidemboro eraya rogoyeroyingo. Ngu oni ngu eneya oruwero, nguro rogoyeroyingo. Ene ngu oni ngu sureyerootoni, toongero, Anutro mande wesiyoro eweroyimboro. Ene ngu oni ngu yanggango yunoro, mbooro biyomi andangewero, nguro ene yanggangododo yunoyingo.

16-19 Ene oni kande eraya kegidemboro eraya yootunoyeroyingo. Sayimon oowooyi keta gura inoro, ngu Pita ewo. Yemus koneyo Yon erabasa Sebedi simoongo, Yisasdo ngu oowooyari keta gura Bowanes, ero yunoyingo. Ngu oowooyingga ngu muri ngu, gusiro. Ndadiro nguro, mandeyari, muriyari ngu yanggango oorengo, gusiro ngundiro. Ene Enduru; Pilip; Batolomeyu; Matiyu; Tomas; Yemus, Alipiyas nangoni; Tadiyas; Sayimon, nguya rogoyeroyingo.

Sayimon oningga ngu Kenan merakonggo ombuyingo. Sayimonro murini ngandiro. Enengo mera ngu mera gura onindo sobowooweroyi ingonduduni kini oorengo. Yudas Isakariyoot, ngu oningga, ngundo Yisas mundi oni kandeyemo yero yootunowa.

Onindo Yisasya Beyelesebab Oowooyimo Ko Tete, Ero Eyingo
(Matiyu 12:24-32; Luk 11:14-23; 12:10)

20 Ngu naruno, Yisas yano oorowutoni, oni simoo bare oowooyingga nguya yowuruwooyingo. Ngundiro nguro, Yisas enengo kirikiri onidodo oo neweroyi naru nguya kini, ene Anutro ko ngu nangge simoo bareno teyingo.
21 Oni simoo baredo ene ngundiro kenoro eyingo. Yisas kakabetete, ero eyingo. Ngundiro etoyi, Yisas enengo konebeyibo mande ngundiro ingoro, ene yanggango yero, Yisas yowero nguro ene ombuyingo.

22 Ngu naruno nguno, mamana mande etuyeroyingo oni gidega, Yerusalemnonggo ombuwonggoku, ngundo eyingo. Mbooro biyomi tabango urungga oowooyi Setan, oowooyi gura Beyelesebab, eneno oodoni, ene ngu yanggangomonggo mbooro biyomi gidarega oweyeroote. Ero eyingo.
23 Ene mande ngundiro etoyi, asa, Yisasdo ngu oniku negoyerootoni, tanggeyimo ombutoyi, ene mande adingayi gidarega eneno eyingo. Ndawu ooga Setan, ngundo mete Setan ngu owewa?

24 Ende gurananggemo oni nowoondoye ma
siyero ngu, ngu endega ngu ngundiro sugi yang-
gango ma oruwa. Hamoo oorengo kini.
25 Ngundiro nangge, ya gurananggemo oni ngu
wesoowooro eraya tunootero, enengo nangge,
ngu ebe utoro ngu, asa, ngu yano oni ngu, ene
yanggango ma oruwanggo. Kini ene ya toon-
gooro, songo songo saro oruwanggo.
26 Ngundiro nangge, Setando enengo nangge
mbooro biyomimboya ebe utoro ngu, asa, we-
soowooro eraya tero, yanggango ma oruwa. Ene
sodedo kinitewa.
27 Oni gura ene mete oni yanggango guraro
yano kingo uro, oo sitowini andangero yowa,
bine? Kini, ene koretero ngu, oni yanggangongga
ngu utombo gome gosiyoro yokoro ngu, asa, ene
mete yanimo uro, oo sitowini bidodo andangero
yowa.
28 No yeno hamoo oorengo eteno. Anutdo
ene weti mbumbuwa, ko, kootuyisina yomooyi-
noyingo mande oni simoo baredo tetenggoku,
ngu bidodo ene mete andangeyunowa.
29 Ene oni Yuka Kundingiyi kootuyisina
yomooyinoro mande eteku, nguro mbumbuwa
ngu nangge, Anutdo ngu ma andange inowa.
Kini, ataga ko kootuyisina nguya, ngu
mbumbuwani ngu suwooyi sano eneno sugi
oruwa. Yisasdo ngundiro eyingo.
30 Ngu muringga nguno, simoo baredo kuri
ngandiro ingoro, Yisasno mbooro biyomi oo-
roote, eyingo.

Yisasro Nemi, Konebeyi
(Matiyu 12:46-50; Luk 8:19-21)

31 Ngu narungga nguno, Yisas nemi, konedo-
boongo, ene Yisasno tunootero, endesina dikaro,
oni gurano Yisasro mande soweyoyingo. Yisas
eneno ooreni, ero eyingo.
32 Ngu naruno ngu, oni simoo bare oowooy-
ingga oorengo, ene Yisas pawangoro, bibitero
oodoyi, eneno ero eyingo. Ingo, nangge, kone-
dobooge, ene endesina dikaro, ngunonggo gengo
etenggo.
33 Ene mande etoyi, enebana gumi eyingo.
Oone ngu namone konedoboone?
34 Ene ngundiro ero, oni simoo bare pawan-
goro, bibiteyingo ngu, yeyondandangero eyingo.
Yo, hamoo, ene ngu noro namone konedoboone,
ene nga oni simoo bare, noro nowoondoyemo
hamoo teyingo nga ngu, ngu nguya noro namone
konedoboone.
35 Yo, hamoo, simoo bare ene Anutro in-
gondudu keyootenggoku, ngu ene noro konedo-
boone kuwookuwoone, nanamone. Ero eyingo.

4

Oni Oo Yuwooyi Kono Kuriyoyingo
(Matiyu 13:1-9; Luk 8:4-8)

1 Naru gurano, Yisas ene ko tero, oni simoo
bare Galili sono koongeyingo tanggeyimo, mande
etuyeroro oriyingo. Nguno ngu, simoo bare
oowooyingga oorengo mayero, Yisas tanggeyimo
yowuruyingo. Nguro ngu, ene wanggo gura
sanganimo oorero, nguno bibitero, wanggo sono
koongeyingo sanganimo oriyingo. Ngundiro
tetoni, simoo bare ngu sono dabemimo keredi
sanganimo oruwonggo.

2 Ngu naruno, ene mande mande oowooyingga
oorengo mande adingayi nangge ero yunoyingo.
3 Ene mande ngandiro yunoyingo. Ye ingoyi!
Oni gura kono Wit yuwooyi kuriyoyingo.
4 Ene ngundiro kuriyootoni, Wit yuwooyi
gidega ooreko soretoni, numbo mayero ne-
mukoyingo.
5 Oo yuwooyi gidarega mera gumi digidodo
musiyosina soreyingo. Mera nguno urungga
kini. Digi newendemo amuno mera nguya kini,
digi nangge. Nguro oo yuwooyiga ngu sodedo
ooreyingo.
6 Ene huri uro, mera newendemo uweroyi
kini. Mera bodaga nangge nguro ngundiro
teyingo. Ene sa oorero, kenootoni ariyeyingo.
Nguro digi kookingombo tetoni, bidodo ariyero
kumooyingo.
7 Oo yuwooyi gidare uto so sanggiridodo,
kakari dimoo uto oo kewoorokono soreyingo.
Kakari dimoo uto sanggiridodo oorero, ngundo
doobengoro wiriyoyingo. Ngundiro tetoni, nguro
ma enggeyingo.
8 Ene oo yuwooyi gidarega mera gome oorengomo soreyingo. Ngu oo yuwooyigaku gome oorero, urungga yero, gome enggeyingo. Gidarega engge onibiga kande eraya (30), gidarega engge onibi kabusa (60), gidarega engge onibi kande eraya (100) enggeyingo.
9 Yisasdo oni nguya eyingo. Oni sodeyidodo
ngu mande ingoya, ene gome ingoni. Eyingo.

Yisasro Muri Ngu Mande Adingayi Oowooyingga Eyingo
(Matiyu 13:10-17; Luk 8:9-10)

10 Kootuyisina, Yisas enengo kirikiri oni kande eraya kegidemboro erayagaku, ko, oni gidarega eneya oorowuwonggoku, ngundo nangge oriyingo. Ngundiro oode, ene mande adingayi nguro Yisas sumoo inoyingo.
11 Ene sumoo etoyi, Yisasdo gumi eyingo. Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo enengo simoo bare soboyerooteku, ngu ye etuyerowa. Oni Anutro mande ma ingooteku ngu, ene mande adingayi nangge ingowanggo.
12 Ngundiro nguro, Anutro mande Ayisayando nguya ngandiro nakangoyingo.

Ene nguya doongetero, kenowanggoku ngu, ene oo gura ma kenowanggo. Ene mande ingowanggoku ngu, ene muri ma ingowanggo. Ndadiro nguro, enengo muriye biyomi ma yokoro, yowoorengootoyi, nguro Anutdo enengo weti mbumbuwa ma andangewa. Ene mande nga gome ingoro, newende Anut inootoni ngu, asa, Anutdo oni nguro weti mbumbuwa bidodo andangeyinowa, ero eyingo. (Ayisaya 6:9-10)

Mande Adingayi Oo Yuwooyi Nguro Murini
(Matiyu 13:18-23; Luk 8:11-15)

13 Yisasdo kirikiri oniya eyingo. Ye nga mande adingayingga ngaro muri ma ingootenggo. Nguro ngu, ye mande adingayi gidarega ndadiro terogogo, ye muri ingowanggo?

14 Nga mande adingayingga nga ngandiro. Ngu
oningga oo yuwooyi miteku ngu, Anutro mande
ngu oo yuwooyi ngundiro mite.
15 Oo yuwooyi oore dabemimo soreteku ngu,
oni simoo bare gidarega Anutro mande ingootoyi,
nguno nangge Setando sodedo omburo, Anutdo
mandega oni nowoondoyemo miteku ngu, an-
dangero yoote.
16 Oni simoo bare gidarega ngu Wit yuwooyi
mera digidodomo soreteku ngundiro. Ene mande
ingoro, sodedo yoro, nguro ene oni oni tewonggo.
17 Ene mande nguro ene nowoondoyemo yang-
gango kini. Ngundiro nguro, naru bodaga nangge
yanggango oodoyi, oni ene Anutro mande ureyi
uweroyi oni, ngundo oni simoo bare, Anutro
mande ingowonggoku, ngu kowuri yunootenggo.
Ngundiro tetoyi, sodedo enengo nowoondoyemo
hamoo ngu yokoro, ene Anut kootu inootenggo.
18 Oni simoo bare gidega, ngundiro oo yuwooyi
uto sanggiridodo kewooroko soreteku ngu, ene
mande ingowonggo.
19 Mande ngu ingoro, ene kowuri guradiro
nga merangga ngaro ngu tunootetoni, nguya
digi beye urungga yowero nowoondoye nguro
nangge hahangero ingootenggo. Mande godange,
ko, oo gura guraro ingondudu tero, ngu mur-
ingga, ngundo Anut mande wiriyowa. Ngu oni
simoo bare ngu, ene ma enggewanggo.
20 Oo yuwooyi mera gomemo soreteku ngu
ngandiro, ene oni simoo bare gidarega ngu, ene
mande ingoro, yoro, gome dowootenggo. Ene
ngandiro enggewanggo. Gidarega engge onibiga
kande eraya (30), gidarega engge onibi kabusa

(60), gidarega engge onibi kande eraya (100) ngundiro enggewanggo. Ero eyingo.

Soru Tunoo Mindingootoyi, Oruwa (Luk 8:16-18)

21 Yisasdo eyingo. Oni ngu soru yoro, omburo, kumbe newendemo yawasa newendemo nguya yewa, bine? Kini, ene tunoo mindingowa.
22 Oo bidodo kombiteyingo, ngu kootuyisina tunootewanggo. Ene mande bidodo onindo wiriyooteku ngu, kootuyisina, soru himimo tunootewanggo.
23 Oni sodeyi mande ingoweroyi ngu, ene komo gome ingoni. Yisasdo ngundiro eyingo.
24 Yisasdo mande gura soweyoro eyingo. Mande ye ingootenggoku ngu, ye gome oorengo ingondudu teyi. Yengo muriye koye nguya ndadiro tewanggoku ngu, ngundiro nangge, gumi yunoro, Anutdo yengo ngu soweyoro, sanganimo nguya yero yunowa.
25 Ene oni gura, enengo murini koni gome tewaku ngu, Anutdo ngu soweyoro, gumi urungga nguya inowa. Ene oni gura enengo murini koni bodaga tewaku ngu, ngundiro nangge, enengo koni murini ngu yokowaku ngu, ene komo kingo oorengo oruwa. Ero eyingo.

Mande Adingayi Oo Yuwooyi Ooreweroyimboro

26 Yisasdo eyingo. Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo enengo simoo bare soboyerooteku, ngu ngandiro. Oni gura oo yuwooyi merako kuriyoote.

27 Suwoono, oningga ngu wetoro oodoni, sano
ngu ene ootoogero endeyowa. Ngu naruno
nguno, oningga oo yuwooyi kuriyowoku ngu
oorero, urungga yero, enggewoku ngu kenoro,
sobowooro ma ingowo.
28 Mera enengombo nangge koyi tetoni, oo
yuwooyiga ngu mbongeyi tunootero, oorero, ngu
uyi yero enggewa.
29 Kootuyisina, oo enengo naru tunootetoni
ngu, oo simburigakundo duge dowooro, ngundo
koyi tero, engge yowa. Ero eyingo.

De Gura Oowooyi Masitet Ngu Yuwooyi, Nguro Mande Kirarongo
(Matiyu 13:31-32; Luk 13:18-19)

30 Yisasdo eyingo. Noore Anut Oo Bidodo
Simburi Simbunani, ngundo enengo simoo bare
soboyerooteku ngu, noore ndawu ooga bungomo
kirarongo tewato? Noore ndadiro mandegano
ooga bungomo kirarongo mande tewato?
31 Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo
enengo simoo bare soboyerooteku, ngu Masitet
yuwooyi ngundiro. Ngu de gura oowooyi Masitet,
oo yuwooyi gidarega ngu bobodi, ene Masitet
yuwooyi ngu puka tanggori ngundiro, kondibo
bobodi oorengo.
32 Oo ngu miro yokootoni, enengombo oorero,
urungga oorengo yete. Ene oowari gidarega
kono ngu bidodo dagayeroro, enendo oorero, de
urungga yewa. Enengo kambini urungga yero,
yongeyi tetoni, numbo nguno bibitewanggo. Ero
eyingo.

Yisas Mande Adingayi Nangge Wesiyoro Eyingo (Matiyu 13:34-35)

33 Yisasdo mande adingayi oowooyingga oni
simoo bareno ngandiro wesiyoro ero eyingo. Oni
simoo bare ingonduduno ingoweroyi rogoyimo
eyingo.
34 Ene mande gura tunoo oni simoo bareno
ma wesiyoro eyingo. Kini, ene mande adingayi
nangge wesiyoro eyingo. Naru gura oni simoo
bare ma oodoyi, nguno enesu nangge kirikiri
oniya nangge oode, asa, nguno ngu, ene mande
adingayi nguro muri wesiyoro eyingo.

Yisasdo Doogo Urungga Kenoro Etoni Imakeyingo (Matiyu 8:23-27; Luk 8:22-25)

35 Ngu sangga ngu suwootetoni, Yisasdo enengo
kirikiri onikuya eyingo. Noore Galili sono
koongeyingo anduroko urooreweto. Eyingo.
36 Ene ngundiro etoni, nguro Yisasro kirikiri
oni ngundo ene oni simoo bare urungga ngu
yoyokoro, ene Yisas bibiteyingo wanggogakuno
ooreyingo. Oorero, ene Yisas nguya yoro,
Galili mera anduroko urooreyingo. Urooretoni, wanggo gidarega nguya ene keyeroro
urooreyingo.
37 Urooretoyi, ngu naruno nangge, doogo
urungga oorengo tunooteyingo. Ngundiro
tunootero, wendeyi yowooraringoro, dookero,
sono wanggo newendemo nguya uyingo.
Nguro ngu, wanggogaku sonombo koongero,
manggowoomo oorewero teyingo.

38 Ene ngundiro tetoni, ene Yisas ngu wanggo timbuyisina oode, ene nguno tabadudu gura sanganimo wereyingo. Wetorodoni, ene yokutuwooro mande yanggango eyingo. Oo etuyeroyingo oni, noore oonootewero tetetoku nga! Ge bine ma ingoyingo? Eyingo.
39 Ene ngundiro etoyi ngu, asa, Yisas ootoogero, doogogaku kenoro, ero, sono koongeyingongga nguya eyingo. Ge imakeya, torige ootoo! Ngundiro etoni, sodedomangge, doogo kinitetoni, sononggaku nguya bodaga ma ikakooteyingo.
40 Ene ngundiro tetori, enengo kirikiri oniya eyingo. Ye sosoretenggo? Ndadiro nguro, ye nowoondoyemo hamoo kini? Ero eyingo.
41 Ene ngundiro etoni, ene sosoreyingo urungga tero, enengo nangge enengo kewooroyemo mande ero ingoro eyingo. Nga oningga nga, ngu oone? Ene mande nangge etoni, nguro doogo, sono nguya, enengo mandeni ingooteri. Ero eyingo.

5

Yisasdo Mboorombo Yoyingo Oni Gurano Mera Mbooro Biyomi Oweyeroyingo
(Matiyu 8:28-34; Luk 8:26-39)

1 Yisasdo enengo kirikiri oniya, Galili sono koongeyingo sagi gidaresina mera gura, oowooyi Gerasin, nguno tunooteyingo.*
2 Ene tunootero, wanggo yokoro, sagigo sodedomangge ooreyingo. Ooretoyi, oni gura mboorombo yoyingo oningga nguno oruwo.

* **5:1:** (Gerasin oowooyi gura ngu Gerasa.)

Ene nguno ootooro, ngunonggo ene oni
kumooyingo yoyeyingo merewoore buribari
endeyororuwoku, ngundo omburo, Yisas
kenoyingo.
3 Oningga ngu oni merewoore wetoro, endey-
oro oruwo. Oodoni, ene oni gurado nguya ene uto
yanggayanggango gura, oowooyi (sen), ngundo
gosiyoweroyi nguya ereremo kini.
4 Ngundiro nguro, naru oowooyingga uto gura,
oowooyi sen, ngundo kekandeyi gosiyootoyi ngu,
nguya omboongeroruwa. Ndadiro nguro, ene oni
yanggango oorengo. Nguro ngu, oni gurado ene
dowooro, gosiyoweroyi nguya ereremo kini.
5 Ngundiro nguro, ene suwoo sa ngu bidodo oni
yoyeyingomo ko mera pupurimo nguno nangge
oruwo. Nguno ootooro, ene kimanggaru tero,
digi kuningo ngu yoro, ngundo enengo moondeyi
doongooro oruwo.
6 Ene Yisas oriroko oodoni kenoro, ene
kendutero, omburo, Yisasno bagooteyingo.
7-8 Bagootetoni, Yisasdo eneya eyingo. Ye
oombooro biyomi, ye nga oningga nga, yokoya
sayi! Ero eyingo. Ene ngundiro etoni ngu,
asa, oombooro biyomingga, ngundo manggaru
urungga oorengo tero eyingo. Yisas, ge Anut
awuno oorengo nguro Nangoni. Ge ndadiro
no tenunowa? Ge hamoo oorengo Anut awuno
oorengo ngu oowooyimo, ge hamoo eya. Ge no
ogingo ma nunororuwero. Eyingo.
9 Ene ngundiro sumoo etoyi, Yisasdo ene sumoo
inoyingo. Ge oowoongge ndadiro? Etoni,
enebana gumi eyingo. No oowoone me oni
(Ami). Ndadiro nguro, muri ngu noore me oni

oowooyingga oorengo! Eyingo.
10 Ngu oombooro biyomingga, ngundo ngguyinggayi tero, sumoo sumoo inoro eyingo. Ge noore nga oombooro nga oweyerootoyi, noore mera gurano ma sawato. Eyingo.

11 Arisa, mera puri bodaga namoko nguno, bo oowooyingga oorengo nguno oo nero oruwonggo.
12 Oomboorokundo Yisasno sumoo eyingo. Ge mete bine noore soweyerootooga, bo kewooroyemo oorowuwato. Noore mete ene nowoondoyemo umukowato. Ero eyingo.
13 Yisasdo meramboorokuro mandeye ngu ingoro, gumi eyingo. Ye mete ngundiya teyi. Eyingo. Etoni ngu, asa, oombooroku ngu oninggaku yokoro, ene oororo, bokuno woorogoyeroyingo. Ngu bo oowooyingga (2,000) oorengo. Bo ngu yanggango oorengo yondowidoro oororo, uro, mera biyomimo sorero ngunonggo sono koongeyingomo umukoyingo. Boku sono koongeyingo newendemo uro, ene sono nero kumoomukoyingo.

14 Bo ene sono nero kumootoyi, bo nguro sobosoboku ngu kenoro, nguro ene saro, ngu mandegaku yoro, ende urunggakuno uro, ende bobodimo nguya oorowuyingo. Ene ngundiro tetoyi ngu, oni simoo bare oowooyingga omburo, ngu oogaku kenoyingo.
15 Ene Yisasno mayero, kuri mboorombo yoyingo oninggaku, ngu kenoyingo. Kuri oombooro oowooyingga eneno oruwonggoku, ene ataga ngu, ene kumba yemuro, enengo ingondudu nguya himi yero, ene metemi bibitero

oruwo. Ngundiro oodoni, oni simoo bare ngu kenoro, nguro ene sosoreyingo urungga teyingo.
16 Ngundiro nguro, oni ngu oo ngu kenoyingokundo, oni songokuno ngu oo tunootewoku, nguro mandeni eyingo. Kuri, oombooro biyomi ngu oningga nguno oruwoku nguro, ko, bokuro mande nguya wesiyoro eyingo.
17 Oni simoo bare mande ngu ingoro, nguro ene Yisasno omburo, mande yanggango ero, eneno ngguyinggayi tero, sumoo sumoo eyingo. Ge komo nga merangga nga yokoya, mera songomo toonge. Eyingo.
18 Arisa, ene ngundiro etoyi ngu, Yisas ene wanggo sanganimo ooreyingo. Ooretoni, ngu oombooro biyomi oruwoku, oninggaku, Yisasno ngguyinggayi tero, sumoo sumoo inoro eyingo. No nguya geya sawaro. Eyingo.
19 Etoni, ene Yisasdo gumi eyingo. Kini, ge gengo dobookurigemo oorowu. Anut Oo Simburi, ngundo oo bidodo gengo nowoondoyi tero, oo tewoku, nguro ge mete eneno wesiyoya e. Eyingo.
20 Arisa, ene ngundiro etoni ngu, ngu oninggaku oororo, mera oowooyi Dikapolis, nguno ende kande eraya oruwo. Ngu endemo nguno, Yisasdo eneno oo tewoku, nguro muri wesiyoro eyingo. Nguro ngu, oni simoo bare ngu oo nguro ingondudu urungga tewonggo.

Yisasdo Yayiras Namboni Yokutuwooro, Bare Gura Nguya Yomosiyoyingo
(Matiyu 9:18-26; Luk 8:40-56)

21 Naru gurano, Yisas wanggo sanganimo ko oorero, Galili sono koongeyingo anduroko

ko urooreyingo. Ngu naruno, oni simoo bare oowooyingga oorengo mayero, Yisas sono koongeyingo tanggeyimo oruwokuno nguno eneya yowuruwooro oruwonggo.

22 Ngu naruno nguno, Yuda oniro yowuru ya nguro oni tabango gura, oowooyi ngu Yayiras, ngu Yisas kenoro, omburo, tanggeyimo bodo oondoogero, bagootero, sumoo ero eyingo.

23 Nenengo nambone bodaga komo kumoowero teteku nga! Nguro ngu, ge ombuya, kandege eneno yetooga, ene ma kumoowero, mete teni. Ero eyingo.

24 Yisasdo, enengo mandeni ngu ingoro, nguro ene Yayirasya oorowutori, oni simoo bare oowooyingga Yisas pawangoro, moguruwooro, keyoro oorowuyingo.

25 Arisa, bare gura nguya ooroote. Ene suwooyi sano komboro sayi yambiyootero ooroote. Ngu barega ngu mooma naru kande eraya kegidemboro eraya oriyingo.

26 Sayi mambu yomosiyoyingo oni (Doguta), oni oowooyingga oorengo yomosiyootoyi, sayi ma yokoyingo. Ene ogingo urungga ingororuwo. Ngu barega ngu, enengo beye bidodo oni yomosimosi (Doguta) onino yokororiyingo. Ene enengo sayini ngu bodaga ma yokoyingo. Kini, enengo sayini ngu urungga tunooteyingo.

27 Ngu barega ngu Yisasro mande binga ingoyingo. Nguro ngu, ene mayero, Yisas tanggeyimo, oni simoo bare urungga, ngu kewooroyemo ene nguya, nguno oruwo. Ene Yisas kootuyisinanggo omburo, kandeyi enengo negguronimo yeyingo.

28 Ndadiro nguro, barega ngu ingoyingo. No
kandene enengo nenggurono yetoowe, nguro
sayine yokootoni, no mete tewano.
29 Ngundiro ero ingootoni, asa, sodedomangge,
enengo sidudaroninggaku sori yeyingo. Enengo
goweyimo ingootoni, ngu enengo sayinggaku
ataga kinitete, ero ingoyingo.
30 Ene ngundiro tetoni ngu, Yisasdo ngu
ingoyingo. Nenengo yanggangone gidega no
noyokoro toongete. Ngundiro ingoro, oni
simoo bare kewooroyemo yowoorengoro sumoo
eyingo. Onendo noro towi nengguronemo
kandeyi yete? Eyingo.
31 Ene ngundiro sumoo etoni, Yisasro kirikiri
onindo gumi eyingo. Ge keno! Oni simoo
bare urungga oorengo, ge woorogogerootenggo.
Ndadiro nguro ge ngandiro ete? Onendo nono
kandeyi yete? Ero eyingo.
32 Yisasdo ngundiro ero, doongetero endey-
oyingo. Ene ngu oningga ngu kenowero, onendo
ngu tete.
33 Ene ngundiro tetoni ngu, asa, ngu barega
sayini yokowoku, ngu ingoyingo. Oo ngu enendo
tewokuro, ene sosorero, mbooro utoro, omburo,
Yisas tanggeyimo bagooteyingo. Ngundiro tero,
Yisasno oo bidodo tewoku, ngu yootunoro eyingo.
34 Ngundiro nguro, Yisasdo eneno gumi eyingo.
Nambone, gengo nowoondoge hamoo teyingo,
ngundo goyeni, mete tete. Ge oorowuya, gengo
nowoondoge ngu mete imakeyingomo orini.
Gengo sayinggega ngu mete kinitete. Eyingo.
35 Arisa, Yisas mande ewoodoni, Yuda oniro
yowuru yaro oni tabangongga nguro yanonggo

ko onikundo omburo eyingo. Gengo namboge
ngu kuri kumoowo. Ngundiro nguro, ge ndawu-
garo Oo Etuyeroyingo Oni ko urungga inowa?
Eyingo.
36 Yisasdo ngu mandega etenggoku, ngu sodey-
ibo ingowero ma ingoyingo. Kini, Yisasdo
yowuru yaro oninggakuya eyingo. Ge ma
sosorewero. Ge gengo ingondudu ngu hamoo
teni. Eyingo.
37 Ene ngundiro ero, oni simoo bare ene keyoro,
ya newendemo ma uwero, ero roogo teyingo.
Ene Yisasdo Yemus, Yon erabasa, Pita ngu oni
kabusaga ngu nangge yoyoro, ya newendemo
uyingo.
38 Ene Yayirasdo yano uro, Yisasdo yeyoyingo
ngu, oni bidodo mayero, Yayirasro ya newen-
demo uro, Yayiras namboni bingomo sendo-
moguru urungga tetoyi, ngu yeyoyingo.
39 Yisas yeyoro, ya newendesina uro eyingo.
Ndawugaro ye sendomoguru giritaga urungga
tetenggo? Nga bare buniyongga nga, ngu ma
kumooyingo. Ene wetoro, kabetero ooroote.
40 Yisasdo ngundiro etoni ngu, asa, oniku
ngu ingoro, nguro ene yomooyinoyingo. Ene
ngundiro tetoyi, ene Yisasdo oni simoo bare
bidodo oweyerootoni, endesina ooreyingo.
Eweyi, nemi Yisas enengo kirikiri oni kabusaga
ngundo nangge Yisasdodo onibi yeyingo ya
guminggakuno uyingo.
41 Ngu naruno ngu, Yisas bare buniyonggaku
kandeyi dowooro, enengo mandenonggo eyingo.
Tarita kumi, ero eyingo. Ngu mandega, nguro
muri ngu ngandiro. Bare buniyo no geya eteno.

Ge ootooge. Eyingo.
42 Ene ngundiro etoni ngu, arisa, sodedo
oorengo, ngu bare buniyonggaku ootoogero,
oororo, omburo, teyingo. Bare buniyo, nguro
dagomani, ngu kande eraya kegidemboro er-
aya (12). Oniku oo ngu kenoro, nguro ene
soriyokoyingo.
43 Asa, Yisasdo mande yanggango eneya ero
eyingo. Ye nga ooga ngaro oni gurano hamoo
oorengo ma ewero. Ene ataga ye oowari gura
yoya, nga bare buniyongga, nga inootoyiga neni.
Ero eyingo.

6

Nasaret Oni Yisas Kootu Inoyingo (Matiyu 13:53-58; Luk 4:16-30)

1 Ngu naruno ngu, Yisas ngu endega
ngu yokoro, ene enengo ende damonimo
oorowuyingo. Enengo kirikiri oni kirarongo
nguya, ene keyoro oorowuyingo.
2 Yudaro kando naru Sabatno, ene yowuru
yano uro, oni simoo bareno Anutro mande
etuyeroro eyingo. Oni oowooyingga enengo
mande ingoro, soriyokoro eyingo. Nga oningga
nga ndanonggo nga mandega nga yowo? Ngu
ndadiro ingonduduga ngunonggo ene muri songo
oorengo gura onindo ma teweroyi, ngu ngundiro
tete?
3 Ngu oningga ngu ya yeweroyi oni nangge. Ene
Mariya nangoni. Ene ngu Yemus, Yosis, Yudas,
Sayimon nguro baye. Nguro kuwookuwooye ngu
nooreya oorootetoku nga, ngundiro ero eyingo.

Ngundiro nguro, ene Yisasya nowoondoye biyomi ingoyingo.

4 Yisasdo enengo mandeye ngu ingoro, nguro eneya gumi eyingo. Anutro ingondudu eyingo oni, ngu ende songomo oowooyi bingamidodo oruwa. Ene enengo ende damonimo, enengo sowenimo, enengo ya gobooro onino ngu, ene oowooyidodo ma tewa.

5 Ngundiro nguro, ene ngu endega nguno, muri songo oorengo gura onindo ma teweroyi, oo ngu ma teyingo. Kini, ene sayi oni guranangge nanggemo kandeyi okooro yomosiyerootoni, mete teyingo.

6 Ene oni simoo bare Yisasro nowoondoyemo hamoo ma teyingo, nguro Yisasdo ngu oni nguro ene ingondudu urungga teyingo.

Yisas Ene Kirikiri Oni Kirarongo Kande Eraya Kegidemboro Eraya, Ngu Ko Yunoyingo (Matiyu 10:5-15; Luk 9:1-6)

7 Arisa, ngu naruno, ene oororo, ende songomo nguno endeyoro, oni simoo bareno Anutro mande ero etuyeroro, enengo kirikiri oni kirarongo kande eraya kegidemboro eraya, ngu negoyerootoni ombuyingo. Ombutoyi, ene eraya eraya soweyerootoni sayingo. Yisasdo ene yanggango yunoyingo. Ngu yanggangongga ngu merambooro andangeweroyi nguro yanggango yunoyingo.

8 Yisasdo ko oniya mande yanggango oorengo eyingo. Ye oomanongoyingo, siyaki, beye, oo ngu bidodo ma yowero. Usudoko nangge yoya sayi.

9 Ye towikumba eraya ma yowero. Towi gu-
ranangge nguya, keye goweyi nangge, keye eraya
eraya doobengoya sayi.
10 Ye ende gurano uya, oni gurado yeyoro, oni
oni tero, yoyoro, enengo yano utoningga ngu,
asa, ngu yanggano nguno nangge oodega ngu,
saweroyi naruno ootoogeya sayi.
11 Ene ende gidaregano satoyiga, ene ye ma
yoyoya, enengo yano ma uya, ko yengo mande
nguya ma ingootoyiga ngu, asa, ye mete ngu
endega ngu yokoya sayi. Saweroyi naruno ngu,
ye keyemo gugukakawu oorooteku, ngu endega
nguno yonggurumooya sayi. Ngundiro tetoyi
ngu, asa, enengo muriye biyomi yeno tewong-
goku ngu eneno sugi sugi oruwa, ero eyingo.
12 Arisa, ene ngundiro etoni, kirikiri oni ki-
rarongo sayingo. Saro, Anutro mande oni simoo
bare nowoondoye yowoorengoweroyi, ngu we-
siyoro eyingo.
13 Ene merambooro biyomi oowooyingga
oweyeroro, bo urumi sayi onino yero,
sayi oni oowooyingga moondeye dowooro
yomosiyerootoyi, mete teyingo.

Yon Sonoyeroyingo Oningga Ngu Kumooyingo (Matiyu 14:1-12; Luk 3:19-20; 9:7-9)

14 Herod ngu Rom Gabuman oni, ngundo
Yudiya merako simoo bare nguro sobosobo
koreteyingo oruwoku, ngundo Yisasro mande
binga ngu ingoyingo. Yisasro oowooyi mera
bidodo pawangootoni, simoo bare gidaregado
ngu ingoro eyingo. Sonoyeroyingo Yon, ngu
merenonggo ko ootoogete. Ngundiro nguro,

ene mete oo songo oorengo gura onindo ma
teweroyi, ngu teweroyi, nguro yanggangoni
urungga kandeyimo tunootete, ero eyingo.
15 Ngundiro etoyi, gidaregado eyingo. Ngu
Ilayisa eyingo. Gidaregado eyingo. Ngu Anutro
ingondudu eyingo oni, kurimiku gura. Eyingo.
16 Ngundiro nguro, Herodndo Yonro mandeni
etoyi, ingoro, enebana eyingo. Yon ngu, kuri
nondo bungeyi toongooyingo. Ehe!! Ene ataga ko
ootoogeteku ngu! Ero eyingo.
17 Herodro sosoreyingo nguro muri ngandiro.
Kurimi, Herodndo koneyo Pilip bareyi yakakayi
yoyingo. Barega ngu oowooyi Herodiyas. Yondo
Herod erambarisa nguro mbumbuwayari
yootunoro mamanayeroyingo. Ngundiro
mamanayerootoni ngu, asa, Herodiyasndo Yonya
sanggiri urungga tero, Herodno ewo. Herodndo
enengo mandeni ngu ingoro, nguro ene enengo
kirikiri oni sureyerootoni, oorero, Yon dowooro,
utombo gosiyoro, ya biyomimo yeyingo.
18 Kuri, Yondo Herodya eyingo. Ge konege
bareyi yooteku ngu, Anut doongeyimo ngu, ge
muri biyomi tewo. Ero eyingo.
19 Nguro ngu, Herodiyas Yonya biyomi urungga
ingoyingo. Ene Yon ureyiga kumooni, ero in-
goyingo. Ene Herodndo ngu Yon ureni ku-
moowero, ma ingoyingo.
20 Ndadiro nguro, Herod ene Yonro sosorero
ingoote. Yon ngu Anutro oni nenengo ootooro,
kundingiyi oriyingo. Nguro ngu, ene gome
sobowooyingo. Naru oowooyingga, Herod ngu
Yonro mandeni gome ingowero ingoro, ene
nguro ingondudu kowuri urungga teyingo.

21 Kootuyisina, Herodiyas oore ngandiro
ereweyingo. Herod enengo naru nemimbo
bisiyoyingo naru nguro ingondudu tewero nguro
ene oo simbo urungga kayingo. Nguno ngu, me
oni tabango ururu, enengo Gabuman oni tabango
ururu nguro nguya, Galili merako oni tabango
ngu nguya mayero yowuruwooyingo.
22 Ngu naruno nguno, Herodiyas namboni,
ngundo ya newendemo omburo, ngu gome
oorengo kunoyingo. Herodiyas nambonimbo
yambono gome kunootoni, ene nguro gome in-
goyingo. Ngundiro nguro, Herodndo bare buniy-
ongga nguya eyingo. Ge oo guraro ingoya ngu,
ge nono e. Ngundiro tetoyi, hamoo oorengo, no
gunowano. Eyingo.
23 Herod ene sorumimonggo hamoo oorengo,
ko eyingo. Ge komo nono oo gura nuno, ewaku
ngu, no hamoo gunowano. Ge noro mera oo
sitowine nga kewooro wesoowooya gidare no
nuno, ero ewaku ngu, arisa, no mete ngundiro
tero gunowano. Eyingo.
24 Ngundiro etoni, baregaku mandeni ngu in-
goro, nguro ene endesina oorero, nemimo sumoo
eyingo. No ndawu oogaro ewano? Etoni, ne-
mimbo gumi eyingo, Ge Sonoyeroyingo Oni, Yon,
nguro tabangomboro e! Eyingo.
25 Arisa, bare buniyonggaku nemimboro man-
deni ngu ingoro, nguro ene sodedo ko omburo,
Herodno eyingo. No Yon tabango yowero ingoote.
Anangu, ge Yon tabango toongooya, koondo
samayi gurano yeya, yoya, ombuya, nonuno. Ero
eyingo.
26 Arisa, Herodndo mandeni ngu ingoro, nguro

ene newende ngu kowuri urungga ingoyingo.
Ndadiro nguro, ene kuri mande yanggango so-
rumimonggo oni doongeyemo ero gosiyoyingo.
Ngundiro nguro, ene bare buniyo nguro mandeni
ngu ma yokowa.
27 Arisa, ngundiro nguro, Herodndo me oni
gura soweyootoni, ya biyomimo oororo, Yon ta-
bango toongooro, yoro ombuyingo.
28 Toongooro, koondo samayi gurano, Yon
tabango yero, yoro, omburo, Herod inootoni,
ngundo bare buniyonggaku inoyingo. Bare
buniyongga, ngundo yoro, oororo, nemi in-
oyingo.
29 Ngundiro tetoni, Yonro kirikiri oni mande
binga ngundiro ingoro ngu, asa, ene omburo, Yon
bingo yoro, saro merengooyingo.

Yisasdo Oni Simoo Bare Oowooyingga Oorengo (5,000) Oowari Yunoyingo
(Matiyu 14:13-21; Luk 9:10-17; Yon 6:1-13)

30 Ngu naruno nguno, Yisasro kirikiri oni
kirarongo ko mayero, Yisasno yowuruwooro,
simoo bareno ko tewonggoku nguro mandeni
Yisasno wesiyoro eyingo.
31 Ngundiro tero, Yisasdo kirikiri onikuya
eyingo. Oni simoo bare oowooyingga oorengo
oororo, omburo tetoyi, nguro noore oo ma
newato. Arisa, sodedomangge, noorengo nangge
mera gura oni kini nguno saro, noore bodaga
kengewato. Eyingo.
32 Etoni, nguro ene wanggo yoro, mera gura oni
kini nguno sayingo. Enesu nangge kirikiri oniya
nangge sayingo.

33 Ene oni simoo bare oowooyingga oorengo
yeyoro ingoyingo. Nguro oni simoo bare oowooy-
ingga endeni endeni bidodo yondowidoro, ngu
mera gidaresina nguno ene nguya saro, ene ko-
retero, Yisasno tunooteyingo.
34 Ene Yisas oororo, sono dabemimo mayero,
wanggo gosiyoro, oni simoo bare oowooyingga
yeyoyingo. Nguro ene nowoondoyi teyunoro
ingoyingo. Ngu oni ngu Sipsip sobosobo kini,
ero ingoyingo. Nguro ngu, Yisasdo mande da-
moni yero, mande oowooyingga oorengo ero
etuyeroyingo.
35 Ngundiro tero oodoyi, sa uwero tetoni,
Yisasro kirikiri oni Yisas tanggeyimo omburo
eyingo. Nga merasina ngano oni kini. Ngundiro
nguro, naru kiniteteku nga.
36 Ge oni simoo bare nga sureyerootooga sayi.
Ene mete ende namoko namoko ngano saro,
nguno ene oowari uriyowanggo. Eyingo.
37 Ene ngundiro etoyi, Yisasdo mande gumi
eyingo. Yendo oowari yunowanggo. Eyingo.
Etoni, enengo kirikiri oni enebana gumi eyingo.
Ge, bine, noore oorowuya, digi doobeno nangge
onibigado (Kina 200) oomanongoyingo uriyoya
yunowooto? Eyingo.
38 Ene ngundiro sumoo etoyi ngu, asa, Yisas
enebana gumi eyingo. Ye oomanongoyingo
ndadiro? Ye oorowuya kenoyi. Eyingo. Etoni, ene
oororo, kenoro, gumi eyingo. Noore oomanon-
goyingo kandegura, ko, iso eraya nangge ooroote.
Eyingo.
39 Ene ngundiro etoyi, Yisasdo eneya gumi
eyingo. Oni simoo bare ene mete tambuyi tam-

buyi so metemimo nguno bibiteyi. Eyingo.
40 Arisa, oni bibitewonggoku ngu, wata
oowooyingga onibi eraya kande eraya (50), wata
oowooyingga onibi kandegura (100), ngundiro
bibiteyingo.
41 Ene ngundiro bibitetoyi ngu, arisa, Yisas ene
ngu oomanongoyingo kandegura, ko iso erayaga
ngu yoro, ene sambono doongetero, Anutno es-
osootero yemboongeyingo. Yemboongero yokoro
ngu, ene oomanongoyingo oososowooro, kirikiri
oni kirarongo yunootoni, ngundo oni simoo
bare bayetero yunoyingo. Iso erayagaku nguya
ngundiro nangge teyingo.
42 Ngundiro tetoyi, oni bidodo netoyi, kawuye
ndinditeyingo.
43 Oni simoo bare oo ngu netoyi,
oomanongoyingo sosorango, iso sosorango
nguya oriyingoku, ngu yowuruwooro, si kande
eraya kegidemboro eraya (12) siriyootoyi, si
manggowoomo oorero angeyingo.
44 Oni ngu oomanongoyingo neyingo, simoo
nangge oowooyingga oorengo (5,000).

Yisasdo Galili Sono Koongeyingo Sangani-woore Endeyoyingo
(Matiyu 14:22-23; Yon 6:15-21)

45 Kootuyisina, Yisasdo enengo kirikiri oni ki-
rarongoku eririyeroro eyingo. Ye sodedo wanggo
sanganimo ooreya, ye koreteya Galili sono
koongeyingo andu, Betisayida mera gidaresina
oorowutoyiga, nobana oni simoo bareno etoowe,
satoyigogo oorowuwano. Eyingo.

46 Ene ngundiro ero, oni simoo bare soweye-
rootoni, satoyi, Yisas enesu nangge mera purimo
oorero, nguno Anutno yemboongewero nguro
ene oriyingo.
47 Suwootetoni, wanggo koongeyingo
kewooroko oodoni, Yisas enesu nangge puri
bodaga nguno yemboongero oriyingo.
48 Ngu naruno ngu, doogo urungga oorero,
ngundo wanggo wenggerenggereyeroyingo.
Ngundiro tetoni, ene de sosimbo sono
sanggawero wanggo woosooro oorowuweroyi,
ko yanggango oorengo teroruwonggo.
Sengewero mera wendooketoni, arisa, Yisas
ene Galili sono koongeyingo sanganiwoore
kewoongoro, enengo kirikiri onino oororo,
dagayerowero teyingo.
49 Enengo kirikiri onikundo Yisas kenootoyi,
Galili sono koongeyingo sanganiwoore kewoon-
goro, eneno oorowuyingo. Oorowutoni, kirikiri
onindo Yisas kenoro, oo gabogado, ero ingoro,
nguro ene kimanggaru urungga teyingo.
50 Oni bidodo ngundiro tero, kenoro,
sosoreyingo urungga teyingo. Ngundiro nguro,
sodedomangge, Yisasdo eneya mande ero eyingo.
Ye nowoondoye yanggango yeyi. Nondo nangge
ombutenoku nga! Nguro ye ma sosorewero.
Eyingo.
51 Ngundiro ero, Yisas wanggo sanganimo
ooretoni, ngu naruno nangge, doogogaku
kiniteyingo. Ngundiro tetoni, nowoondoye
sosorero, ingondudu urungga oorengo teyingo.
52 Ndadiro nguro, Yisasdo oomanongoyin-
gongga oni simoo bare yunowoku yanggango-

ningga nguro ma ingondudu teyingo. Kini, enengo nowoondoye ukingoyingo.

Yisasdo Genesaret Merako Sayi Oni Oowooy-ingga Yomosiyeroyingo
(Matiyu 14:34-36)

53 Ene Galili sono koongeyingonggaku usowooro, mera oowooyi Genesaret, ngu gidaresina mayero, wanggo gosiyoyingo.
54 Ene wanggo yokootoyi, sodedomangge oni simoo bare Yisas kenoro, ene ingoyingo.
55 Ngundiro nguro, oni sodedomangge ende gurasina gurasina yondowidoro saro, ene sayi oni yoyoro, Yisas ndano oorooteku, nguno mayeyingo.
56 Yo, hamoo, ende bobodi, ende ururu, ndawu meranggasina Yisas tunootetoni ngu, asa, ene sayi oni ende kewoorokono yoyeyingo. Ene ngundiro tero, Yisasno ngguyinggayitero, sumoo sumoo inoyingo. Ndadiro nguro, sayi onindo nangge kandeye Yisasdo nengguro dabe-misina yetoyi ngu, asa, sayi oniku bidodo mete temukoyingo.

7

Anutro Mamana Mande, Ngundo Yuda Oniro Osisambayeboro Mamana Mande, Ngu Dagate
(Matiyu 15:1-9)

1 Mosesro mamana mande sobowooyingo oni, ngu oowooye Parisi oni gidarega, ko, mamana mande etuyeroyingo oni gidarega, ngundo Yerusalemnonggo omburo, Yisasya yowuruwooyingo.

2 Ene Yisasro kirikiri oni gidega kandeye ma
sonowooro oo dowooro, netoyi yeyoyingo. Parisi
onindo yeyoro, nguro ene nowoondoye kowuri
yero eyingo. Noorengo osisambananimboro
muri ngundiro kini.
3 (Parisi oni, Yuda oni bidodo, enengo os-
isambayeboro muriye keyeroro, kandeye gome
ma sonowooro ngu, asa, ene oo ma dowooro
newanggo.
4 Ngundiro nangge, ene oo uriyoweroyi musiy-
omo saro, ngunonggo mayero ngu, ene kandeye
ma sonowooro ngu, asa, ene oo ma newanggo.
Ene osisambayeboro mamana mande gura gura
muri gidarega nguya keyoro, nguro ene sono
toba, kumbe, koondo, oo ngu bidodo ngu mur-
ingga ewoku, ngu keyoro sonowooyingo.)
5 Ngundiro nguro, Parisi oni, ko, mamana
mande etuyeroyingo onikundo Yisas sumoo in-
oyingo. Ndadiro nguro, gengo kirikiri oni, ene
osisambaro muri ngu ma keyootenggo? Enengo
kandeye ngu sugabododo oo dowooro netenggo.
Noorengo osisambananimboro muri yomburiy-
ootenggo. Ero eyingo.
6 Ene ngundiro etoyi, Yisasdo gumi eyingo.
Anutro ingondudu eyingo oni Ayisayando yeya
mibuye tegedodo, ero nakangoyingo. Ene mande
ngandiro nakangoyingo.

Ngu oni gidarega ngu, ene kingo manggoye-
monggo no bingamine ero okootenggo.
Enengo nowoondoyemo biyomi ingootenggoku, ngu muriyemonggo tunoo etuyerootenggo.

7 Nguro ngu, ene kingo nono yambo mande

tetenggo. Ene oniro mamana mande nangge oni simoo bareno wesiyoro etuyerootenggoku ngu, ngundiro ngu godange ero eyingo. Noore Anutro mande nangge wesiyoro eteto. Ero eyingo. Ayisayando ngundiro nakangoyingo. (Ayisaya 29:13)

8 Yisasdo eyingo. Ye Anutro mamana mande ngu andangero yokoro, ye oniro muriye ngu nangge, yanggango gome dowootenggo, ero eyingo.

9 Yisasdo mande gura soweyoro eyingo. Yengo ingonduduye yowooraringoweroyi oni, Anutro mamana mande ngu andangero yokowero, gome ingootenggo. Yengo muriye ngu nangge keyootenggo.

10 Kurimi, Mosesndo Anutro mamana mande nguno eyingo.

Ge mete gengo awanangge manggowo keyo. Oni gura enengo eweyi nemimboya mande biyomi ero ngu, asa, ene hamoo oorengo udoyi kumoowa. (Eksodas 20:12)

11 Ye Anut kootu inoro, ngandiro etenggo. Oni gurado digi beye oododo eweyi nemi hoorooweyeroweroyi, ene eweyi nemi erayagakuya ero ewa. Nga digi beyega nga ngu, no Anut inowero yewano, ero eyingo.

12 Ene ngandiro etenggoku, muri nenengo kini eyingo. Arisa, eweyi, nemi yomosiyoweroyi muri nguro gome ma ingootenggoku, nguro ye ganayeroya, eneno etoyiga ene ingoyi. Ngu muringga tetenggoku, ngu gome oorengo, ero eyingo.

13 Nguro ngu, ye muri osisambayemonggo yoyingo ngu keyootenggoku ngu, ye Anutro

mande ngu yeyi, kingo oo ngundiro tetenggo. Ye muri gura gura ngundiro oowooyingga tetenggo. Ye ngu mandega ngu ero etuyerootenggoku, ngu Anutro mamana mande toongootenggo. Ero eyingo.

Muri Biyomimbo Oni Yeni, Biyomi Yete (Matiyu 15:10-20)

14 Yuda oniro muriye ngandiro. Oni sowe gura gura oowari oo dowootoyi, ngu oo ngu ma neyingo. Nguno Yisasdo oni simoo bare ko negoyeroro eyingo. Ye bidodo noro mande nga ingoya, nguro ingondudu teyi!
15 Oni gura goweyi sanganimo oo oorooteku, ngundo newendesina uro, ngundo oni yeni, ma biyomi yewa. Kini, muri biyomi oni newendemo oorooteku, ngundo endesina ooreteku, ngundo oni yeni, biyomi yewa.
16 Oni sodeyi mande ingoweroyi tetoningga ngu, ene komo nga mandega nga, gome ingoni. Ero eyingo.
17 Ene oni simoo bare ngu yoyokoro, yano oorowuyingo. Enengo kirikiri onikundo ngu mande adingayingga, nguro sumoo inoyingo.
18 Ene sumoo etoyi, Yisasdo gumi eyingo. Ye nguya ingonduduye kini? Ye bine ma ingootenggo? Oo bidodo oni endesina oorooteku, ngundo oni newendesina uro, ngundo oni yeni, ma biyomi yewa.
19 Ndadiro nguro, oo ngundiro ngundo oni nowoondoye oorengomo ma ute. Kini, ngu enesu kawuyi newendemo uro, ngunonggo oorero

toongete. Ngu mandega nguno, ngu Yisasdo
oowari bidodo metemi eyingo.
20 Ene mande gura soweyoro eyingo. Muri
biyomi oni newendemo oorooteku, ngunonggo
endesina ooreteku, ngundo oni yeni, biyomi yete.
21-23 Muri biyomi oni newendemo
oorooteku, ngunonggo ootoogero, endesina
oorete. Ngu ngandiro. Ingondudu biyomi
teweroyi muri; sebobarese teweroyi muri
biyomi; yakaka teweroyi muri; oni ureyi
kumooweroyi muri; oni bare gidarega
yakakayi yodowooro yomburiyootenggoku
muri; oo kenomayingootenggoku muri; muri
biyomi gura gura; ebe ganagana mande
teweroyi muri; godange mande teweroyi
muri; manggo unggaranggara teweroyi muri;
oo kenomayingoweroyi muri; yomooyinoro
mande, sanggiri teweroyi muri; oni enengombo
enengo ingootoni, urungga teteku nguro muri;
wenonoyingo mande eweroyi muri; ngu muri
biyomi ngu bidodo oni nowoondoyemonggo
endesina tunootero, ooreteku, ngu bidodobo oni
yeni, biyomi yete. Ero eyingo.

Saropinisiya Merako Barega, Yisasro Newende Hamoo Teyingo
(Matiyu 15:21-28)

24 Yisas ootoogero, ngu endega ngu yokoro,
Tayiya ende, Sayidon merasina oorowuyingo.
Ene oororo, ya gura newendemo uro, Yisas
nguno kengewero ingoro kombitetoni, oni gu-
rado nguno mayero ma kenowero, ero ingoote.
Ene Yisas kombiteweroyi nguya ereremo kini.

25-26 Kini, sodedomangge bare gurado Yisasno, nguno oorooteku, ngu etoyi ingoyingo. Ngu barega ngu, ene namboni bodaga nguno oombooro biyomidodo ngu oruwo. Ngu barega ngu Girik barega ene ngu Saropinisiya merako mayero, nguno oruwo. Ngundo, ene Yisas oruwoku ngu ingoro, nguro sodedomangge ene yano omburo, Yisas keyi damonimo boodoo oondoogeyingo. Ene boodoo oondoogero, Yisasno ngguyinggayi tero, sumoo sumoo eyingo. Yisas gedo merambooro noro nambonemo oorooteku, ngu oweni, ero eyingo. Ndadiro nguro, ngu barega ngu newendemonggo hamoo ingoyingo, Yisas ene mete nambone yomosiyowa, ero ingoyingo.

27 Yisasdo Yuda oniro ingondudu ngu ngandiro ingoyingo. Noore Yuda oni ngu noore oni oorengo, ero, oni sowe gidarega Yuda oni kini, ngu se ngundiro, ero ingootenggo. Nguro ngu, Yisasdo ngandiro eyingo. Noore simooye oowari yunootooye, nero yokootoyiga, kootuyisina gumi yoro, se yunowato. Simooye oo ma neyingomo oo ngu yoro, se ma inowato. Eyingo. Yisasdo ngu barega nguro newendemo hamoo teyingo, ngu towoongoro, nguro ene ngundiro eyingo.

28 Ene baregakundo Yisasro mande gumi eyingo. O Oni Urungga, ge hamoo ete. Ene sebo ngu oo neweroyi yaba newendemo simooyemboro oo sosorango, ngu netenggo. Eyingo.

29 Ene ngundiro etoni, Yisas enebana eneya gumi eyingo. Ge ngundiro etekuro, arisa, ge mete

oorowu. Merambooro biyomi ngu kuri nam-
boge yokoro toongewo. Eyingo. Ndadiro nguro,
Yisasdo enengo newendemo hamoo teyingo, ngu
yanggango kenoro nguro ene mande ngundiro
eyingo.
30 Arisa, baregaku enengo yano ko
oorowuyingo. Ene ko oororo, ene namboni
yabano wetoro oodoni, kenowoku, oombooro
ngu ene kuri yokowo.

Yisasdo Oni Gura Mandeni Kini, Ko, Sodeyi Nguya Tuwo Ngu Yomosiyoyingo

31 Ngu naruno nguno, Yisas ko ootoogero,
Tayiya mera yokoro, Sayidon mera nguya
yokoro, yade mera gura oowooyi Dikapolis
nguno oorowuyingo. Ngu merako nguno
ende ururu kande eraya nguno oruwo. Ngu
kewooroye oorengowoore yade oororo, Galili
sono koongeyingo ngu tanggeyimo tunooteyingo.
32 Oni sowe gidaregado oni gura sodeyi tuwo
ko mandeni moore nguya kini, ngu yoro, Yisasno
mayeyingo. Mayero, ene Yisasno ngguyinggayi
tero, sumoo sumoo inoro, ngu oningga nguno
kandeyi yeya yeningga, mete teni, ero eyingo.
33 Arisa, Yisasdo enengo mandeye ngu in-
goro, nguro ene oninggaku yoro, oni simoo bare
yoyokoro, songo oororo, nguno enesu nangge
dikaworiyo. Dikaro, Yisasdo kandedibiyi ngu on-
ingga ngu sodeyimo yeyingo. Yero, kandedibiyi
yoro, muketero, oninggaku mebuyimo yeyingo.
34 Yero, Yisas sambono randoro doongetero,
yanggango iyangero, newende sendoweroyi
teyingo. Ene ngu oninggakuya enengo

mandenonggo eyingo. Epata! Eyingo. Nguro
muri ngu ngandiro. Ge goosoo! Ero eyingo.
35 Asa, ngu naruno nangge, oni sodeyigaku
ngu himiyetoni, oo mebuyi gosiyoyingonggaku
sodedomangge besero toongeyingo. Ene mete
mande metemi eyingo.
36 Ene mete tetoni, ene Yisasdo roogo yang-
gango teyunoyingo. Ene oni gurano nga ooga
ngaro ma ewero. Ene Yisasro mande ma ingoro,
ene yanggango yero, nguro muri wesiyoro, ero
endeyoyingo.
37 Yo, hamoo, simoo bare bidodo nguro man-
deni ngu ingoro, ene hamoo sosoreyingo urungga
oorengo tero, ene eyingo. Yisasdo oo bidodo
tewoku ngu gome oorengo tete. Ene komo
oni sodeye tuwo ngu tetoni, mande gome in-
gootenggo. Oni mandeye kini, ngu nguya mande
gome etenggo. Ero eyingo.

8

Yisasdo Oni Simoo Bare Oowooyingga Oorengo 4,000 Oowari Yunoyingo
(Matiyu 15:32-39)

1 Ngu narunggano, nguno oni simoo bare
oowooyingga oorengo yowuruyingo. Ene yowu-
ruwooro, ene oowariye nguya kini. Ngundiro
nguro, Yisasdo enengo kirikiri oniku negoye-
rootoni, ombutoyi eyingo.
2 No nga simoo bare ngaro nowoondoyi
teyunooteno. Naru kabusa noya oruwootoku,
ene oowariye nguya kini.

3 Ene oodooro kumootoyi, soweyerootoowe,
enengo yano sawero saro ngu, asa,
oorekono doongeye toongootoni, mera
wongosogurumooro yurewa. Nguro ngu, oni
gidarega ngu yowokononggo mayewonggo.
4 Ene ngundiro etoni, kirikiri onindo gumi
sumoo eyingo. Nga mera gumisina ngano oni
kini, nguro noore oowari ndanonggo yoro, oni
simoo bare yunootooye newanggo? Ero eyingo.
5 Ngundiro sumoo etoyi ngu, asa, Yisasdo
sumoo gura yunoyingo. Ye oomanongoyingo
ndadiro? Ero eyingo. Enebana gumi eyingo.
Kandegura gidemboro eraya. Ero eyingo.
6 Yisasdo mandeye ngu ingoro, nguro ene
simoo bareya eyingo. Ye merakono bibiteyi,
eyingo. Bibitetoyi, Yisasdo ngu oomanongoyingo
kandegura gidemboro erayagaku yoro, Anutno
yemboongero yokoro, oososowooro, enengo
kirikiri oni yunoyingo. Yunootoni, ngundo
bayetero, simoo bare yunoyingo.
7 Ene iso bobodi gidarega nguya moore. Nguro
ngu Yisas ene nguya yoro, Anutno iso nguro
esosootero, yemboongero yokoro ngu, asa, ene
kirikiri oniku iso yunoro eyingo. Iso nguya
bayeteya, simoo bare yunoyi. Eyingo.
8 Ngundiro yunootoyi, oo netoyi, mete tetoni,
oo sosorango oodoni yowuruwooro, nguno ngu
ene si kandegura gidemboro eraya siriyootoyi,
angeyingo.
9 Ngu oni ngu oowooyingga oorengo 4,000 oru-
wonggo. Ngundiro tero, Yisasdo oni simoo bare
soweyerootoni, enengo endemo endemo sayingo.
10 Ene ngu naruno, enengo kirikiri onidodo

wanggo sanganimo oorero Dalumanuta merasina nguno sayingo.

Oni Gidarega Muri Songo Oorengo Gura Anutnonggo Kenowero, Nguro Sumoo Eyingo
(Matiyu 16:1-4; Luk 12:54-56)

11 Mosesro mamana mande sobowooyingo oni oowooye Parisi omburo, Yisasya mande gumi gumi ero ronggeyoro, Yisas towoongowero nguro ene sumoo eyingo. Sambo endeboro sunggi oorengo gura onindo ma teweroyi, ngu teya, etuyerootooga kenowooto, eyingo. Ngu kenoro, noore ingowato. Hamoo oorengo, ge Anut Nangoni oorengo yanggangonggedodo, ero towoongoyingo.
12 Yisasdo mandeye ngu ingoro, nguro ene kowuri ingoro, yanggango yuka oorongooro eyingo. Ndadiro nguro, nga simoo bare nga narungga ngano oode sunggiro etenggo? No hamoo yeya eteno. No sunggi gura nga narungga ngano hamoo ma tewano. Ero eyingo.
13 Ngundiro nguro, ene ko yoyokoro, wanggo sanganimo oorero, ene Galili sono koongeyingo gidaresina toongeyingo.

Yisasdo Enengo Kirikiri Oni, Parisi Oni, Ko, Oni Tabango Urungga Herod Nguya Mande Adingayi Nguno Eyingo
(Matiyu 16:5-12)

14 Yisasro kirikiri oni oowari kabetero, oomanongoyingo ma yoro ombuyingo, ene oomanongoyingo guranangge wanggono oriyingo.

15 Ngu naruno nguno, Yisasdo mande yang-
gango eneya eyingo. Ye ingonda teyi! Parisi oni,
Gabuman oni tabango urungga Herod ngundo
oomanongoyingo yeni, koongeweroyi Yis, nguro
gome doongeteyi. Enengo mandeye ngu Yis
oomanongoyingo newendemo utoni, koongeteku
ngundiro.
16 Enengo nangge ero ingoro eyingo. Ene
ngundiro eteku ngu, ndadiro ngu, noore
oomanongoyingo ma yoyingo, ero eyingo.
17 Asa, Yisas ene ingoro, nguro gumi eyingo.
Ndadiro nguro, yengo nangge mande ngundiro
etenggo? Noore oomanongoyingo kini? Ye, bine,
ingonduduye kini? Ye bine kuri ma ingoyingo;
ngundi, nowoondoye ukingoyingo, bine?
18 Ye doongeyedodo, ye oo ma kenoyingo? Ye
sodeyedodo, ye mande ma ingootenggo? Ye
kabetetenggo, bine?
19 Kuri, no oomanongoyingo kandegura
oosososowoowonoku, oni oowooyingga oorengo
5,000 yunowonoku, nguro ngu gumi oodoni, ye
si ndadiro siriyootoyi, manggowoomo oorewo?
Eyingo. Etoni, enendo gumi eyingo. Kande eraya
kegidemboro eraya. Ero eyingo.
20 Asa, Yisasdo mande gura soweyoro eyingo.
Naru gurano, oomanongoyingo kandegura
gidemboro eraya oosososowoowonoku, oni
oowooyingga oorengo 4,000 yunowonoku,
ngu gumi oodoni, ye si ndadiro siriyootoyi,
manggowoomo oorewo? Ero sumoo eyingo.
Etoni, enebana gumi eyingo. Kandegura
gidemboro eraya. Eyingo.
21 Ngundiro etoyi ngu, asa, Yisasdo sumoo gura

ero yunoyingo. Ye ngu kenoro ma ingootenggo, bine? Eyingo.

Yisasdo Oni Doongeyi Kiringo Gura Betisayidano Yomosiyoyingo

22 Yisas ko kirikiri oni nguya, ene Betisayidano oororo, tunooteyingo. Ngu oni simoo bare gidarega, ngundo oni gura yoro, Yisasno mayeyingo. Ngu oningga ngu, doongeyi kiringo. Nguro ngu, ene Yisasno ngguyinggayi tero, sumoo sumoo inoro eyingo. Ge kandege nga oninggano ngano yetooga mete teni, ero sumoo eyingo.
23 Arisa, Yisasdo mandeye ngu ingoro, nguro ene oni doongeyi kiringonggaku kandeyi dowooro yoro, ende yokoro, ende dabemimo ooreyingo. Yisasdo ngu oni doongeyinggakuno muketeyingo. Muketero, Yisas kandeyi ngu oninggakuno yero, sumoo inoro eyingo. Ge oo kenoote, bine? Eyingo.
24 Ene ngundiro etoni, ngu oni doongeyi biyominggaku doongetero, gumi eyingo. No oni yeyootoowe ngu, de ngundiro tero, ene oororo omburo tetenggo. Oo gome ma kenooteno. Eyingo.
25 Ngundiro etoni ngu, asa, Yisasdo kandeyi, oni doongeyi biyominggakuno ko yeyingo. Ngundiro tetoni, oni doongeyinggaku yanggango doongetero, metemi oorengo tero, oo bidodo gome tunoo kenoyingo.
26 Ngundiro tero, Yisasdo ngu oninggaku soweyootoni, enengo yano oorowuyingo. Ene Yisasdo oninggakuya eyingo. Ge ende kewooroko sodedo ma uwero. Ero eyingo.

Pitando Yisas Krayis Muri Yootunoro Eyingo (Matiyu 16:13-20; Luk 9:18-21)

27 Yisas enengo kirikiri oniya ootoogero, ende
gura oowooyi Sesariya, gura oowooyi Pilipayi
nguno sayingo. Saro, ooreko kirikiri oni sumoo
yunoro eyingo. Oni simoo baredo noya ndawu
oningga etenggo? Eyingo.
28 Ene ngundiro sumoo etoni ngu, asa, kirikiri
onindo Yisasno gumi eyingo. Oni gidaregado
ngu geya ngandiro etenggo. Sonoyeroyingo Yon.
Etoyi, ene oni gidaregado ngu ngandiro etenggo.
Ge Ilayisa, Anutro ingondudu eyingo oni. Etoyi,
ene gidegado ngu etenggo. Ge Anutro ingondudu
eyingo oni gura, etenggo.
29 Ngundiro etoyi, Yisas enebana sumoo
yunoyingo. Yendo ngu noya ndawu oningga
etenggo? Eyingo. Pitando enengo mandeni
ngu ingoro, nguro ene sodedomangge gumi
eyingo. Ge Krayis, Anutdo noore yoyowero
sunggi yeyingo oni.
30 Ngundiro etoni, Yisasdo mande yanggango
eyingo. Ye nga mandega nga onino ma ewero.
Eyingo.

Yisas Enengombo Kumooro Ko Ootoogeweroyi, Nguro Eyingo (Matiyu 16:21-28; Luk 9:22-27)

31 Yisas damoni yero, kirikiri oni mande keta
mesarango ngu ero etuyeroro eyingo. Oni Nan-
goni tunootewoku, ene komo oo bidodoboro
ogingo urungga yowa. Tabango oni, Anutro
wooro yeyingo oniro sobosobo mamana mande
etuyeroyingo oni nguya, ngundo mandeni biyomi

ero, kootu inoro, ureyi kumoowa. Ene naru
kabusa oode, nguno ko ootoogewa. Eyingo.
32 Yisasdo ngu mandega ngu tunoo oorengo
etoni, Pitando Yisas yoro, sosina oororo, damoni
yero mamanangoyingo.
33 Ngundiro tetoni ngu, asa, Yisasdo Pita kootu
inoro, yowoorengoro, kirikiri oni yeyoro, Yisas
enebana Pita mamanangoro eyingo. Pita, ge
Setanro ingondudu ete. Setan, ge ombuya
kootunesina oorowu. Ge Anutro ingondudu ma
ingoote. Kini, ge oniro ingondudu nangge in-
goote. Eyingo.
34 Ngundiro ero, Yisasdo enengo kirikiri oni,
ko, oni simoo bare nguya negoyerootoni, mayero,
yowuruwootoyi, mande yunoro eyingo. Oni
gura no kenerowero ngu, ene mete enengo in-
gonduduni bidodo yokoya, kowuri ene inooteng-
goku ngu de omukondi ngundiro koorowooya, no
keneroya endeyoni.*
35 Oni gura enengo ingonduduni yanggan-
goni gome dowooro, goweyi sugi oruweroyi in-
gooteku ngu, enengo ootootoni Anut doongeyimo
hamoo oorengo oonootewa. Oni gura enengo
ingonduduni ootootoni bidodo no nunoro ngu,
ene ngunonggo mandene keta mesarango nguro
ingoro, gome dowooro ngu, asa, ene mete kootuy-
isina sambo endemo sugi sugi keta oruwa.
36 Oni gura mera ngaro oo bidodo yomukoro

* **8:34:** (Ge Yisas oowooyi nguro ko tero, mandeni murini nguro ko tetoyi, Yisas teyinoyingo, ngu ngundiro Yisas oowooyi nguro ene gutoro, yomoonggunoro, mandege biyomi etoyi ngu, ngu gengo de omukondi ngundiro koorowoowa).

oode, kumoowaku ngu, ndawu oogado ene
hooroowewa?
37 Ngu oningga ngu, ene ndawu oogado
enengo goweyi yanggangoni keta oruweroyi
ngu uriyoro yowa? Oni gurado Anutro endemo
oorowuweroyi oore ngu enengombo oo gurado
hamoo oorengo uriyoweroyi kini.
38 Ataga, oni simoo bare endeni endeni
bidodomo erambarisa oruweroyi yomburiyoro,
buribari endeyoro, muri biyomi nguro
ingondudu tero, Anutro mande kootu
inootenggo. Ene oni gura oni ngu kewooroyemo
ootooro, ngunonggo noro mandene murine ero,
oyimo yoro oorooteku ngu, arisa, kootuyisina, no
nguya Awanemboro yanggangoni duridarini,
sambono Engel oni kundingiyi, ngudodo
ombutetoku naruno, no nguya, hamoo oorengo,
ngu oningga nguya oyimo yowano.

9

1 Ngu naruno nguno, Yisasdo eneya eyingo.
Hamoo oorengo, no yeno eteno. Oni gidarega
nga dikatenggoku nga, gumi ma kumooyin-
gomo, Anutdo enengo simoo bare soboyerooteku
naruno, enengo yanggangonidodo tunootetoni ye
kenowanggo. Eyingo.

Yisas Moondeyi Guradiro Tunooteyingo (Matiyu 17:1-13; Luk 9:28-36)

2 Kootuyisina, naru kandegura gidemboro gu-
ranangge yokoro, Yisasdo Pita, Yemus, Yon,
ngu oni kabusaga ngu yoyoro, mera puri piru
ndandayingo awuno oorengonggano ooreyingo.
Nguno oorero, enesu nangge oruwonggo. Ngu

naruno, Yisas moondeyi ngu oni kabusaga doongeyemo yowoorengoro, Yisas enesu gu-
radiro tunooteyingo.
3 Yo, hamoo, Yisasro towikumbani ngu soru ngundiro wadori, ko, sarayi oorengo tunooteyingo. Merako ngano oni gurado towikumbani oo ngundiro yeni, ma sarayi yewa.
4 Ngu naruno, Ilayisa, Mosesya Yisas tanggey-
imo tunootero, Yisasya mande etoyi, kirikiri oni kabusaga, ngundo ngu yeyoyingo.
5-6 Pitando oo ngundiro kenoro, nguro ene soriyokoro, Yisasno ndawu mandega ewano, ero, ngu ma ingoyingo. Ngundiro nguro, ene Yisasno ngandiro eyingo. Oo etuyeroyingo oni, noore ngano oruweroyi ngu gome. Nguro ngu, gedo mete ero etoni ngu, asa, noore tookoododo kabusa yewato. Gura gengo, gura Mosesro, gura Ilayisaro yewato. Eyingo.
7 Pitando mande etoni ngu, asa, ngu naruno nangge, goboore gura tunootero, ngundo doobeyeroyingo. Doobeyerootoni, Anutdo ngu goboore kewoorokononggo tunootero ngandiro eyingo. Ngu nenengo nangone, no nowoondone nguro gome ingooteno. Ye enengo mandeni, ngu gome ingoyi!
8 Ene ngundiro etoni, asa, sodedo oorengo ene doongetero, Yisas enesu nangge oodoni kenoyingo.
9 Arisa, Yisas, enengo kirikiri onikuya, mera puringgaku yokoro, ko uyingo. Uro, Yisasdo mande yanggango ero eyingo. Ye awuno oo kenowonggoku, nguro oni gurano ma ewero. Anutro Nangoni Oni Kirarongo mere yokoya, ko

ootoogetoninggago, asa, ye mete yootunoya eyi.
Eyingo.
10 Ene ngu mandega ngu gome dowooro,
enengo nangge mande ero ingoyingo. Ngu man-
dega mere yokoro ko ootoogetoni, ngu ndadiro?
Ero ingoyingo.
11 Ngu naruno, Yisasro kirikiri onikundo
Yisas sumoo inoyingo. Anutro mamana mande
etuyeroyingo oni, ngundo ngandiro etenggo.
Ilayisando, Anutro ingondudu eyingo oni,
koreteyunoro ombuwa, ero etenggo. Ndadiro
nguro, ngundiro etenggo?
12 Ene mande ngundiro sumoo etoyi, Yisasdo
gumi eyingo. Hamoo, Ilayisa omburogogo, oo
bidodo yomosiyowa. Ngu ndadiro nguro, Anut
mandeno ngu mandega ngu ooroote? Ngu ene
Oni Nangoni, ngundo oo bidodoboro ogingo
urungga koorowootoni, onindo yomooyinoro
mandeni biyomi ewanggo.
13 Ene no yeno eteno. Ilayisa ene kuri om-
buwo. Ene onindo ngu enengo ingondudu
nangge keyoro, muri biyomi gura gura nguya ene
teyinoyingo, Anutro mande nakayano ewoku,
ngundiro teyinoyingo. Eyingo.

Yisasdo Simoo Oore Gura Merambooroododo, Ngu Yomosiyoyingo
(Matiyu 17:14-21; Luk 9:37-43)

14 Yisas kirikiri oni kabusagakuya oororo,
enengo kirikiri oni gidaregano tunooteyingo.
Ene tunootero, yeyoyingo ngu oni simoo bare
oowooyingga oorengo mayero, yowuruwooro,
mamana mande etuyeroyingo oni gidarega,

kirikiri oni nguya, mande gumi gumi ero
ronggeyoyingo.
15 Ronggeyootoyi, oni simoo bare bidodo
Yisas kenootoyi, ombutoni, sodedomangge
soriyokoro, yondowidoro, Yisasno oororo,
yenggonangoyingo.
16 Ene ngundiro tetoyi, Yisasdo enengo kirikiri
oniku sumoo yunoyingo. Ye ndadiro mandega
eneya ero ronggeyootenggo?
17 Ngundiro sumoo etoni, ene oni gura ngu
oni simoo bare ngu kewooroyemonggo, Yisasro
mande gumi eyingo. Oo etuyeroyingo oni
urungga, no nangone, oombooro biyomi, ngundo
newendemo ootooro, ngunonggo manggowo wi-
tumoororoote. Ngundiro nguro, no ngu yoro,
geno ombuteno.
18 Naru oowooyingga ngu, oombooroga,
ngundo yanggango biyomi dowooro ooroote.
Ene merako wenggeremootoni sorero, ooroote.
Kooto sarayi ngu manggowoomo nguya ooretoni,
metoyi gome kini ndinditero, moondeyi sagaga
tewa. Nguro ngu, no gengo kirikiri onino ngu
oweyi, ero etoowe, ene ngu oombooroga ngu
andangeweroyi nguya ereremo kini. Eyingo.
19 Yisasdo ngu mandega ngu ingoro, enengo
kirikiri oni, ko, simoo barekuya eyingo. Ye
simoo bare nowoondoyemo hamoo kini! No yeya
naru pirungga oorootetoku, ene naru ndadiro
ngu yengo kowuriye koorowoowanggo? Arisa,
ye simooye bodaga ngu yoya, nono ombuyi. Ero
eyingo.
20 Ene ngundiro etoni, onikundo ngu simoong-
gaku yoro, Yisasno ombuyingo. Ene ngu oom-

boorogakundo Yisas kenoro, sodedo oorengo
ngu simoo oorenggaku, newendemonggo yang-
gango oorengo wenggeremootoni, simoonggaku
merako ukero, wetoro, nguno yowooraringoro,
sagaga tero, koodoo sarayi manggowoomonggo
ooreyingo.
21 Ene ngundiro tetoni ngu, asa, Yisasdo
eweyi sumoo inoyingo. Naru ndadiro ngundiro
teroruwo? Etoni, eweyimbo gumi eyingo. Kuri
ene bodagano damoni yero ooroote, eyingo.
22 Naru oowooyingga, oombooro biyomi,
ngundo simooyengga nga wenggeremootoni,
de nombono, sonono nguya uro, ureni
kumooweroyi teroroote. Ge mete tetoningga
ngu, ge nowoondoyi teyunoya, ge noore
hoorooweyero. Ero eyingo.
23 Ene ngundiro etoni,Yisasdo simooyengga ngu
eweyimboya eyingo. Ataga, ge noya ngandiro
ete. Ge mete tewa tetoni, ngu ge no nangone
yomosiyo. Ndadiro nguro, ge ngundiro ete? Oni
nowoondoyemo hamoo Anutno yero ngu, asa,
ene mete oo bidodo teweroyi ingowa. Eyingo.
24 Yisasdo ngundiro oo etoni, asa, sodedo
oorengo, oni eweyingga ngundo meno ero
eyingo. No nowoondonemo hamoo tete. Ene
noro nowoondone hamoo ngu ootuwoo! Nguro
ngu, ge no hooroowenero! Eyingo.
25 Etoni, Yisasdo yeyoro ngu oni simoo bare
oowooyingga oorengo mayero, yowuruwootoyi,
nguro ngu, ene ngu oombooroga nguya sanggiri
tero, kenoro eyingo. Ge oombooro manggowo
sodeyi ukingoyingo, no geya eteno. Ge nga
simooyengga nga yokoya, kootuyisina, ge ene

newendemo ko ma uwero! Ngundiro eyingo.
26 Arisa, ene ngundiro etoni ngu, simoo oore-
gaku newendemonggo oomboorogaku ki biyomi
ero, oninggaku yanggango oorengo wenggereng-
geremoyingo. Ngundiro tero, oninggaku yokoro,
besero toongeyingo. Oombooro toongetoni, on-
inggaku gaboyi kumooyingo. Gaboyi kumootoni,
oni oowooyingga nguro eyingo. Oni kuri ku-
mooteku nga! Ero eyingo.
27 Ene ngu naruno, Yisasdo kandeyimonggo
dowooro okootoni, ko ootoogero dikayingo.

28 Kootuyisina, Yisas enengo kirikiri oniya
ya gurano uro, nguno enesu nangge ootooro,
Yisasno sumoo eyingo. Ndadiro nguro, noore
ngu oombooroga ngu oweweroyi ma ingowooto?
Eyingo.
29 ene ngundiro sumoo etoyi, Yisasdo gumi
eyingo. Anutno yemboongetoyi ngu, ngundiro
oombooro biyomi ngu ye mete andangetoyi
toongewa. Oore gurano ngundiro mbooro biyomi
ngu ma andangetoyi toongewa. Kini, Anutno
yemboongero andangeweroyi ngu mete.

Yisasdo Naru Kumooro Ko Ootoogeweroyi Nguro Ko Eyingo
(Matiyu 17:22-23; Luk 9:43-45)

30-31 Ene ngu endega ngu yokoro, oororo, Galili
mera kewoorokuri oorowuyingo. Ndadiro nguro,
Yisas enengo kirikiri oni etuyeroweroyi naruno,
nguro ngu, Yisasdo enengo kirikiri oni nguya
kombitero, Anutro mande etuyerowero eyingo.
Oni Nangoni, ngu mundi oni kandeyemo yetoyi,

ngundo ureyi kumoowa. Ureyi kumootoni, naru kabusa yokoro, ene ko ootoogewa. Eyingo.
32 Ene mande ngundiro etoni, ene kirikiri oni ngu mandega, ngu muri ma ingoro, nguro ene sumoo inoweroyi nguya sosoreyingo.

Onendo Ngu Oni Urungga? (Matiyu 18:1-5; Luk 9:46-48)

33 Arisa, ene Kapeniyam endemo tunooteyingo. Ene ende oororo, ya newendemo uro, arisa, Yisasdo kirikiri oni sumoo yunoro eyingo. Ye oorekono ndawu mandegaro ewonggo? Ero sumoo eyingo.
34 Ene sumoo ngundiro etoni, ene kirikiri oni mande gumi ma eyingo. Ndadiro nguro, kirikiri oni oorekono oororo, mande ngandiro ero ingoyingo. Onendo koreteyingo urungga oruwa? Ewonggoku nguro ene oyimo yoro, Yisasno mande gura gumi ma eyingo.
35 Yisas enengo ingonduduye ngu kuri ingoro, nguro ene bibitero, kirikiri oniku, kande eraya kegidemboro erayagaku negoyerootoni, ombutoyi eyingo. Oni gurado koreteyingo oruwero, ingoro ngu, asa, ene komo omburo kootu tero, oni bidodoboro kirikiri oni tero oruwa. Ero eyingo.
36 Yisas ngundiro ero, simooye gura bodaga yoro, kewooroyemo yero, ngunonggo okooro boogomooro, enengo kirikiri oni kirarongo nguno eyingo.
37 Oni ene no oowoonemboro ingondudu tero, ene oni simooye ngandiro bodaga yoro, hooroowewaku ngu, ene no hooroowenerooote. Oni ene no hooroowenerooro ngu, ene no, ko, noro

Awane no sowenerootoni, ngano ombuwono, ngu ene nguya hooroowewa. Ero eyingo.

Oni Nooreya Ma Sanggiri Tewaku Ngu, Ene Noorengo Doboonani Oorengo
(Luk 9:49-50)

38 Yondo Yisasno eyingo. Oo etuyeroyingo oni, noore oni gura kenootooye, ene gengo oowoonggemo merambooro oweyerootoni, ngu noorengomu kini. Ngundiro nguro noore ene roogo teyinowooto. Ndadiro nguro, ene gengo kirikiri oni kini.
39 Ene ngundiro etoni, Yisasdo gumi eyingo. Ye ma roogo teyinowero. Ene oni gura no oowoonemo muri songo oorengo gura onindo ma teweroyi, ngu tewaku ngu, ene noya mande biyomi sodedo ma ewa.
40 Ndadiro nguro, oni gura nooreya sanggiri kini, ngu noorengo doboonani ngundo noore hoorooweyerowa.
41 No hamoo oorengo yeno eteno. Krayis oowooyimo, hoorooweyerowo ero ingoro, sono tobano ye yunowaku ngu, arisa, ngu oningga, nguro Anutro uri, ngu hamoo oorengo, ene Anutro endemo sugi sugi ngundiro urini yororuwa. Ero eyingo.

Muri Biyomi, Ngundo Oni Nowoondoyemo Hamoo, Ngu Yomburiyoote
(Matiyu 18:6-9; Luk 17:1-2)

42 Yisasdo kirikiri onino mande gura eyingo. Oni gurado simooye nga noro nowoondoyemo hamoo ingoro oorootenggoku, nga gura yoro, newendemo hamoo ingooteku, ngu

yomburiyowaku ngu, enengombo muri biyomi tewoku nguro gumi ogingo urungga oorengo yowa. Arisa, ngu oningga, ngu enengombo ngundiro tewoku, nguro mete ngu digi urungga yoya, ngundo bungeyimo gosiyoya, yoya, sono koongeyingo urungga ngu kewooroko oorongootoyiga uni.

43 Ge kandegebo weti mbumbuwa gura tetoningga ngu, ge mete toongooya, andangeya, oorongooga uni. Kandege guranangge, ngundo mete keta oruweroyi gome ngu yowa. Kinitetoni, ge kandege eraya eraya oodoni, ngundo goyoro, ende biyomi de nombono ma kumooweroyimo nguno oorongoonggerowa.

44 Ngu endega nguno, bunimbo suwooyi sano oni goweyi songgiwi nero, oodoni, oninggaku ogingo urungga ingoro, sugi sugi oruwa. Enendo de nguya ma wemoowa.

45 Ngundiro nangge, kengge gurado mbumbuwano goyoya, utoningga ngu, arisa, ngu kengega ngu toongooya yoko. Ngundiro tero, ngu ge mete keta oruweroyi gome ngu yowa. Kengge eraya eraya oodoni ngu, ngundo goyoro, ende biyomi de nombo ma kumooweroyimo, endegano nguno oorongoonggerowa.

46 Ngu endega, nguno bunimbo suwooyi sano oni goweyi songgiwi nero oodoni, oninggaku ogingo urungga ingoro, sugi sugi oruwa. Enendo de nguya ma wemoowa.

47 Ngundiro nangge, ene doongenggebo weti mbumbuwa gura tetoningga ngu, ge mete ngu doongenggega ngu yowukeya, oorongoongga uni. Ge doongengge guranangge, ngu ge mete Anutro

mande mande murini nguno uwa. Ge doon-
gengge eraya eraya oodoni ngu, ngundo goy-
oro, ende biyomi de nombo ma kumooweroyi
oorengo (Hel) nguno oorongoonggeroni uwa.
Anutro Mandeno ngandiro ete.
48 Ngu endega, nguno bunimbo suwooyi sano oni
goweyi songgiwi nero, oodoni oninggaku
ogingo urungga ingoro, sugi sugi oruwa.
De nguya ma wemoowa. (Ayisaya 66:24)
49 Kumbe gura dowooro yetoyi, ngu gagiwi
kini. Arisa, gagiwi yero, ariyetoni, de
koondodongoombo boosowootoyi, yanggango
oorengo yeteku ngundiro. Towootowoo
omburo, ngundo oni yeni, kumbe boosowootoyi,
yanggango yeteku, ngundiro tewa.
50 Anutro mande keta gome, ngu sayi nembo
ngundiro. Sayi nembo ngu oo gome. Ene sayi
nembo, nguro yanggangoni kuri kiniteyingo ngu,
ye ndadiro tetoyi, ngu sayi nembo ngu ko mete
tewa? Sayi nembo ye nowoondoyemo oorooteku
ngu, ye komo dobookuriyeboya gome oorengo
imakeyingomo bibiteya oriyi. Ngundiro eyingo.

10

Yisasdo Erambarisa Toongooweroyi, Nguro Eyingo
(Matiyu 19:1-12; Luk 16:18)

1 Ngu naruno nguno, Yisas ootoogero, ngu
endegaku yokoyingo. Endegaku ngu yokoro, ene
Yudiya mera Yodan sono anduroko urooreyingo.
Urooretoni, ngu naruno, Yisas tanggeyimo oni
simoo bare urungga oorengo yowuruwooyingo.

Ngundiro yowuruwootoyi, Yisasdo enengo muri
ngu keyoro, Anutro mande oni simoo bare
etuyeroro eyingo.
2 Ngu naruno, Parisi onindo Yisasno omburo,
Yisas dowooro urewero nguro ene Yisas towoon-
goro sumoo eyingo. Noorengo Mosesro mamana
mande ngu oni ene mete bareyi andangewa, ero
mete ete, ngundi kini, bine? Eyingo.
3 Ngundiro etoyi, asa, Yisasdo enengo mandeye
ngu ingoro, nguro ene Parisi oniro sumoongga
ngu gumi eyingo. Mosesndo ndadiro mamana
mandega ye yunoyingo? Ero eyingo.
4 Ene ngundiro sumoo etoni, enebana gumi
eyingo. Mosesndo ngu oni ene bare andan-
geweroyi so uyi ngu nakangoro ngu, ene mete
bareyi andangero yokowa. Eyingo.*
5 Ngundiro nguro, Yisasdo Parisi oniro mand-
eye gumi eyingo. Ye mande unggarangooro
yanggayanggango yetoyi, nguro Mosesndo ngu
mamana mandega ngu nakangoro yunoyingo.
6 Koretero oorengo, Anutdo oo bidodo
yemukoro, ene oni simoongga ko barega nguya
yoyeyingo.
7 Ngundiro nguro, simoo ene eweyi nemi
yokoro, bareyiboya naru bidodomo, ebe
dowoodowoo tero, yowuruwooro oruwari.
8 Ngundiro nguro, erambarisa ngu ene gowe-
yari guranangge. Ene ko goweyari eraya kini, ngu
goweyari guranangge ngundiro.

---

* **10:4:** (Anutdo Mosesno nga mandega ngaro ngundiro ma eyingo. Kini, oni enengombo bareyi yokowero mande yanggango etoyi, nguro Mosesndo enengo manggoye ngu keyoro so uyi ngu nakangoro yunoyingo.)

9 Nguro ngu, Anutdo oo gosiyowoku ngu,
onindo ngu ma toongoowanggo. Eyingo.
10 Kootuyisina, ene yano ko oorowutoyi, kirikiri
onikundo nga mande ngaro damonimboro Yisas
sumoo inoyingo.
11 Ngundiro etoyi, Yisasdo gumi eyingo. Ene
oni gurado enengo bareyi yokoro, bare gura
yowaku ngu, asa, enengo bareyi koretero ngu
yomburiyoro, ene weti mbumbuwa tete.
12 Ngundiro nangge, bare gurado enengo
kameyi yokoro, simoo gura yowaku ngu, enengo
kameyi koretero ngu yomburiyoro, ene weti
mbumbuwa tete, ero eyingo.

Yisasdo Simooye Kumana Yunoyingo (Matiyu 19:13-15; Luk 18:15-17)

13 Ngu naruno, oni simoo bare enengo simooye
bobodi gidarega yoyoro, Yisas tanggeyimo
mayeyingo. Ngundiro yoyoro, mayetoyi, enengo
kirikiri onindo simooye yoyoro, ngano ma
ombuwero, ero, manggaruyeroro oweyeroyingo.
14 Yisasro kirikiri onindo ngundiro tetoyi,
yeyoro, nguro Yisas newende biyomi ingoro,
enengo kirikiri onikuya eyingo. Ye simooye
bobodi yoyokootoyiga, nono ombuyi. Ye ngu
ma oweyerowero. Anut Oo Bidodo Simburi
Simbunani, ngundo endega enengo oni simoo
bare soboyerooteku ngu, ngu simooye ngundiro
ngundo uwanggo.
15 No hamoo oorengo yeno eteno. Oni gura
Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo
enengo simoo bare soboyerooteku endega, nguno

simooye nowoondoyi ngundiro ma tero ngu, asa,
ene nguno hamoo oorengo ma uwa. Eyingo.
16 Ngundiro ero, Yisasdo simooyeku
yodowooro, boogoyeroro, kandeyi tabayemo
yero, kumana yunoyingo.

Oni Ene Sitowinidodoboro Mande (Matiyu 19:16-30; Luk 18:18-30)

17 Ngu naruno, Yisas ootoogero oorowutoni,
oni gura kendutero ombuyingo. Omburo, Yisas
tanggeyimo boodoo oondoogero, sumoo eyingo.
Oo etuyeroyingo oni gome, no ndadiro terogogo,
no suwooyi sano keta oruweroyi, ngu yowano?
Eyingo.
18 Ene ngundiro sumoo etoni, Yisasdo gumi
eyingo. Ndadiro nguro ge noya oni gome ete?
Anut enengombo nangge oni gome nenengo.
19 Ge Anutro mamana mande kuri ingoote.
Ge oni ma ureyi kumoowero; ge bare gidarega
yakakayi yodowooro yowoosooro ma yomburiy-
owero; buribari nguya ma endeyowero; ge
yakaka ma tewero; ge oni gurano mande godange
ma ewero; ge godange ero, oni guraro oo sitowini
ma sobiyoro yowero; ge awanangge tanggeyemo
gome ootooya, nguro manggoye keyoya ootoo.
Ero eyingo.
20 Yisasdo ngundiro etoni, ngu oningga ngundo
Yisasno gumi eyingo. Oo etuyeroyingo oni, no
kuri bodagano, ko, ataga nguya, no ngu mamana
mande ngu bidodo keyoro, omburo, oorooteno.
Eyingo.
21 Ene ngundiro etoni, Yisasdo ene kenon-
dadangero, oningga, nguro nowoondoyi urungga

oorengo tero, nguro gome ingoro, ngu oningga nguya eyingo. Ge oo guranangge ma teyingo. Ge oorowuya, gengo oo sitowi bidodo onino uriyoya, ngunonggo beye yoya ngu, asa, beye ngu angoyi oni ngu bayeteya yuno. Ngundiro tero ngu, asa, gengo oo gome oorengo ngu sambo endemo ooroote. Ge ngundiya teya ngu, asa, ge ombuya, no keneroya endeyo. Eyingo.

22 Ngu oningga ngu mandega ngu ingoro, omukumundoongo biyomi bisiwero, newende nguya kowuri yeyingo. Ndadiro nguro, enengo sitowini urungga ngu yokoro, oni yunoweroyi kini. Nguro ngu, ene ootoogero toongeyingo.

23 Ngundiro tetoni, ene Yisas doongetero, endeyoro, enengo kirikiri onino eyingo. Oni sitowidodo ngu, ene Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo endega enengo simoo bare soboyerooteku, ngu newendesina uweroyi nguya, kowuri oorengo.

24 Ngundiro etoni, enengo kirikiri oniku ngu ingoro, nguro ene soriyokootoyi, Yisasdo mande soweyoro mande gura eyingo. Ye simoone, oni Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo endega enengo simoo bare soboyerooteku, ngu newendesina uweroyi nguro koyi, ngu kowuri oorengo.

25 Yo, hamoo, bo urungga nga ngu nggusiyi newendekuri uweroyi ngu kowuri, beye sitowinidodo oni ngu Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo endega enengo simoo bare soboyerooteku nguno uweroyi nguya ngundiro kowuri oorengo. Ero eyingo.

26 Yisas enengo kirikiri oniku mandeni ngu

ingoro, nguro ene sori urungga tero, enengo
nangge mande ero ingoro eyingo. Hamoo,
onendo suwooyi sano keta oruweroyi, ngu mete
yowa? Eyingo.
27 Ngundiro sumoo etoyi, Yisasdo gome gome
yeyoro, mande gumi eyingo. Anutdo oni ma
hooroowetoni ngu, asa, oni enesu nangge, oo
yanggango ngu hamoo ma tewa. Kini, Anutdo
oniya ootooro, ngunonggo ene mete oo yang-
gango ngu bidodo hamoo oorengo tewa. Eyingo.
28 Yisasdo ngundiro etoni, asa, Pitando mande
gura Yisasno eyingo. Ingo, noorengo ya, ko,
sitowi bidodo kuri yokoro, noore ge kengeroro,
endeyootetoku nga! Eyingo.
29-30 Ngundiro etoni, Yisasdo gumi eyingo. No
hamoo oorengo yeno eteno. Oni bidodo songo
songomo ene noro ingoro, Anutro Mande Keta
Mesarango nga ingoro, ngu wesiyoro eweroyi
nguro enengo ya, konebaye, kuwookuwooye,
awanamoye, enengo oowari koye nguya,
yoyokowanggoku ngu, asa, oo bidodo ene
kuri yokowonggoku, nguro gumi ngu dagaro
urungga yowanggo. Yo, hamoo, ngu ketangga,
nguno enengo ya, konebaye, kuwookuwooye,
awanamoye, oowari koye nguya, urungga
oorengo yowanggo. Ene ye no oowoonemo
ko tewanggoku ngu, oni gidaregado noro ma
ingootenggoku, ngundo muri biyomi ngu ye
teyunowanggo. Ene kootuyisina ngu, suwooyi
sano keta oruweroyi, ngu yowanggo.
31 Ene oni gurado koreteyingo oruwero ewaku
ngu, ene omburo, kootu tero, oni bidodoboro
kirikiri oni tero oruwa. Eyingo.

Yisasdo Enengo Kumooro Ko Ootoogeweroyi, Nguro Eyingo
(Matiyu 20:17-19; Luk 18:32-34)

32 Ene Yerusalem oorowuwero Yisasdo oore keyoro, koretero oorowuyingo. Ngundiro oorowutoni, enengo kirikiri oniku keyoro, oororo, nguno ingondudu urungga tero soriyokoyingo. Ngundiro tetoyi, oni simoo bare oowooyingga ene keyeroro oorowuwonggoku, ngundo sosoreyingo. Nguro ngu, Yisasdo enengo kirikiri oni kande eraya kegidemboro erayagaku yoyoro, songo oororo, enengo goweyimo oo tunooteweroyi, nguro mande yunoyingo.
33 Ene ngandiro eyingo. Ingoyi, ataga noore Yerusalem endemo ooretooye, nguno Oni Nangoni, ngu Yudaro yowuru yaro tabango oni ururu, ko, mamana mande etuyeroyingo oni nguya kandeyemo yewa. Ngu oni ngundo, mande guranangge urewero mande ero gosiyoro, oni sowe gidaregaro Gabuman oni kandeyemo yewanggo.
34 Yetoyi, ngundo ngu yomooyinoro, mukendoro, gisaruboro utoro, ureyi kumoowa. Ene naru kabusa yokoro, ene ko keta ootoogewa. Yisasdo ero eyingo.

Yemus Yon Nguya, Ene Oni Ururu Oruwero Nguro Eworiyo
(Matiyu 20:20-28)

35 Sebedi simoongo erayagaku, Yemus, Yon, ngundo Yisasno omburo sumoo inoro eworiyo. Oo etuyeroyingo oni, noore oo guraro ge sumoo gunowero. Ge ngu ooga ngu noore teyuno. Eyingo.

36 Ngundiro etori, ene mandeyari gumi eyingo.
Nondo ndawu ooga yari teyunoowe? Eyingo.
37 Ngundiro etoni, erayagakundo gumi ewori.
Ge nooreno rogo ye. Kootuyisina, gengo
yabage duridarinidodo nguno bibitetoyi, noore
gurado kandege koondosina, gurado kandege
biyomisina, nguno bibitewaro. Eyingo.
38 Ene ngundiro sumoo etori, Yisasdo mande-
yari gumi eyingo. Yari ngu ooga nguro nono
sumoo eteriku, nguro muri ma ingooteri. Yari
bine, nondo tobaga sono netenoku, nguno yari
nguya sono newari, bine? Ngundiro nangge, yari
sono kundingiyi gimutenoku, ngu yari nguya,
bine, mete ngu sonongga ngu gimuwari? Eyingo.†
39 Ngundiro etoni, kirikiri oni erayaga ngundo
mande gumi ewori. Noore mete, etori, Yisas
enebana eyingo. Hamoo oorengo, ngu tobaga
no sono netenoku, ngu yari nguya sono newari.
Ngu sono kundingiyingga nondo gimutenoku,
ngu yari nguya gimuwari.
40 Ene onendo kandene koondosina, kandene
biyomisina bibiteweroyi ngu, nondo ma ewano.
Ndadiro nguro, Anut enengombo nangge, ene
kuri oni yunowero nguro ene yomosiyoyingo.
Eyingo.
41 Ene kirikiri oni kande erayagaku mande ngu
ingoro, ene Yemus, Yon erayaga nguya, sanggiri
oorengo teyingo.
42 Ngundiro tetoyi, Yisasdo negoyerootoni,
eneno ombutoyi eyingo. Oni sowe gidaregaro

† **10:38:** (Sono toba, ko, sono kundingiyi gimuweroyi mande erayaga ngu ogingo koorowooro kumooweroyi, nguro eyingo.)

tabango oni ngu, ene yanggangoyedodo tero, dobookuriye soboyeroweroyi, nguro mamana mande enengo oni ururu ngundo etoyi, ngundiro yanggango soboyerootenggo.
43 Ene ngu muringga ngu ye kewooroyemo ma oruwa. Hamoo oorengo kini. Ene ye kewooroyemo oni gurado urungga oruwero tewaku ngu, asa, ene yengo kingo kirikiri oni tewa.
44 Oni gura ene yengo koreteyingo oruwaku ngu, asa, ene oni ngu bidodoboro kingo ko oni tero oruwa.
45 Ndadiro nguro, Oni Nangoni, nguya onindo ko teya, hoorooweyi ero, ma ombuyingo. Kini, ene ngu oniro ko tero, oni hoorooweyeroro, enengo keta oruweroyi, ngundo simoo bare bidodo weti mbumbuwanonggo, ko uriyerowero ombuyingo. Ero eyingo.

Yisasdo Oni Doongeyi Kiringongga Yomosiyoyingo
(Matiyu 20:29-34; Luk 18:35-43)

46 Ngu naruno, ene Yeriko endemo mayero, ko, Yeriko dagaro, Yisasro kirikiri oni, oni simoo bare gidarega nguya, ngundo Yisasdodo sawero teyingo. Nguno, Timiyasro nangoni Batimiyas, ngu doongeyi kiringo yeyingo, ngundo oore dabemimo bibitero oriyingo. Ene suwooyi sano oni simoo bareno digi beye ooro ngguyinggayi tero, sumoo sumoo eroruwo.
47 Ngu oningga ngundo ingootoni, Yisas Nasaret oni ngu namoko ombutoni, ingoro, damoni yero, ene meno yanggango ero eyingo. Yisas, ge De-

witro sembeni, ge noro nowoondoyi tenuno! Ero eyingo.‡

48 Oni simoo bare oowooyingga oorengo sanggiritero kenoro eyingo. Ge ari yoko! Etoyi, ene oningga ngu ingoro, ene manggaru urungga tero eyingo. Dewitro sembeni, ge noro nowoondoyi tenuno! Eyingo.

49 Arisa, Yisas enengo mandeni meno ewoku, ngu ingoro, nguro ene omburo dikaro eyingo. Oningga ngu negongootoyiga ombuni, ero etoni, oni songokundo, ngu oni doongeyi kiringonggaku negongoro eyingo. Yisasdo ge negogeroote. Nowoondoge metemi ingoya, sodedo ootoogeya ombu! Eyingo.

50 Arisa, oni doongeyi kiringonggaku meno ngu ingoro, nguro enengo dogigiro nenggurogaku oorongooni, utoni, sodedo ootoogero, dikaro, Yisas tanggeyimo oorowuyingo.

51 Oorowutoni, Yisasdo oni doongeyi kiringonggakuya sumoo eyingo. Nondo ndawu ooga tenggunowano? Etoni, ngu oni doongeyi kiringongga, ngundo gumi eyingo. Oo etuyeroyingo oni urungga, no doongetewero ingooteno. Eyingo.

52 Ngundiro etoni, Yisasdo ngu oni doongeyi kiringongga nguya eyingo. Ge mete oorowu. Ge noro nowoondogemo hamoo teyingo, ngundo doongengge yeni, metemi tete. Etoni, ngu naruno nangge, oni doongeyingga, ngu metemi teyingo. Ngundiro tetoni, ene doongetero, mera kenoro, ene oorekononggo Yisas keyoro, toongeyingo.

‡ **10:47:** (Kurimi Dewitdo Yuda oniro tabango koretero oruwo).

11

Yisas Bingamidodo Yerusalem Ende Uyingo (Matiyu 21:1-11; Luk 19:28-40; Yon 12:12-19)

1 Yisas ko enengo kirikiri oni nguya Betipas,
Betanino ngu, ende bobodi erayaga ngu, Olib
puri ngu damonimo, ngu Yerusalem tanggeyimo
oruworiku nguno tunooteyingo. Nguno Yisasdo
enengo kirikiri oni kirarongo eraya sureyeroro
eyingo.
2 Yari andu endega namokono kenooteriku,
anduno sodedo oorowuya, Hos gura oowooyi
Donggi. Ngu nangoni duriyoga gosiyootoyi oo-
rooteku, ngu wesiyoya, yoya omburi. Oni gurado
kuri nguno ma bibiteyingo.
3 Ene oni gurado yarino sumoo yunoro ewa.
Yari ndawu ooga tewero, etoningga ngu, asa, yari
ngandiya eri. Oo Bidodo Simburi, ngundo Donggi
nga ko inoro, ko sodedo soweyootoni ombuwa,
eya eri. Ero eyingo.
4 Ngundiro etoni, arisa, erayaga ngu oororo,
Donggi duriyoga ngu oore oorowuweroyisina
nguno endesina yamuko dabemimo gosiyoyingo
ngu kenoyingo. Ngundiro kenoro, erayaga,
ngundo Donggi ngu uto wesiyoyingo.
5 Ngundiro tetori, oni namoko dikayingo,
ngundo erayaga nguno sumoo eyingo. Yari
ndawu ooga tewero Donggi duriyoga ngu uto
wesiyooteri? Ero eyingo.
6 Ngundiro sumoo etoyi, kirikiri oni erayaga,
ngundo eworiyo. Yisasdo ngaro ewo, ero etori,
nguro ene yokoro sayingo.

7 Arisa, erayagaku Donggi duriyogaku yoro,
Yisasno ombuworiyo. Ngundiro tero, eraya-
gakundo enengo dogigiro nengguro andangero,
Donggi sanganimo yomitori, Yisas ngu sangan-
imo bibiteyingo.
8 Ngundiro bibitetoni, oni simoo bare oowooy-
ingga oorengo enengo dogigiro nengguro an-
dangero, oore sanganiwoore yomiro yomiro
oorowuyingo. Ngundiro tetoyi, gidaregado kono
oororo, de duwoo toongooro, omburo, oore san-
ganiwoore yomiro oorowuyingo.
9 Ngundiro tero, simoo bare koretetoyi, gi-
darega kootu tero oororo, ene meno moguru tero
eyingo. Sugi sugi oruwa! Hosana! Anutdo ene
mete kumana nga oningga, nga inootoni, ngu
Oo Bidodo Simburiga, ngu oowooyimo ombuteku
nga!
10 Noore Yisas bingami ero okoowato! Ene
osinani, Dewitro naruni ngundiro noore
soboyerowero ombuteku nga! Hosana, awuno
oorengo! Ero eyingo.

11 Asa, Yisas Yerusalem endemo uro, Yudaro
yowuru ya oowooyi Tembel ngu newendemo
uyingo. Yisas oo bidodo kenondadangero yokoro,
suwootetoni, Yisas enengo kirikiri oni kande er-
aya kegidemboro erayaga nguya Betani endemo
oorowuyingo.

*Yisasdo De Gura, Oowooyi Pik, Ma Enggeyin-
gomboro Eyingo*
(Matiyu 21:18-19)

12 Sengetoni, Yisas enengo kirikiri onikudodo
Betani ende yokoro, omburo, yade oorekono
Yisasdo oodooro kumooyingo.
13 Yisasdo de gura oowooyi Pik, ngu de
gudo, kukunga ningguri ngundiroga, ngu oriroko
kenoyingo. Uyi oowooyingga tutu ureyingo, ene
enggeboro doongetewero namoko de damonimo
oororo doongetero, engge gura ma kenoyingo.
Kini, uyi nangge oriyingo. Ndadiro nguro, de Pik
enggeweroyi naruni kini.
14 Yisasdo ngu degakuya eyingo. Kootuyisina,
onindo gengo tanggorige ko ma yoro newanggo.
Ngundiro etoni, enengo kirikiri onindo ngu man-
dega ngu ingoyingo.

Yisasdo Oni Yowuru Yano Oo Uriyootoyi Oweyeroyingo
(Matiyu 21:12-17; Luk 19:45-48; Yon 2:13-22)

15 Yisas enengo kirikiri oni nguya Yerusalem
endemo oorowuyingo. Nguno Yisas oororo,
Yuda oniro yowuru ya oowooyi Tembel newen-
demo uro, yeyootoni, oni Tembel yano digi
beye yowoorengoweroyi koyi tetoyi, nguro ene
damoni yero oweyeroyingo. Ngundiro tero,
Yisasdo yeyootoni, oni digi beye gura gura
yowooraringoro, bayetetoyi, ngu yeyoro, yabaku-
dodo wenggeremootoni, ukero uyingo. Ngundiro
nangge, oni nu mumukondiri ngu uriyowero koyi
nguya teyingo nguro yabaye nguya wenggere-

mootoni, ukero, utoni oweyeroyingo.*
16 Yisasdo roogo tero mamanayeroro eyingo. Ye
oo gura gura yoro, Tembel ngaro pawa newen-
dekuri ngando ma oororo, omburo tewero,
eyingo.
17 Arisa, Yisasdo oni ngu mamanayeroro
mande gura eyingo. Anutro mande
nakangoyingo, ngundo ngandiro ete.

Noro ya ngu oni simoo bare sowe mera bidodomo oorootenggoku, ngundo oowooyi yemboongeweroyi ya, ero ewanggo. (Ayisaya 56:7)

Ene yendo ngu yeyi, yakaka oniro kombiteyingo musiyo tetenggo. Eyingo. (Yeremayiya 7:11)

18 Yudaro yowuru yano Anutro wooro yeyingo
oni nguro sobosobo oni, ko, Anutro mamana
mandero etuyeroyingo oni, ngundo Yisasro man-
deni ingoro ngu, arisa, ene damoni yero, Yisas
ureyi kumoowero nguro ene oore ereweyingo.
Ndadiro nguro, oni simoo bare oowooyingga
Yisasro mandeni ingowero gome ingootenggo.
Ngundiro nguro, Parisi onindo Yisasro koni
ngu kenomayingoro, nguro ene Yisas dowooro
ureyi kumoowero nguro hahangeyingo. Ndadiro
nguro, oni simoo bare bidodo Yisasro mandeni
nangge ingowero ingootenggo.

---

* **11:15:** (Ndadiro nguro, oni ende gidaregaro digi beye yoro, mayero, Yerusalem ende urungga, nguro digi beye ngu yowoorengoro yoyingo. Ngu yoro, ngundo nu ko nusako gidarega uriyoro, yoro, Anutno wooro yero yemboongewero ngu uriyoyingo. Ngu kongga ngu yowuru yano tetoyi, nguro Yisasdo sanggiri teyingo).

19 Suwootetoni, Yisas enengo kirikiri oni, ngu-
dodo Yerusalem ende yokoro sayingo.

Oni Ene Newendemo Hamoo Tero, Nguno Kira Ewaku Ngu, Ene Hamoo Oo Yowa
(Matiyu 21:20-22)

20 Suwoononggo oorengo, Yisas, enengo kirikiri
onidodo ko oororo, Pik dega ngu kenowonggoku,
ngu kuri kumooni yewo. Yo, hamoo, uyi huri oo
ngu bidodo kuri ariyero, kumooni yeyingo.
21 Pitando ngundiro kenoro, Yisasdo Pik dega
nguya kuyowo mande ewoku ngu ingoro, Yisasno
eyingo. Oo Bidodo Simburi, keno! Nga Pik dega
nga gedo kuyowo kowuri eneno yewoku, nguro
kuri kumoowoku nga! Ero eyingo.
22 Ngundiro etoni, Yisasdo mande gumi eyingo.
Ye komo Anutro nowoondoyemo hamoo teyi.
23 No hamoo oorengo yeno eteno. Ye ngandiya
ingoyi! Oni gura ene newende tege eraya
kini ngunonggo mera puringga ngaya ewa. Ge
ootoogeya, ukeya, wendeyimo u, ero ewaku ngu,
asa, hamoo oorengo, enendo ewoku, ngundiro
tunootewa.
24 Arisa, no hamoo oorengo yeya eteno. Ye
nowoondoyemo hamoo tero nguno ingoyingo
tege eraya kini, ngunonggo ye oo guraro kira
ewanggoku ngu, asa, hamoo oorengo, Anutdo
ooga ngu yunootoni yowanggo.
25 Yengo yemboongeyingo naruno nguno, oni
gurado yeno muri biyomi gura tero, kowuri
yunoyingo tetoni ngu, asa, ye Anutno sodedo
yemboongeya, ingondudu biyomingga ngu Anut
kandeyimo yetoyi, ngundo hoorooweyeroro, ngu

kowuringga ngu andangero kabeteyunowa. Ye
ngundiro tewanggoku ngu, asa, yengo Awaye
sambo endemo oorooteku, ngundo yengo weti
mbumbuwaye nguya andangeyunoro kabetewa.
26 Ene ye oni gurado kowuri ye yunowoku,
ngu ma andangewanggoku ngu, asa, yengo
Awaye sambo endemo oorooteku, ngundo nguya
yengo weti mbumbuwa ma andangeyunowa, ero
eyingo.

Oni Yisasno Sumoo Eyingo. Onendo Ge Yanggango Gunowo?
(Matiyu 21:23-27; Luk 20:1-8)

27 Yisas ko enengo kirikiri oniya Yerusalem
ko oorowuyingo. Ngu naruno, Yisas ene Yuda
oniro Tembel ya ngu newendewoore endeyootoni ngu, asa, Anutro wooro yeyingo oni nguro
sobosobo oni ururu, Mosesro mamana mandero
etuyeroyingo oni, ko, endemo tabango oni ngudodo Yisasno mayeyingo.
28 Ngundiro mayero, Yisas sumoo inoro eyingo.
Onendo ngu sunggiga ngu ge gunoro ngunonggo
nga kongga nga te, ero rogogerowo? Sumoo
eyingo.

29 Ene ngundiro sumoo etoyi, Yisasdo mande
gumi eyingo. No nguya yeno oo guraro sumoo
yunowero. Ye nondo sumoongga ngu gumi etoyi
ngu, asa, no nguya yengo sumoongga ngu gumi
ewano.
30 Arisa, onendo Sonoyeroyingo Yon oningga
ngu sureyootoni ombuyingo? Anutdo sono

kundingiyimbo oni sonoyeroni, ero, Yon sureyootoni ombuwo; ngundi, oni simoo baredo sureyootoyi, sonoyerowo, bine? Ye noro mandenengga nga gumi eyi.

31 Ngundiro sumoo yunootoyi, tabangoku enengo nangge mande ero, ingoro, eyingo. Noore ngandiro ewato. Anutdo Yon sureyootoni, oni simoo bare sono kundingimbo sonoyerowero ombuyingo, ewatoku ngu, arisa, enebana ewa. Ye ndawugaro, ngu nowoondoyemo hamoo ma ingowonggo?

32 Ngundiro nangge, noorendo ngandiro ewato. Onindo Yon sureyootoyi, ngu kongga ngu teyingo, ewatoku ngu, asa, oni simoo baredo nooreya sanggiri urungga tewanggo. Ndadiro nguro, oni simoo bare ene kuri ingootenggo. Yon ngu Anutro ingondudu eyingo oni oorengo.

33 Ngundiro nguro, ene Yisasro mande gumi ngandiro eyingo. Noore watayi kini. Etoyi, Yisas enebana eyingo. No nguya yengo sumoongga, ngu gumi ma ewano. Ndawu oninggado nga sunggiga nga nunootoni, ngunonggo no ko nga tetenoku ngu ma ewano. Ero eyingo.

12

Wayin Ko Sobosobo Oni Biyomi, Nguro Mande Adingayi

(Matiyu 21:33-46; Luk 20:9-19)

1 Ngu naruno nguno, Yisasdo mande adingayi gidarega nguya simoo bareno ngandiro eyingo. Oni gura Wayin kongga tero, oonggoyi pawangoro, Wayin nguno miwo. Ene Wayin engge

yoro, wongooro, winggooweroyi musiyo nguya tero, ene kongga ngu sobowooweroyi nguro ya pirungga awuno yeyingo. Ngundiro yetoni, oni nguno bibitero, Wayin kono oo ngu bidodo gome kenoro, sobowooro oruwo. Oni ko simburiga, ngundo oni gidaregado ngu kongga nguno digi beye koyi teyi, ero, ene yoyero, ene mera gura oriroko, nguno toongeyingo.

2 Wayin enggeweroyi narunimo, ko simburi, ngundo enengo kirikiri oni gura sureyootoni, Wayin koyi tetenggoku onikuno oorowuyingo. Ko oni ngundo kono oo engge gura yenunoyi, ero, ko oni gura ngu sureyootoni oorowuyingo.

3 Ngundiro ko oningga ngu sureyootoni, oorowutoni, Wayinro kono oni, ngundo oni ko simburigakuro kirikiri oninggaku, dowooro, gome gome ureyingo. Ngundiro tero, oo gura ma inoyingo. Kini, ene kingo oorengo sureyootoyi oorowuyingo.

4 Ngundiro tetoyi, ko simburibo kirikiri oni gura ko sureyootoni, oorowuyingo. Oorowutoni, ngu kirikiri oninggaku, nguya utoro, tabangomo dongososowooro, ureyi biyomi yetoni, mandeni biyomi ero yomooyinoyingo.

5 Ko simburibo kirikiri oni gura nguya sureyootoni oorowuyingo. Oorowutoni, kono onikundo ngu ko oninggaku, nguya ureyi kumooyingo. Ngundiro tetoyi, ko simburibo, kirikiri oni oowooyingga sureyerootoni oorowuyingo. Oorowutoyi, gidarega yutoro, oweyerootoyi, satoyi, gidarega yureyi kumooyingo.

6 Ngundiro tetoyi, ko simburi nguro oni

gura nguya moore. Ngu enengo nangoni guranangge oorengo. Nguro gome ingoro, newende nangonimo ooroote. Kootu oorengo ngu, enengo nangoni sureyootoni oorowuwero tetoni eyingo. Nga ngu nenengo nangone, nguro ene manggowo ingoro, keyowanggo, ero sureyootoni oorowuyingo.

7 Ngundiro oorowutoni, ene kono oni ko tetenggoku, ngundo nangoni kenoro, enengo nangge kewooroyemo mande ero, ingoro eyingo. Nga oningga ngando ngu eweyimboro oo bidodo yomukoro, enendo simburi tewa. Arisa, noore ene nguya udooye kumoowa. Ngundiro tero ngu, asa, nga kongga nga ngu noorengo sobowooro, koyi tewato. Eyingo.

8 Ngundiro ero, kono oni, ngundo ene nguya dowooro, ureyi kumooyingo. Kumootoni, bingo okooro, kanggaroko oorongooyi uyingo.

9 Arisa, oni ko simburigaku, ngandiro tewa? Ene omburo ngu, oni kono ko tetenggoku ngu yutoro, yureni kumoomukowanggo. Ngundiro tero, ene kongga ngu ko oni gidarega yunowa.

10 Anutro mandeno nakangoyingo, ngu ye kuri kandangero ingowonggo. Yisasdo ngandiro eyingo.

Nga ya ungoomboro nonggini yanggango ngu ya yeweroyi onindo andangero yokoyingo. Ene ataga, ngu ya nongginingga, ngundo ya yanggango dowooro dikate.

11 Oo Bidodo Simburi, enengombo ngu ooga ngu yeni tunooteyingo. Noore ngu kenootooye ngu, gome oorengo. Eyingo. (Sam 118:22-23)

12 Yerusalem yowuru yano oni tabango ngu
bidodo ngu mandega ngu ingootoyi, Yisasdo
ngu mande adingayingga eteku ngu enengomo
teyingo. Ngundiro nguro, ene Yisas dowooro, ya
biyomimo yewero teyingo. Ene oni simoo barero
sosorero, nguro ene yokoro, ootoogero, sayingo.

Mera Ngaro Sobosobo Oni Koreteyingo Digi Beye Inoweroyi, Oni Nguro Yisas Sumoo Inoyingo (Matiyu 22:15-22; Luk 20:20-26)

13 Ene Parisi oni Herodro oni gidarega,
ngudodo Yisasno sureyerootoyi, towoongowero
oorowuyingo. Ndadiro nguro, ene mande
nenengo gura ma etoni ngunonggo yoro
wirikoyingo onino yeweroyi nguro sumoo
inowero teyingo.
14 Arisa, oni ngu omburo, Yisasno eyingo. Oo
etuyeroyingo oni, noore ingooteto. Ge mande
hamoo nangge ete. Gedo ngu oni oowooyedodo,
ko, oni oowooye kini nguya mande muri gu-
ranangge eneno teyunoote. Yo, ge oni simoo
bare bidodo yowuruyeroro Anutro mande muri
metemi nangge ero etuyeroote. Arisa, ge ngu
ndadiro ingoote? Noore Yuda oni nga digi beye
(Takis) Sisa inowato, bine; ngundi, Anut nangge
inowato, bine? Anutro mamana mande nguno
ooroote, bine? Ero eyingo.*
15 Ngundiro sumoo etoyi, ene Yisas ingoyingo,
ene godange etenggo. Nguro Yisas enebana

* **12:14:** (Rom oniro sobosobo koreteyingo ngu oowooyi Sisa. Parisi onindo ene Yisas towoongoro mande kowuri nguno sumoo inoyingo. Ndadiro nguro, ene mande gumi biyomi etoni, nguno ene mande wirikoyingo onino yeweroyi, nguro ngundiro sumoo eyingo.)

eneya gumi eyingo. Ndadiro nguro, ye no towoonerootenggo? Ye digi beye gura yoya, ombutoyiga, nondo kenoowe. Eyingo.
16 Ngundiro etoni, ene digi beye gura yoro, ombutoyi, Yisasdo sumoo yunoro eyingo. Nga oo gabogaboyiga nga oneromu? Ero etoni, enebana gumi eyingo. Ngu Sisa gabogaboyi.
17 Ngundiro etoyi, arisa, Yisas enebana gumi eyingo. Sisaro oo ngu, ye komo Sisa inoyi. Anutro oo ngu, ye komo Anut inoyi. Yisasdo ngundiro etoni, oniku ngu mandega, nguro ingondudu urungga teyingo.

Oni Kumooro Ootoogeweroyi, Nguro Yisas Sumoo Inoyingo
(Matiyu 22:23-33; Luk 20:27-40)

18 Arisa, ngu naruno nguno, Yuda oni gidarega oowooye Sadusi, Yisasno mayeyingo. Sadusi oni, ngundo ene ngandiro etenggo. Oni kumootenggoku ko ma ootoogewanggo, ero ingootenggo. Ene Yisas sumoo inoro eyingo.
19 Oo etuyeroyingo oni, Mosesndo mande gura ngandiro nakangoro, yunoyingo. Oni gura simoongo kini kumootoni ngu, nguro konebeyi gura ootooro ngu, asa, ngundo ngu bare wabuga ngu mete yowa. Nguno nangoningga tewaku ngu, beyi musiyomo oruwa, ero eyingo.
20 Arisa, oni simoongoro gura simoo nangge kandegura gidemboro eraya oruwonggo. Koreteroga, ngundo barega yowo. Asa, ngu simoongo kini oode kootuyisina kumoowa.
21 Ngundiro kumootoni, enengo koneyo enebana ngu baregaku yoro, ene nguya

simoongo kini oode kumoowa. Nguro koneyo kabusayigaku enebana ngu baregaku nangge yoro, oode ene nguya simoongo kini oode kumoowa.

22 Ngundiro nangge, ngu simoongoro kandegura gidemboro erayagaku bare guranangge yoro, kumoorodoyidoyi kinitewa. Nguro simooye nguya kini. Kootuyisina, baregaku nguya kumoowa.

23 Arisa, kootuyisina, oni kumooyingoku, ko ootoogeweroyi naruno nguno, ngu baregaku, ngu oone bareyi nenengo? Ge ingoote, ngu kandegura gidemboro erayagaku ngu bidodo bareye guranangge. Ero eyingo.

24 Ngundiro sumoo etoyi, Yisasdo gumi eyingo. Ye Anutro mandeno ma ingootenggo. Ye Anutro yanggangoni nguya ma ingootenggo. Nguro ngu, ye mande buribari etenggo.

25 Oni kumooyingoku ko ootoogeyingo naruno, nguno simoo bare kameyi bareyi kini. Kini, ene Anutro sambono Engel oni oorootenggoku, ngundiro oruwanggo.

26 Ene nga mandega nga oni kumooyingo ko ootoogeweroyi, ngu ye bine Mosesro Buk, ngu ye ma kandangero ingoyingo. Ngu Anutro mandega ngu de bodagano soru tunooteyingo. Ye ngu kuri kandangero ingootenggo. Ngu mandegano nguno Anutdo Mosesno eyingo.

No Ebarahamro Anut, Ayisakro Anut, Yekobro Anut, ero eyingo. (Eksodas 3:6)

27 Mosesro mande ngundo etuyerooteku ngu, ngandiro oni kumootoyi, nguro gaboyi keta oorootenggoku, nguro Anut. Yengo mande ngu

hamoo oorengo yomburiyoro etenggo. Ero eyingo.

Anutro Mamana Mande Koreteyingo Oorengo (Matiyu 22:34-40; Luk 10:25-28)

28 Anutro mande etuyeroyingo oni gura ombuyingo. Omburo, ingootoni, Sadusi onindo Yisasya mande gumi gumi ero ronggeyootoyi, ene ingootoni, Yisasdo Sadusi oniro mande gumi gome oorengo eyingo. Ngundiro tetoni, enebana Yisas sumoo inoro eyingo. Ndadiro mamana mandega, ngundo mamana mande gidarega dagayeroro koreteyingo? Ero eyingo.
29 Ngundiro sumoo etoni, Yisasdo ngu oningga nguro mande gumi eyingo. Mamana mande guranangge koreteyingo ngu ngandiro. Nguro ye Iserel, gome ingoyi! Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo nangge, noorengo Anut guranangge.
30 Ye komo Oo Bidodo Simburi nguro nangge gome ingoyi! Yengo Anut nguno ye komo nowoondoye bidodo, gaboye bidodo, yengo ingonduduye bidodo, yengo yanggangoye bidodo, ye ene inoya, ngu nangge keyoya endeyoyi.
31 Mamana mande eraya kootu, ngu ngandiro. Gengomboro gome ingooteku, ngundiro, ge tanggegemo oni gura nguya, nowoondoyi teyino. Mamana mande gurado nga mamana mande erayaga, nga ma dagayeroote. Eyingo.
32 Ngundiro etoni, mamana mande etuyeroyingo oningga, ngundo Yisasno eyingo. Oo etuyeroyingo oni, gedo hamoo ete. Yo, hamoo, Anut guranangge oorengo. Anut gura nguya kini.

33 Yo, noore komo nguro gome ingooteto. Noore
komo nowoondonani bidodo, ingondudunani
bidodo, yanggangonani nguya bidodo Anut
Oo Bidodo Simburiga inowato. Ngundiro tero,
noore komo dobookurinanimboro nowoondoyi
teyunoweroyi, ngu noorengo ingootetoku,
ngundiro ingowato. Noore nga mamana mande
erayaga, nga gome keyowatoku muringga,
ngundo nusako utoro, deko kakisokoro, wooro
yeweroyi muringga, ngu dagate.
34 Ngu oningga ngundo mande gumi etoni,
Yisasdo ingootoni ngu, ene oni ingonduduni
metemi. Nguro ngu, Yisasdo oningga,
nguya eyingo. Ge Anutno nowoondogemo
hamoo tetoni, ngunonggo ge oni gidarega,
nguya nowoondoyi teyunoro, ngunonggo ge
Anutro mande murini, ngundo simoo bare
soboyerooteku, ngu tanggeyimo omburo ooroote.
Yisasdo ngundiro etoni, nguro oni gidaregado
ingoro, sosorero, nguro ene oo guraro Yisasno ko
ma sumoo eyingo.

Krayis Ngu Oone Nangoni?
(Matiyu 22:41-46; Luk 20:41-44)

35 Yisas Yuda oniro yowuru yano ootooro,
ngunonggo oni simoo bareno mande wesiyoro
ero etuyeroro sumoo yunoro eyingo. Anutro ma-
mana mande etuyeroyingo oni, ngundo ndadiro
nguro, ene Krayis ngu Dewitro sembeni, ero
etenggo?†

† **12:35:** (Krayis nguro muri ngandiro. Anutdo oni rogo tetoni, simoo bare ko yoyoweroyi oni.)

36 Yuka Kundingi, ngundo Dewit
ingondudunimo yetoni, nguro Dewit enengombo
eyingo.
Anut Oo Bidodo Simburi, ngundo noro oni
urungga Oo Bidodo Simburi Simbune
nguno ngandiro eyingo. Ge kandene
koondosina bibite. Kootuyisina ngu,
gengo mundi oni yoyewe, gengo kengge
damonimo yoyewano. Eyingo. (Sam
110:1)‡
37 Ndadiro nguro, Dewit enengo sembeni
tunootewerоyi ngu noro Simbune, ero ete? Ero
eyingo.

Mamana Mande Etuyeroyingo Oni, Nguro Muriye
(Matiyu 23:1-36; Luk 11:37-54; Luk 20:45-47)

38 Yisasdo ngundiro etoni, simoo urunggaku,
Yisasro mandeni ingowero oni oni teyingo. Ngu
naruno nguno, Yisasdo oni simoo bare mande
yunoro eyingo. Ye Anutro mamana mande
etuyeroyingo oni, ngundo tetenggoku, ngundiro
ma tewero. Ndadiro nguro, ene towikumba
piru piru oni bingamiyedodobo yemutenggoku,
ngundiro yemutenggo. Ngundiro yemutoyiga,
simoo baredo yeyoya, oni ururu, eya, ingoyi, ero,
ngundiro tetenggo.
39 Ene ngundiro tero, Yuda oniro yowuru
yano oni simoo bare doongeyemo tunoo bib-
itewero gome oorengo ingootenggo. Ene oo

‡ **12:36:** (Oo Bidodo Simburi Simbune, nga mandega nga, ngu Yisasro eyingo.)

simbo kayingo naruno, yaba koreteyingo nguno
bibitewero nguya, gome ingootenggo.
40 Ene bare wabu kamesumooye kumooyingo
ngu ganaganayeroro, bare wabunonggo ya oo
sitowi kingo sobiyoro yootenggo. Ngundiro
yomukoro yokoro ngu, asa, enengo bingamiye
ero okooro, ngunonggo ene Anutno kingo yem-
boongeyingo piru piru tetenggo. Nguno ngu,
Anutdo wabu bare ngu hoorooweyeroni, ero
ngundiro yemboongetenggo. Ene kootuyisina,
oni ngundiro tetenggoku, ngu Anutdo nguro
gumi kowuri urungga oorengo yunowa. Ero
eyingo.

Bare Wabu Angoyinggado Digi Beye Anutno Yeyingo
(Luk 21:1-4)

41 Yisasdo Yuda oniro yowuru yano uro, digi
beye yoweroyi musiyomo oororo, namokoyi bib-
iteyingo. Bibitero, ene ngunonggo simoo bare
yeyootoni, digi beye musiyomo yetoyi yeyoyingo.
Yeyootoni, oni sitowiyedodo, ngundo ngu digi
beye oowooyingga biyomi yetoyi yeyoyingo.
42 Ngu naruno nguno, bare wabu gurado om-
buro, enengo digi beye bobodi eraya nangge ngu
kondibo yeyingo, siko gura kini. Ngu digi beye
bobodi erayaga, ngu Toya guranangge ngundiro.
43 Ngundiro tetoni ngu, asa, Yisasdo enengo
kirikiri onikuno negoyerootoni, tanggeyimo om-
butoyi eyingo. No hamoo oorengo yeno eteno.
Nga bare wabu angoyingga, ngando ene digi beye
urungga oorengo yete. Yo, hamoo, oni simoo bare

yowuru yaro digi beye musiyomo yetenggoku,
ngu bidodo dagayeroote.
44 Ndadiro nguro, nga oni nga bidodo digi beye
oowooyingga yano ooroote. Ene gidarega nangge
yoro, mayero yetenggo. Ene nga bare wabuga
nga, ngu enengo yano gura kini, sikono nguya
gura kini. Ene oowari uriyoweroyi nguya gura
kini. Enengo digi beye bidodo yeteku nga! Ero
eyingo.

13

Yisasdo Yuda Oniro Yowuru Ya Tembel Yomburiyowa, Ero Eyingo
(Matiyu 24:1-2; Luk 21:5-6)

1 Yisas Yuda oniro Tembel ya, yokoro oorowu-
toni, enengo kirikiri oni gurado eneno eyingo. Oo
etuyeroyingo oni, digi yanggango ururu oorengo
ngu digi goobe oo wadori gome gome, ngundo
yeyingo, nga keno! Eyingo.
2 Yisasdo kirikiri oningga nguro mande eteku
gumi ngandiro eyingo. Ge keno nga ya ururu nga,
kootuyisina, digi gura yokootoyi, gura sanganimo
ma oruwa. Kini, onindo nga digi nga usosowooro,
oorongooyi merako umukowa. Ero eyingo.

Yisasdo Kowuri Oowooyingga Biyomi Kootuyisina Ombuweroyi, Nguro Eyingo
(Matiyu 24:3-14; Luk 21:7-19)

3 Yisas mera puri oowooyi Olib nguno bibitero, ngunonggo Yuda oniro Tembel, ngu andusina oodoni kenoyingo. Ngu naruno nguno, Pita, Yemus, Yon, Enduru, ngu oni namorayaga,

ngundo nangge Yisas tanggeyimo omburo, Yisas
sumoo inoro ngandiro eyingo.
4 Ge nooreno e. Ndawu narunggano oo
ngu tunootewa? Naru wengamo oo bidodo
tunootewerоyi, ngu namokono tetoni, nguno
noore ndawu sunggiga ngu koretero tunootetoni,
nguno noore kenowato? Eyingo.
5 Ene ngundiro sumoo etoyi, Yisasdo
mande yunoro, gumi eyingo. Oni gurado
ganayeroweroyi nguro ye ingonda teyi!
6 Oni oowooyingga oorengo no
oowoonemonggo tunootero, ngu ngandiro
ewanggo. No nangge Yisas Krayis. Anutdo oni
simoo bare yoyoweroyi, ero, no soweneroote,
ero ewanggo. Ngu oni ngundo ngundiro ero,
ene oni simoo bare oowooyingga oorengo
ganayerowanggo.
7 Kootuyisina, ye me ebe urungga ngguyi
ingoro, ko, me ebe urungga mera songomo
tunootewerоyi, nguro mande bingayi nguya in-
gowanggo. Ngundiro ingoro, ye nguro ma
sosorewero, ngundiro muri ngu hamoo koretero
tunootewa. Ene naru wenga, nguno kini.
8 Yo, hamoo, oni sowe gurado ootoogero, oni
sowe guraya ebe urewari. Ngundiro nangge,
mera guraro oo bidodo sobosobo oni, ngundo
ootoogero, mera guraro oo bidodo sobosobo
oniya ebe urewanggo. Mera guminggano ngu
imimi urungga yootoni, oni simoo bare oodooro
kumooyingo urungga tunootewa. Ngu oo nguro
ogingoyi urungga oorengo, ngu baredo simoo
bisiyowero ogingo ingootenggoku, ngundiro
tunootewa.

9 Ngundiro oo nguro, ye ingonda teyi! Naru
wenga ma tunooteyingomo kowuri ngundiro
tunootewa. Ye noro nowoondoyemo hamoo
ingoro oodoyi ngu, arisa, mundi onindo, ye
nguya, enengo tabango oni yowuruno yoyeyi
dikawanggo. Yowuru yano nguya ene ye
gisaruyerowanggo. Ndadiro nguro, ene no
oowoone, ko, noro mandene nguya wongooyi
uwero tewanggo. Yo, hamoo, ye oni mera ngaro
oo sobosobo ururu ngu doongeyemo yoyeyi
dikawanggo. Ngundiya tetoyiga ngu, asa, ye
nguno Anutro Mande Keta Mesarango ngu wesiy-
oya eneno eyi.
10 Ngundiya tetoyi ngu, asa, koretero Mande
Keta Mesarango ngu simoo bare mera bidodomo
oorootenggoku, nguno onindo wesiyoro eneno
etoyi, ingowanggo.
11 Ene ye yodowooro, wirikoyingo oni yowu-
runo yoyetenggoku naruno nguno, ye koretero
ma sosoreyingo ero ingowero. Noore ndawu
mandega ewato, ero, ma ingowero. Kini, ngu
naruno nguno, Anutro Yuka Kundingiyi, ngundo
mande yendo eweroyi ngu yetoni, ngu nangge ye
yootunoya eyi.
12 Ene beyibo, koneyo, ngu wirikoyingo
oni, yowuruno windogayi yunootoni, yureyi
kumoowero tewanggo. Ngundiro nangge, ewey-
imbo enengo nangoni windogayi teyinootoni,
nangosumooye ngundo awanamoyemboya
nguya sanggiri tero, windogayi yunootoyi, yureyi
kumoowanggo.
13 Ngundiro tero, oni bidodo yeya, nowoondoye
biyomi oorengo yewanggo. Ndatero nguro, no

oowoone ngu yeno ooroote. Nguro ngu, ene yeno ngu muringga ngu teyunowanggo. Ene oni noro mande yanggango dowooro oodoni oororo naru wenga tunootewaku ngu, asa, Anutdo ngu oningga ngu ko yowa. Eyingo.

Oo Biyomi Oorengo Ngu Tunootewa (Matiyu 24:15-28; Luk 21:20-24)

14 Yisasdo ngundiro eyingo. Ngu oo biyomi, ngundo Anutro kundingiyi oorengo musiyomo dikatoningga, ngu ingoyi. Ngu narunggano, nguno oni simoo bare Yudiya merako oorootenggoku ngu, ene komo sodedo saro, purimo oorewanggo. (Oni nga mandega nga kandangeya, ngu gome ingondudu teni!)
15 Oni enderoko oorooteku ngu, ene ya newendesina uro, enengo oo sitowi nguya yowero ma ingowa.
16 Ngundiro nangge, oni kono oorooteku ngu, ene ko yowoorengoro, enengo towikumba yowero, yano ma oorowuwa.
17 Ngu naruno, bare kawuyedodo; ngundi, bare simoonamboye nono yunootenggoku, ngu oni oniyooge.
18 Nguro ye komo yemboongeyi. Oo ngu doogo dogigi sono midugu naruno ma tunootewero.
19 Ngu narungga nguno, kowuri urungga oorengo tunootewa. Koretero oorengo, Anutdo oo bidodo yemukoyingo naru ngu bidodomo, omburo, nga naruno ngano nguya kowuri ngundiro ngu kuri ma tunooteyingo. Kootuyisina nguya, kowuri ngundiro ngu ko ma tunootewa.

20 Ene Oo Bidodo Simburi, ngundo kowuri
narungga ngu woosootoni, ma ootutetoni ngu,
asa, oni simoo bare bidodo oonootewanggo. Ene
Anutdo oni simoo barero ingoro, enengo kuri
rogo yeyingo. Nguro ngu, ene nga narungga nga
woosootoni, ootutewa.
21 Ngu narungga nguno, oni gurado yeya ewa.
Kenoyi! Krayis nga, oorooteku nga; ngundi,
kenoyi, ene andusina oorooteku andu, etoni ngu,
asa, ye nguro nowoondoyemo hamoo ero ma
ingowero.
22 Oni gidaregado omburo, ganayeroro
ewanggo. No Krayis, Anutdo simoo bare
yoyowero rogoneroyingo etoni; godange eyingo
oni gidarega, ngundo ero ewanggo. No Anutro
ingondudu eyingo oni, ero ewanggo. Ene
muri songo gura onindo ma teweroyi ngu tero,
nguno ene Anutro simoo bare ngu towooyeroro
ganaganayerowanggo.
23 Nguro ngu, ye ingonda teyi! No oo
bidodoboro kuri yeno etoowe, ingootenggoku
ngu! Eyingo.

Kootuyisina, Oni Nangoni Ko Ombuwa (Matiyu 24:29-31; Luk 21:25-28)

24 Yisasdo eyingo. Ngu kowuri urungga ngu
kinitetoni ngu, arisa, sa kombo doobeyerootoni,
himi ma yewari.
25 Tootu soretoyi, oo yanggango sambono oo-
rootenggoku, ngu bidodo Anutdo yokutuyerowa.
26 Ngu narunggano nguno, Oni Nangoni go-
booreno duridarini yanggangonidodo oorengo
ombutoni, kenowanggo.

27 Ngu narungga nguno, enengo Anutro sambono Engel oni ngu sureyerootoni, Anutro simoo bare sambo mera bidodomo oorootenggoku, ngu yoyoro, mayero yowuruyerowanggo. Ero eyingo.

Pik Dega, Ngundo Wirikoweroyi Naru, Nguro Muri Tete
(Matiyu 24:32-35; Luk 21:29-33)

28 Yisasdo eyingo. Ye Pik dega nguno ingoyi! Kambini sonoyidodo teteku naruno, ngu nungoyero, tanggori keta ngu yeteku, ngu kenoro ingootenggo. Sa naruwo gome ataga tunootete, ero ingootenggo.*
29 Ye de ngundiro tetoni, kenoro, ye ingootenggo. Enggeweroyi naru namoko tunootete, ero ingootenggo. Ngundiro nangge, kootuyisina, ye ngundiro oo ngu kenootoyi, tunootetoni ngu, arisa, ye nguno ingowanggo. Yisas ko ombuweroyi naruni namoko tetoni, nguro sunggi ngundiro tunootete, ero ingowanggo.
30 No hamoo oorengo yeno eteno. Nga naruno ngano oni simoo bare oorootenggoku, ngu ma kumoomukoyingomo, ngu oo ngu bidodo tunootewa.
31 Yo, hamoo, sambo mera ngu oororo kinitewari. Ene noro mandene ngu ma kinitewa. Ero eyingo.

Oni Gurado Nga Mandega, Ngaro Naruwo Ma Ingoote
(Matiyu 24:36-44)

---

* **13:28:** (Pik dega ngu gudo kukunga ningguri ngundiro.)

32 Yisasdo eyingo. Ene oni gurado ngu
narungga ngu, ko sangga ngu ma ingoote. Anutro
Engel oni sambono oorootenggoku ngu, nguya
ma ingootenggo. Enengo nangoni nguya ma
ingoote. Kini, Eweyi Anutdo nangge ngu ingoote.
33 Ye ingonda teya, gome sobowooya oriyi!
Ndadiro nguro, ye ma ingootenggo. Naru ndadi-
boro tunootewa.
34 Ngu ngandiro. Oni gura enengo ya yokoro,
mera songosina endeyowero. Nguro enengo ko
onindo oo sobowooyi, ero, ene ko bayetero, songo
songo yunowa. Ene yamuko sobosobo oningga
nguya ewa. Ge gome oorengo soboneroya ootoo.
35 Nguro ngu, ye nguya komo gome sobowooyi!
Ndadiro nguro, ye ma ingootenggokuro nguro,
ndawu narunggano ya simburi ko ombuwa.
Ene suwootetoni, ombuwa; ngundi, suwoo ke-
woorokono, bine; ngundi, sengewero kootoori
etoni, bine; ngundi, suwoononggo, bine; ngu ye
ma ingootenggo.†
36 Kinitetoni, ene sodedo omburo, ye yeyootoni,
wetororuwanggo.
37 Nondo nga mandega nga, yengo, ko, simoo
bare bidodo nguya ero yunooteno. Nguro ye
komo gome sobowooya oriyi! Eyingo.

14

Yisas Ureyi Kumooweroyi Nguro Mande (Matiyu 26:1-5; Luk 22:1-2; Yon 11:45-53)

† **13:35:** (Ya simburi ngu Yisas kootuyisina ko ombuweroyi, nguro eyingo.)

1 Naru eraya nguya yokoro, Anutdo sunggi
kenoro, dagayeroyingo naruwo (oowooyi Pa-
sowa) nguro naru kundingi, Oo Manongoyingo
Yis Kini, nguro naru kundingiyi oo simbo
urungga neweroyi nguya tunootewa. Anutro
wooro yeyingo oni nguro sobosobo ururu, ma-
mana mandero etuyeroyingo oni ururu, ngundo
torige Yisas dowooro urewero oore ereweyingo.
2 Ene eyingo. Noore naru kundingiyimo ngu
ooga ngu ma tewato. Ndadiro nguro, oni simoo
baredo me ebe yeyi tunootewa. Eyingo.

Baregado Yisas Tabangomo Kumu Bo Urumi Gura Wendoyingo
(Matiyu 26:6-13; Yon 12:1-8)

3 Yisas Betani ende oororo, gorimambudodo
oni oowooyi Sayimon nguro yano uro, nguno
oo neweroyi yabano bibiteyingo. Ngu naruno,
bare gura ombuyingo. Ngu barega ngu bo urumi
nggusi gome oorengongga, ngu kumu bo urumi
gura ndindingo gome ngu newendemo nggusin-
goyingo. Urini urunggado uriyingo oowooyi
Nard. Ene ngu nggusiga ngu udookero, Yisas
tabangomo wendoyingo.
4 Ene ngundiro wendootoni ngu, asa, oni gi-
darega nguno oruwonggoku, ngundo nowoon-
doye biyomi yero, enengo nangge ero ingoro
eyingo. Ndadiro nguro, bo urumi gomengga nga
kingo yomburiyoote?
5 Nga oni yunootoni, uriyootoyi, nguro uriyi
urungga (300.00Kina) yoro, ngundo angoyi oni
yunoweroyi. Ero baregakuya boguwooro kenoro
eyingo.

6 Ngundiro etoyi, ene Yisasdo eyingo. Nguno
yokoyi! Ye barega nga ndatero kenoro ero kowuri
ene inootenggo? Ene noro muri gome ngu tete.
7 Angoyi oni ngu, yeya suwooyi sano
oodoyi, narudodomo, ye mete ene
hoorooweyerowanggo. Ene no ngu yeya suwooyi
sano ma oruwato.
8 Ene barega, ngando bo urumi gura no
gowenemo wendooteku nga ngu, ene no mereno
noyeweroyi nguro yomosineroote.
9 Nondo hamoo oorengo yeno eteno. Mera
merani bidodomo Mande Keta Mesarango ngu
wesiyoro ewanggoku, ngu merasina nguno nga
baregado teteku, ngaro mandeni ero, nguro
nguya ingondudu tero ingowanggo. Ero eyingo.

Yudasdo Yisas Tabango Oni Yunowero Mande Gosiyoyingo
(Matiyu 26:14-16; Luk 22:3-6)

10 Ngu narunggano nguno, Yisasro kirikiri
oni kande eraya kegidemboro erayaga nguromu
gura Yudas Iskariyoot, ngundo ene Anutro
wooro yeyingo oni nguro sobosobo ururu nguno
oorowuyingo. Ngundiro oororo, ene Yisas
yootunoro, kandeyemo yewero eyingo.
11 Yudasdo ngundiro etoni, Anutro wooro
yeyingo oni nguro sobosobo ururu ngu ingoro,
nguro ene oni oni tero, Yudas digi beye inowero
mande gosiyoyingo. Ngundiro nguro, Yudasdo
damoni yero, oore erewero, ndawu narunggano
Yisas yootunoro, kandeyemo yewano, ero in-
goyingo.

Yisasdo Pasowa Kirikiri Oniya Neyingo
(Matiyu 26:17-25; Luk 22:7-14, 21-23; Yon 13:21-30)

12 Kowooyingomboro naru koreteyingo, Oo
Manongoyingo Yis Kini oowooyi Pasowa, ngu
neweroyi naruni tunooteyingo. Ngu narunggano
nguno, ene Anutro sunggi kenoro, dagayeroyingo
naruwo Sipsip nangoni utoro, nguro oowari
kayingo. Nguro ngu, kirikiri onikundo Yisasno
sumoo ewonggo. Gedo ngu noore ndano saya,
oowari oo ngu yomosiyoro, neweroyi ingoote?
Ero sumoo eyingo.
13 Ngundiro sumoo etoyi, arisa, Yisasdo
kirikiri oni eraya sureyeroro eyingo. Yari
oorowuya, ende uri. Nguno, oni gura sono nggusi
koorowooya, oorekanare oorowutoningga ngu,
yari kenoya, ene keyoya, endemo oorowuri.
14 Ene oorowuya, ya gura newendemo uton-
ingga ngu, asa, yari ngu ya simburiga, nguno
ngandiya eri. Oo etuyeroyingo oni, ngundo geno
sumoo ewo. Noro ya gumi ndano, no nguno
nenengo kirikiri onidodo Pasowa oowari ngu
newato?
15 Yari ngundiro sumoo etori, enendo ya gumi
urungga awu sanganimo ngu etuyerowa. Ngu ya
gumingga ngu, oo neweroyi yaba, bibiteweroyi
yaba, ngu bidodo kuri yomosiyingo ngu. Yari
nguno noorengo oowari yomosiyori. Eyingo.
16 Yisasdo ngundiro etoni ngu, arisa, kirikiri
oni erayaga ngu endemo oororo, Yisasdo ewoku
ngundiro kenoyingo. Ngundiro tero, ene nguno
oowari yomosiyoworiyo.
17 Suwootetoni, Yisas enengo kirikiri oni kande

eraya kegidemboro erayagakudodo ombuyingo.
18 Ngundiro omburo, ene oo neweroyi yabano
bibitero, oo nero, Yisasdo eyingo. Nondo hamoo
oorengo yeno eteno. Oni gura ye kewooroyemo
nganonggo, windogayi no yootunoneroro, mundi
oni kandeyemo noyewa. Ngu oningga ngu, noya
oo netero. Eyingo.
19 Yisasdo ngundiro etoni ngu, asa, kirikiri
oni nowoondoye kowuri oorengo yeyingo. Ngu
mandega nguro, ene damoni yero, guranangge
nangge, Yisas sumoo inoyingo. Ge noya ete, bine?
Eyingo.
20 Ene ngundiro sumoo sumoo etoyi, Yisasdo
gumi eyingo. Ye kande eraya kegidemboro
eraya ngu kewooroyemo nga gurado. Nga
oningga, noya kandenari koondomo gobooro
yeterokungga nga.
21 Yo, hamoo, no Oni Nangoni, Anutro mandeno
kuri eyingo ngundiro oorowute. Ene ngu oningga
Oni Nangoni yootunoro etekungga ngu, ngu oniy-
ooge! Ngu oningga ngu oniyooge nemimbo ma
bisiyoyingo ngu, kowuri eneno ma tunootewa,
ero eyingo.

Yisasdo Oowari Wayin Damoni Yero, Kirikiri Oni Yunoyingo

(Matiyu 26:26-30; Luk 22:15-20; 1 Korind 11:23-25)

22 Ene oo nero oodoyi, Yisasdo oomanon-
goyingo gura yoro, Anutno yemboongero,
oosososowooro, bayetero, yunoro eyingo. Nga
yoya neyi. Nga nenengo songgiwine. Eyingo.

23 Yisasdo ngundiro ero, ene toba gura Wayin
sonoyimbo newendemo angeyingo, ngu yoro,
Anutno yemboongero, kirikiri oni yunootoni ngu,
sono toba guranangggegakuno gobooro neyingo.
24 Ngundiro netoyi, Yisasdo yeyoro eyingo. Nga
sono tobaga nga nenengo sidudarone. Nga ngu
yeya, mande keta, ero gosiyooteno. Nga sidu-
daronengga nga, ngu oni simoo bare bidodoboro
wendoyunooteno.
25 No yeno hamoo oorengo eteno. No
nga Wayinngga nga ko ma newano.
Kootuyisina, Anutro endega enengo simoo
bare soboyerooteku nguno, no Wayin sonoyi
ko newano. Eyingo.
26 Ngundiro tero yokoro, Anut bingami okooro,
ene yambo gura utoro ngu, asa, ene ootoogero,
Olib purimo ooreyingo.

Yisasdo Pitaya Eyingo. Ge No Noyokoro Kootu Nunowa
(Matiyu 26:31-35; Luk 22:31-34; Yon 13:36-38)

27 Ngu naruno nguno, Yisasdo kirikiri onikuya
eyingo. Ye bidodo noyokoro sawanggo. Anutro
Mandeno ngu ngandiro nakangoyingo.
No Sipsip simburi utoowe, Sipsip sosorero,
songo songo sawanggo. Ero nakangoyingo.
(Sekarayiya 13:7)
28 Ene no merenonggo ko keta ootoogero ngu,
no ye koreteyunoro, Galili merako oorowuwano.
Eyingo.
29 Ngundiro etoni, Pitando Yisasro mandeni gumi
eyingo. Oni gidarebo goyokoro, satoyi, ene nondo
ngu ge ma goyokoro, toongewano. Ero eyingo.

30 Ngundiro etoni ngu, asa, Yisasdo Pitaya eyingo.
Nondo geno hamoo eteno. Ataga nga, su-
woonggano ngano, kootoori tambu eraya ma
eyingomo, ge no oowoone oongooro ewa. No ngu
oningga ngu watayi kini ero, tambu kabusa ewa.
Eyingo.
31 Ngundiro etoni, ene Pitando yanggango yero
gumi eyingo. No hamoo oorengo eteno. No
mete geya kumoowaroku ngu, no ge oowoongge
ma oongoowano. Eyingo. Ngundiro etoni ngu,
asa, kirikiri oni bidodo mande ngundiro nangge
emukoyingo.

Yisasdo Gesemanino Yemboongeyingo (Matiyu 26:36-46; Luk 22:39-46)

32 Arisa, ene oororo, musiyo gurano saro,
tunooteyingo. Ngu musiyongga ngu oowooyi
Gesemani. Nguno ngu, Yisasdo enengo kirikiri
onikuno eyingo. Ye ngano bibiteya oodoyiga,
no oororo, anduno Anutno yemboongewero.
Eyingo.
33 Yisasdo ngundiro ero, kirikiri oni kabusa,
ngu Pita, Yemus, Yon, ngu yoyoro, oorowuyingo.
Ngundiro oororo, nguno Yisas newende kowuri
urungga oorengo ingoyingo.
34 Ngundiro ingoro, kirikiri oni kabusagakuno
eyingo. No nowoondone kowuri urungga
oorengo yetoni, no kumooweroyineroote. Nguro
ngu, ye ngano ootooya, ye komo ingonda teya
sobowooyi. Ero eyingo.
35-36 Yisas ngundiro ero, nguro ene bodaga
songo oororo, merako bagootero, wereyingo.

Ngundiro tero, eweyi Anutno sumoo ero yemboongeyingo. Awa, Awane, oore moore tetoni ngu, kowuringga ngu ombuya daganeroni. Ge nenengo awane, ge oo bidodo teweroyi ingoote. Nguro no ngandiro ingooteno. Gedo mete nga kowuri ogingo urungga nga ngu, gedo andange. Ene ge noro ingondudune ma keyowero. Kini, gengo ingonduduge ngu nangge no ngu keyowano, ero yemboongeyingo.

37 Yisasdo ngundiro yemboongero yokoro ngu, asa, ene ootoogero, kirikiri oni kabusaga nguno oororo yeyootoni, wetorootoyi, yeyoro, nguro ene Pita yokutuwooro eyingo. Sayimon, ge wetororoote? Ge naru guranangge ma doongetero oruweroyi kini? Sumoo eyingo.
38 Ngundiro ero, kirikiri oni kabusagaku yeyoro eyingo. Ye doongeteya, yemboongeya oriyi, Ye ngundiro tero oodoyi ngu, asa, Setando towooyerootoni, yanggango ma yero oonootewanggo. Hamoo, yengo nowoondoyemonggo ngu tewero ingootoni, ene goweyebo ngu sureye kiniyero yanggango ma yetenggo. Eyingo.

39 Ngundiro ero, Yisas ko oororo, Anutno kira eyingo. Ngu kirangga ngu koretero, Anutno ewokungga, ngundiro nangge ko eyingo.
40 Ngundiro yemboongero yokoro ngu, asa, Yisas kirikiri onino ko omburo, yeyootoni, ko wetoro oruwonggo. Ndadiro nguro, nowoondoye kowuri urungga oorengo yetoyi, nguro ene gome gome kubooyerootoni wereyingo. Yisasdo sumoo yunootoni, ene oyimoyerootoni, nguro mande gura eneno ma eyingo.

41 Arisa, Yisas tambu kabusayiga nguno oororo
Anutno ewoku ngundiro ko yemboongero yokoro
ngu, asa, ene ootoogero, kirikiri oni kabusaga
nguno oororo yeyootoni, ko wetoro oriyingo.
Ngundiro tero oodoyi, Yisasdo yeyoro eyingo.
Ye komo wetoro kengero oorootenggo? Ngu
mete, arisa, naru kiniteteku nga! Ye ootoogeya
kenoyi! Ataga, mbumbuwadodo onindo, no
yootunoneroro, me oni kandeyemo noyewa.
42 Nguro ngu, ye ootoogetoyiga oorowuwooto.
Kenoyi! Windogayi oni no yootunoneroro, oni
sanggiri kandeyemo noyeweroyi oni ombuteku
andu! Eyingo.

Yudasdo Yisas Mundi Oni Kandeyemo Yeyingo (Matiyu 26:47-56; Luk 22:47-53; Yon 18:3-12)

43 Yisas mande ewootoni, sodedomangge Yu-
das, Yisasro kirikiri oni nguromu gura ngundo
ombuyingo. Ombutoni, me oni oowooyingga
omburo, ene duge, idi, nasa, mata komuko ebe
ureweroyi, oo bidodo yoro ombuyingo. Anutro
wooro yeyingo oni, nguro sobosobo oni ururu,
mamana mande etuyeroyingo oni, ko, yowuru
yaro tabango oni, ngundo me oni sureyerootoyi
ombuwonggo.
44 Windogayi oni, oowooyi Yudas, kuri sunggi
gura yunoro mande ero gosiyoyingo. Nondo ngu
oni kandeyi dowooro, yenggonangoro, durey-
ootoowega ngu, asa, ngu oningga ngu Yisas. Ngu
dowooya, yoya oorowuyi. Ero eyingo.
45 Arisa, Yudas tanggeyemo omburo eyingo. Oo
etuyeroyingo oni, ero, kandeyi dowooro yengg-
onangoyingo.

46 Ngundiro tetoni, arisa, me oni Yudasdodo
mayeyingo, ngundo kandeye oorongooro, Yisas
dowooyingo.
47 Ngundiro tetoyi, Yisasro kirikiri oni ke-
wooroyemo gurado sanggiri tero, enengo duge
sobiyoro, ngundo wooro yeyingo oni nguro
kirikiri oningga, urewero oorongootoni dagatoni,
sodeyi nangge takatoni soreyingo.
48 Ngundiro tetoni, Yisasdo yeyoro eyingo. Ye
idi, nasa, duge, ngudodo ye yakaka oni yo-
dowooro yoweroyi ngundiro me ombutenggo?
49 Naru oowooyingga, no yeya Yuda oniro
yowuru yano ootooro, mande yunororuwono.
Ene ye nguno ma nodowoowonggo. Ene Anu-
tro mande nakaya ngu ataga engge tunootete.
Eyingo.
50 Ngu naruno nguno, enengo kirikiri oni
bidodo Yisas yokoro samukoyingo.

Simoo Oore Gura Sosorero Toongeyingo

51 Simoo oore gura kumba sarayingga nangge
yemuro, Yisas keyoro, oorowutoni, me onikundo
kenoro, nguro ene nguya dowooyingo.
52 Dowootoyi, simoo ooregaku, enengo kumba
sarayinggaku kandeyemo yokoro, mbirimbiri
toongeyingo.

Oni Yisas Yoro, Oni Tabangokudodo Yowuru-wooyingo

(Matiyu 26:57-68; Luk 22:54-55, 63-71; Yon 8:13-14, 19-24)

53 Me onindo Yisas yoro, Anutro wooro yeyingo
nguro sobosobo oni koreteyingo nguro yano
oorowuyingo. Nguno Anutro wooro yeyingo oni

nguro sobosobo ururu, yowuru yaro tabango oni, mamana mande etuyeroyingo oni, bidodo mayero yowuruwooyingo.

54 Ngundiro yowuruwooro oodoyi, Pita ngu orirokoyi songo Yisas keyoro, oorowuyingo. Ngundiro tero, Pitando ememonggo penggo penggo Anutro wooro yeyingo oniro sobosobo koreteyingo, ngundo yasiriko uyingo. Ngu yangga nguro kumba ootuwoo onindo de katoyi, Pita ngu yakowero nombono omburo, de yakoyingo.

55 Anutro wooro yeyingo oni, nguro sobosobo ururu, yowururo oni tabango bidodo, ngundo Yuda oni negoyerootoyi, mayero, Yisasdo mande biyomi gura eyingo tetoni, ngunonggo Yisas ureyi kumoowero nguro sumoo ero, mande ereweyingo. Ene mande nenengo gura ma kenoyingo.

56 Oni oowooyingga mande godange gura gura Yisasno eyingo. Ene oni nguro mandeye ngu guranangge kini.

57 Ngundiro nangge, oni gidare ootoogero, mande godange oowooyingga Yisas goweyimo yero, Yisas ganangoro eyingo.

58 Yisas enengombo ngandiro etoni ingowooto. Nondo, Yuda oniro Tembel, nga toongoowano. Kuri onindo kandeyebo naru oowooyingga koyi tero yeyingo. Ene nondo ngu naru kabusagomo ko gura yewano. Ene onindo kandeyebo yeweroyi nguya kini. Eyingo.

59 Ene ngu mandega eyingo nguya, mande guranangge kini.

60 Wooro yeyingo oni, nguro koreteyingo oningga, ngundo tabango oni, kewooroyemonggo

ootoogero, dikaro, Yisas sumoo inoro, eyingo. Ge
mande nga gumi gura ma ewa? Nga mandega nga
mande wirikoyingo oni doongeyemo ge bungomo
etenggo. Ge mande gura moore, bine, ngundi
kini? Eyingo.
61 Ngundiro sumoo etoni, ene Yisasdo
mande gumi gura ma ero, nenetero, oruwo.
Ngundiro nenetetoni, wooro yeyingo oni, nguro
koreteyingo oningga, ngundo Yisas ko sumoo
inoro eyingo. Ge Krayis, Anutdo simoo bare
yoyoweroyi sunggi yeyingo oni? Ge Anut Oo
Bidodo Simburi, noore ngu bingami okootetoku,
nguro Nangoni, bine? Eyingo.
62 Ngundiro sumoo etoni ngu, asa, Yisasdo gumi
eyingo. Nondo nangge. Kootuyisina, no Oni Nan-
goni, no Anut yanggangonidodo nguro kandeyi
koondoyisina bingamidodo bibitero, kootuyisina,
sambono gobooreno, ombutoowe, neyowanggo.
Ero eyingo.
63 Wooro yeyingo oniro koreteyingo oningga,
ngundo sanggiri urungga tero, enengo nengguro
dowooro, omboongeweroyi tero eyingo. Noore
oni gidaregano sumoo ma ewato. Kini, enen-
gombo mande eteku, nga nangge.
64 Ene Anut kootuyisina yomooyinoro mande
ete. Ngundiro nguro, ye enengo mande eteku,
nguro ye ndadiro ingootenggo? Ngundiro sumoo
etoni, ene bidodo mande guranangge eyingo.
Yisas mande biyomi eteku, nguro ene komo ku-
mooni, ero eyingo.
65 Arisa, oni gidarega damoni yero, muk-
endoro, towimbo doongeyi doobengoro, nguno
utoro eyingo. Ge ingondudu eyingo oni tetoni

ngu, asa, onendo ge guroote? Ngu yootunoya e! Ngundiro ero, kumba ootuwoo onindo yoro gisaruboro ureyingo.

Pitando Yisas No Watayi Kini Eyingo
(Matiyu 26:69-75; Luk 22:56-62; Yon 18:15-18, 25-27)

66 Pita ngu yasiriko nguno bibitero oodoni, Anutro wooro yeyingo oni, nguro sobosobo oni koreteyingo oni, nguro kirikiri bare gura ombuyingo.
67 Baregakundo omburo, Pita kenootoni, de yokoro oodoni kenoyingo. Ngu barega ngundo Pita gome gome kenoro eyingo. Ge nguya Yisas Nasaret endemo oningga, nguya oruwori. Eyingo.
68 Ngundiro etoni, Pitando gumi eyingo. Kini, no ngu oningga ngu, no watayi kini. No gedo mandega eteku ngu, no muri ma ingooteno. Ngundiro ero yokoro, Pita endesina yamuko dabemimo ooretoni, ngu naruno, kootoori eyingo.
69 Ngundiro tetoni, kirikiri baregakundo, Pita ko kenoro, oni namokono dikayingoku nguno eyingo. Nga oningga nga nguya, Yisasro keyimo oni gura. Eyingo.
70 Ngundiro etoni, Pitando gumi eyingo. Hamoo oorengo kini. Etoni, naru bodaga oode, oni namoko oruwonggoku, ngundo Pitaya ko eyingo. Hamoo oorengo, ge Yisasro oni gura. Gengo mande eteku ngu, Yisasro mandeni ngundiro. Ge nguya Galili oni, ero eyingo.

71 Arisa, Pitando sanggiri sanganimonggo
manggaru tero eyingo. No hamoo ma etoowe
ngu, Anutdo nurewa! Ngu oningga, yendo
etenggoku ngu, no watayi kini! Eyingo.
72 Ngundiro etoni, arisa, kootoori tambu er-
ayayiga ngu eyingo. Arisa, Pita ingoyingo. Kuri
Yisasdo eneya eyingo, kootoori tambu eraya ma
eyingomo, ge no oowoone tambu kabusa oon-
goonerowa. Pita mande ngu ingondudu tero,
nguro ene sendoro biyobiyomi teyingo.

15

Yisas Yoro, Oni Mera Oo Sobosobo Oni Urunggano Oorowuyingo
(Matiyu 27:1-2, 11-14; Luk 23:1-5; Yon 18:28-38)

1 Suwoononggo, Anutro wooro yeyingo oni,
nguro sobosobo oni koreteyingo, mamana mande
etuyeroyingo oni, yowuru yaro sobosobo oni,
Yudaro yowuru ya, nguro tabango oni yowuruno,
oni ngu bidodo mande guranangge ewero yowu-
ruyingo. Ngu oni ngundo Yisas utombo gosiy-
oro, yoro, oororo, Yuda mera nguro, sobosobo
oni urungga, ngu Rom Gabuman oni, oowooyi
Payilat, ngu kandeyimo yeyingo.
2 Payilat ngundo Yisas sumoo inoro eyingo. Ge,
Yuda mera, ngaro oni simoo bare nguro sobosobo
oni urungga? Ngundiro sumoo etoni, Yisasdo
mande gumi ngandiro eyingo. Yo, gengombo
eteku ngundiro. Eyingo.

3 Anutro wooro yeyingo oni, nguro sobosobo
oni koreteyingo, ngundo mande mande oowooy-
ingga kingo Yisas goweyi sanggawero godange
eyingo.
4 Payilatdo ko Yisas sumoo inoyingo. Geno
mande gura gura etenggoku nga, ge gumi gura
ma ewa? Ge ingoote! Mande yanggango
gura gura, ge yomburigerowero etenggoku nga!
Eyingo.
5 Ene, Yisasdo mande mande, ngu gumi gura
ma eyingo. Ngundiro tetoni nguro, Payilat ngu,
ene ingondudu urungga ingoyingo.

*Yuda Onindo Yisas De Omukondino Sang-
gaweyi Eyingo*
*(Matiyu 27:15-26; Luk 23:13-25; Yon 18:39-
19:16)*

6 Dagoma bidodomo, naru kundingiyi oowooyi
Pasowa, nguno ngu, Gabuman sobosobo oni
ururu, nguro muriye ngundiro, ya biyomimo oni
guranangge andangetoyi, toongewa. Ngundiro
nguro, oni simoo bare enengombo oni guraro
etoyi ngu, oningga ngu nangge andangetoyi,
toongewa.
7 Ngu naruno, nguno oni gura ya biyomimo
oruwo. Ngu oningga ngu, oowooyi Barabas.
Barabas ngu oni mera oo sobosobo onidodo ebe
utoro, oni ureyi kumootoni ngu, oni ngudodo, ene
ya biyomimo yoyeyingo.
8 Arisa, oni simoo bare oowooyingga mayero,
Payilat sumoo inoro, eyingo. Ge suwooyi sano
teteku ngundiya, ataga nguya te. Eyingo.

9 Ene, Payilatdo gumi eyingo. Yuda oniro mera
oo sobosobo oni urungga, nga bine, andange-
toowega, toongeni? Ero eyingo.
10 Payilat, ngundiro ero ene ingoyingo. Anutro
wooro yeyingo, oniro sobosobo oni koreteyingo,
ngundo Yisasya boguboguwooro nowoondoye
biyomi urungga yetoni, nguro ngundiro teyingo.
Ndadiro nguro, oni simoo bare urungga Yisas
bingami okooyingo.
11 Ene, Anutro wooro yeyingo, oniro so-
bosobo oni koreteyingo, ngundo oni simoo bare
sureyeroro eyingo. Barabas andangeya, yuno
etoyiga ngu, ene komo Barabas andangeya,
yunoni. Eyingo.
12 Payilatdo oni simoo bareya eyingo. Ye nga
oningga nga, Yuda oniro mera oo sobosobo oni
urungga etenggoku nga, ndadiro teyinowano?
Ero sumoo yunoyingo.
13 Asa, oni simoo bare bidodobo gumi ngandiro
meno manggaru tero eyingo. De omukondino
sanggawetoyiga kumooni! Eyingo.
14 Ngundiro etoyi, Payilatdo gumi eyingo.
Ndadiro etenggo, enendo ndawu oo biyomingga
tewo?, etoni, ene oni simoo bare bidodo meno
moguru urungga tero eyingo. De omukondino
sanggawetoyiga kumooni, ero eyingo!
15 Ngundiro etoyi, Payilatdo, oni simoo baredo
ewonggoku, ngundiro nangge ero ingoro, ene
Barabas andangetoni, toongeyingo. Ene Yisas
yoro, me oni yunootoni, turimbo gisasaruboro,
ureyi biyomi yeyingo. Kootuyisina, ngu de
omukondi sanganimo sanggawetoyi, kumoowa.

Me Onindo Yisas Yomooyinoro Mande Eyingo (Matiyu 27:27-31; Yon 19:2-3)

16 Me onindo Yisas yoro, Payilatro ende
pawaroko oorero, ngunonggo, me oni
gidarega bidodo negoyerootoyi, mayero,
yowuruwooyingo.
17 Me onindo yowuruwooro nengguro dagoyiga
yoro, Yisas teyinoyingo. Uto sanggiridodomu
yoro, ngundo Yisasro tomokuyi teyingo. Ngu
uto sanggiridodo tomokuyingga ngu yoro, Yisas
tabangomo kutuwooyinoyingo.*
18 Ngundiro tero, Me oni ngundo damoni yero,
Yisas doongeyimo tabadori tero, nggunuwooro,
eyingo. Ge mayeteku nga, ge Yuda oniro mera
oo bidodo sobowooyingo oni koreteyingo urung-
gaku nga! Eyingo.
19 Ngundiro ero, mata yoro, ngundo Yisas
tabangomo oororongooro utoro, mukendoro,
kenoro, ero, Yisas tanggeyemo boodooye oon-
doogero, oni oowooye bingamiye okootenggoku,
ngundiro teyingo.
20 Ngundiro tero, me onindo Yisas yomooyi-
noro, yokoro, arisa, Yisasno nengguro dagoyi-
gaku andangero, yokoro, Yisas, enengo neng-
guroni yoro, Yisas teyinoyingo. Ngundiro tero,
Yisas yoro, de omukondino boorowoowero, yoro
oorowuyingo.

Oniku Yisas Yoro, De Omukondino

---

* **15:17:** (Ngu tomokungga ngu ko kumba dagoyiga nguya ngu, mera ngaro sobosobo oni tabango koreteyingo, nguro sunggi ngundiro teyinoyingo).

Sanggaweyingo
(Matiyu 27:32-44; Luk 23:26-43; Yon 19:17-27)

21 Ngundiro oororo, ooreko oni gura oowooyi
Sayimon ngu endeni oowooyi Sayirin. Ngu
oningga ngu, ene digunonggo ende uwero,
mayeyingo. Sayimon, enengo nangosumoongo
erayaga ngu oowooyari Alekisanda, Rupus. Me
onindo oorekonggo dowooro, woosooro, Yisasro
de omukondigaku inootoyi, koorowooyingo.
22 Ngundiro tero, me onindo Yisas yoro, mera
musiyo gurano oorowuyingo. Ngu merangga,
ngu oowooyi Golugata. Golugata oowooyingga,
nguro muri ngandiro, tabaye wimbuyi musiyo.
23 Golugatano mayero, nguno sono kowoododo
yowuruwooyingo, ngu Yisas inowero teyingo.
Ngundiro tetoyi, ene, Yisasdo ngu sono
kowoongga ngu yokoro, ene ma neyingo.†
24 Arisa, ene Yisas de omukondino dowooro,
sanggaweyingo. Ngundiro tero, Yisasro neng-
guroni, nguro ebe pawapawamu iriri tero, oni
onendo dagayeroro ngu, enendo yowo.

25 Yisas de omukondino boorowooyingo ngu,
suwoononggo sa oorero, mera yanggango yeteku,
narungga nguno, sa gaboyiboro naru kande-
gura gidemboro namoraya (9:00am), nguno sang-
gaweyingo.
26 Yisas tabango sanganimo de omukondi
sosowoomo so uyi gura ngandiro nakangoyingo.
Yuda Oniro Mera Oo Bidodo Sobosobo Oni

† **15:23:** (Ngu sono kowoongga ngu sanggawetoyi, ogingo ingoweroyingga ngu kiniteni, ero, inowero, teyingo).

Urungga Oorengo. Ngundiro nakangoyingo.‡
27 Oni biyomi erayaga, Yisas tanggeyi gide gide
booroyeroyingo. Oni gura kandeyi koondosina,
gura kandeya biyomisina booroyeroyingo.
28 Ngundiro teyingo ngu, kuri oorengo, Anutro
mandeno nakangoyingo nguro engge tunootete.
Ngu ngandiro.

Ene oni biyobiyomimboya oruwonggo. Eyingo.
(Ayisaya 53:12)

29 Oni simoo bare mayero, kenoro, yomooyi-
noro mande ero, tabadori tero, eyingo. Ehe!!
Ge nga oningga, ngando yambo ya tootoon-
goro yokoro, naru kabusagomo ko yewero ewo.
Eyingo.
30 Arisa, ataga gengombo de omukondi ngu
yokoya, merako ombu! Eyingo.
31 Ngundiro tetoyi, asa, Anutro wooro yeyingo
oniro sobosobo oni koreteyingo, Anutro mamana
mande etuyeroyingo oni, ngundo nguya, Yisas
yomooyinoro mande eyingo. Kenoyi! Ene oni
gidarega yomosiyeroote. Enengombo enengo
hooroowewero ma ingoote.
32 Nga Iserelro mera oo bidodo sobosobo oni
koreteyingo urungga, Krayis, ene de omukondi
yokoro, ombutoni ngu, asa, noore ngu kenoro,
nowoondonanimo hamoo tewa! Eyingo. Oni
erayaga, Yisas tanggeyi gide gide de omukondino,
erayaga nguya, Yisas yomooyinoro mande ewori.

‡ **15:26:** (Yuda onino oni urungga ngu mandega, nguno ure-
yingo. Ngu mandega ngu, enengo mbumbuwani ero, nakangoro,
etuyeroyingo).

Yisas Kumooyingo
(Matiyu 27:45-56; Luk 23:44-49; Yon 19:28-30)

33 Sa kewooroko (12:00am) oorengo, mera
bidodo suwoo ooreri urungga tero, oororo, sa
nemimo uyingo (3:00pm).
34 Ngu naruno, Yisasdo meno yanggango
urungga ero eyingo. Eloyi Eloyi Lama
Sabakatani? Nga mandega ngaro, muri ngandiro.
Noro Anut, Noro Anut, ge ndatero noyokowo?
Eyingo.
35 Ngundiro etoni, oni simoo bare gidarega,
namoko oruwonggoku, ngundo ingoro, eyingo.
Ingoyi! Ene Ilayisa negongoote. Eyingo.
36 Ngundiro etoyi, oni gura kendutero, oororo,
sono kowoo oowooyi Winiga ngu towi sosowo,
nguno yero, de sanggano gosiyoro, yeyi, Yisas
manggomo neni, ero inoro, eyingo. Sobowooro
oode kenowato! Ilayisando omburo, andangero,
yoro, ombuwa, bine? Eyingo.
37 Yisas ki urungga ero, yuka yokoro, ku-
mooyingo.
38 Yisas kumootoni, asa, Yuda oniro yowuru
ya oowooyi Tembel, nguno towi urunggaku awu
wengamonggo kewoorokuri pitiro, oosowooro,
omburo, wenga merako goroongeyingo.
39 Arisa, me oniro tabango, ngundo Yisas
omukumundoongomo dikaro, kenondadangero
oruwoku, ngundo Yisas ngundiro tero, ku-
mootoni ngu, kenoro eyingo. Hamoo oorengo.
Nga oningga nga, ngu Anutro Nangoni!
40 Ngundiro etoni, bare gidarega orirokoyi
dikaro, kenondadangero, oruwonggo. Ngu bare
ngu kewooroyemo, bare kabusa oowooye nga,

Mariya Magadala, Mariya, Yemus, beyi oowooyi
Yosis nguya, namoyari, ko Salomi, ngundo oru-
wonggo.
41 Ngu bare ngu, kuri Yisas Galili merako
kirikiri teyinoro, yade ngunonggo bare gidarega
nguya keyoro, Yerusalem endemo eneya
mayeyingo.

Arimatiya Mera Oningga Yosep, Ngundo Yisas Bingo Merengooyingo

42 Ngu narungga ngu oororo suwootetoni,
kundingi naru yangeni, nguro oo yomosiyoyingo
naruwo.
43 Ngu narungga nguno, Yosep Arimatiya on-
ingga, ngu tabango oni yowuru, nguro oni gura
bingamidodo, ene Anutro Oo Bidodo Simburi
Simbunani, nguro naruni enengo oni simoo bare
sobowooyeroweroyi, ngu sobowooro oruwo. Ene
yanggango tero, Payilat tanggeyimo oororo, Yisas
bingomboro eyingo.
44 Ngundiro etoni, Payilatdo Yisas kumoowo,
bine; ngundi ma kumooyingo, bine; ero, in-
gondudu urungga tero, asa, me oniro tabango
gura negongoro, sumoo inoro, eyingo. Onin-
ggaku, kuri kumoowo, bine? Eyingo.
45 Ngundiro sumoo etoni, me oniro taban-
gongga, ngundo Yisas kuri kumoowo, eyingo.
Ngundiro etoni, ingoro, asa, bingongga ngu,
Yosep yokoyinoyingo.
46 Ngundiro yokoyinootoni, asa, Yosepdo
oororo, kumba sarayi gura uriyoro, oororo,
Yisas bingo andangero, yoyingo. Ngundiro
tero, kumba sarayingga ngundo Yisas bingo
doobengoro, mbimboongoro yoro, oororo digi

mereyi gura onindo kuri sero digi woondokoyi
ngundiro teyingo. Ngu merengga, nguno Yisas
bingo merengooro, asa, mere manggowo ngu
digi gura urungga wenggeremooro, ngundo
ukingoyingo.
47 Mariya Magadala, barega ngu Mariya, Yosis
nemi erayaga, ngundo, Yisas merengootoyi,
kenoyingo.

16

Yisas Ko Ootoogeyingo
(Matiyu 28:1-8; Luk 24:1-12; Yon 20:1-10)

1 Yudaro kando naru, oowooyi Sabat kinite-
toni, Mariya Magadala, barega ngu Mariya
Yemus oningga ngu nemi, bare gura oowooyi
Salomi, ngundo kumu, bo urumi ndindingo
gome ngu, uriyoyingo. Ngu bo urumi oo ngu
yoro, oororo, ngundo Yisas bingo moondeyi
sonowooro, yomosiyowero teyingo.
2 Kowooyingo nguro naru koreteyingo ngu,
Sande suwoononggo sa ooretoni, ene oni mereno
oorowuyingo.
3 Ngundiro oororo, enengo nangge mande
ero, ingoro, ngandiro eyingo. Onendo noore
hoorooweyeroro, digi urungga mere manggowo
ukingoyingo ngu andangewa? Eyingo.
4 Ngundiro ero, oororo, doongetero, mere
manggowo kenootoyi, digi urungga mere mang-
gowoomo ukingoyingo nguno kini. Ngu digi
urungga mere manggowoomo ngu kuri andan-
geyingo.

5 Ene oororo, mere newendemo uyingo. Uro, doongetetoyi, oni simoo oore gura ngu mere newendemo nengguro sarayi pirungga tero, kandeyi koondosina bibitetoni, kenoyingo. Ngundiro kenoro, ene soriyokoyingo.

6 Ngundiro kenootoyi, simoo oorega mereno ngundo eyingo. Ye ma soriyokowero. No ingooteno. Ye Yisas Nasaret oningga de omukondino sanggawero ureyi ku-moowokungga, ngu erewero mayetenggo. Ene kuri ootoogewo. Ene ngano kini. Nga kenoyi! Yewonggoku musiyo nangge nga.

7 Ene, ye oorowuya, enengo kirikiri onino eya, Pitano nguya eyi. Yisas ngu koretero, Galili mer-ako oorowute eya eyi. Ye ngu Galili merako ene kenowanggo. Yisasdo kuri yeno eyingo ngundiro. Eyingo.

8 Ngundiro ingoro, ngu bare ngu mere sodedo yokoro, endesina oorero, sayingo. Ene soriyokoro, sosorero, ene oni gurano mande gura ma eyingo. Ndadiro nguro, ene sosorero mbooromboorо teyingo.

Mariya Magadala Barega, Ngundo Yisas Kenoyingo

(Matiyu 28:9-10; Yon 20:11-18)

9 Kowooyingomboro naru koreteyingo ngu, Sande suwoononggo oorengo, Yisas ootoogeyingo. Yisas ngu koretero, Mariya Magadala barega nguno tunooteyingo. Ngu barega, nguno kuri Yisasdo mera mbooro biyomi kandegura gidemboro eraya andangeyingo.

10 Mariyando Yisas kenoro oororo, oni Yisasya
endeyoyingo, ngundo ngu nowoondoye kowuri
ingoro, sendoro, oodoyi nguno eyingo.
11 Mariyando ngu oni nguno eyingo. Yisas keta
ooroote! No kuri kenooteno! Ero etoni, ngu
oni, ngundo mandega ngu ingoro, ene nowoon-
doyemo hamoo, ero ma ingoyingo.

Kirikiri Oni Eraya Oorekono Yisas Kenoyingo (Luk 24:13-35)

12 Kootuyisina, kirikiri oni erayaga, ende
yokoro, oore keyoro, oorowutori, nguno Yisas,
ene guradiro oorengo tero, kirikiri oni erayaga
ngu doongeyarimo tunooteyingo.
13 Ngundiro tunootetoni, ngu oni erayaga
ngundo oororo, kirikiri oni gidaregano eyingo.
Ene, kirikiri oni gidaregado, ngu oni erayaga,
ngundo Yisas kenoworiku, ngu etori, mande
nguro nowoondoyemo hamoo eteri, ero ma in-
goyingo.

Yisasdo Enengo Kirikiri Oni, Ko Yunoyingo (Matiyu 28:16-20, Luk 24:36-49, Yon 20:19-23)

14 Kootuyisina, kirikiri oni kande eraya
kegidemboro guranangge, ngu oowari
newero bibiteyingo. Yisas ngu kewooroyemo
tunooteyingo. Yisasdo yeyoro mamana yeroro
eyingo. Ye nowoondoye yanggango yetoni, ye
nowoondoyemo hamoo ma teyingo, ero eyingo.
Ndadiro nguro, ene ootoogewoku, ngu kenoro,
ngundo etoyi, ye nguro nowoondoyemo hamoo
ma teyingo.
15 Yisasdo mande yunoro, ero eyingo.
Ye oorowuya, mera bidodomo mande keta

mesarango nga wesiyoya, oni simoo bare bidodo
oorengomo eyi.
16 Oni ene newendemo hamoo ingoro,
ngunonggo ene sono kundingiyi gimuwaku ngu,
asa, Anutdo ngu oningga ngu yootoni, ene Anutro
oni tero oruwa. Ene, Anutro newendemo hamoo
ero, ma ingowoku ngu, ene Setanro ende biyomi,
de nombo ma kumooweroyi, nguno uro oruwa.
17 Arisa, oni noro oowoone, nguro nowoon-
doyemo hamoo tewaku, nguro sunggi guradiro
guradiro yeni tunootewa. Oni simoo bare
goweyemo mbooro biyomi oodoyi ngu, asa, no
oowoonemo ngu oombooro biyomi ngu oweye-
rootoyi, sawanggo. Ene mande mebuyi keta gura
gura nguya ewanggo.
18 Ene kandeyebo sire biyomi dowooro okooro,
ko ene, sono oo biyomi oni nero kumooweroyi,
ngu nero ngu, ene ma kumoowanggo. Ene ngu
ooga, ngundo ma yomburiyerowa. Ene sayi oni
tabayemo kandeye okootoyi, sayi oni ngu mete
tewanggo. Eyingo.

Anutdo Yisas Yoro, Sambono Ooreyingo (Luk 24:50-53; Aposel 1:9-11)

19 Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas, ngundo
enengo kirikiri oni mande yunoro, yokoro, ene
Anutdo yoro, sambo endemo ooreyingo. Yisas
ngu Anut kandeyi koondoyisina bibiteyingo.
20 Yisasro kirikiri oni ende mera bidodomo
saro, mande ngu wesiyoro, eyingo. Anut
Oo Bidodo Simburi, ngundo enedodo ootooro,
ngunonggo ko tero, enengo mandeni ngu yang-
gango teyinowero, oo muri songo oorengo gu-
radiro guradiro onindo ma teweroyi, ngu tero,

oni simoo bare etuyeroyingo. Mande ngu hamoo oorengo.

ANUTRO MANDE KETA
The New Testament in the Rawa Dialect of the Rawa Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Rawa long Niugini

copyright © 1992 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Rawa (Rawa) (Rawa)

Dialect: Rawa

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-09-22

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 1 Oct 2024 from source files dated 31 Aug 2023
7f5bc84a-4dea-522b-980c-a11c545b87cc